

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ'	ΤΕΥΧΟΣ 92	ΜΑΙΟΣ 1984	Γραφεία: Οδός Μαυρομichάλη 7 Αθήνα 106 79 Τηλ. 36.21.651 - 65.99.783
----------	--------------	------------	---

Ξέρακας στ' Αγιαντα

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ. ΔΑΓΚΛΗΣ
Ύπαρχηγός Γενικού Έπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ. ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Άρχηγός Χειμάρας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Άνθυπίαρχος
ΧΑΡ. ΛΙΑΜΠΗΣ
Άνθυποπλοίαρχος
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΛΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Ύφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ. ΧΡΟΝΗΣ
Ύπολοχαγός Οικονομικού
ΠΕΡ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ. ΜΑΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικού
ΓΕΩΡΓ. ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΓ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934

Έπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Όμότιμος Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Άθηνων
Άκαδημαϊκός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ό από Ιωαννίνων Άρχιεπίσκοπος
Άθηνών και πάσης Ελλάδος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Δικηγόρος - Δημοσιογράφος

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ” ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΟΓΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΑ: όδός Μαυρομιχάλη 7
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 10679
ΤΗΛ. 36.21.651

Ύπεύθυνος σύμφωνα με τό Νόμο:
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Άγία Παρασκευή Άττικής - Τερψιθέας 64
Κ.Α. 15341
Τηλ. 6599.783

Τυπώνεται καί αποστέλλεται με αυτοπροαί-
ρετη συνδρομή 500 δραχμών τό χρόνο.

Ή «Ήπειρωτική Έταιρεία» διαθέτει παλιά
τεύχη του Δελτίου της καί αντίτυπα των δια-
λέξεων της.

Φωτοπορεία ΕΠΕ
Φειδίου 2, Αθήνα 10678
Τηλ. 36.27.309

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΑ'	ΤΕΥΧΟΣ 92	ΜΑ·Ι·ΟΣ 1984	Γραφεία: Οδός Μαυρομichάλη 7 Αθήνα 106 79 Τηλ. 36.21.651 - 65.99.783
----------	--------------	--------------	---

Περιεχόμενα

'Αλέξ. Χ. Μαρμποπούλου. Νεόφυτος Δούκας - Ε. Σκουβαράς (διάλεξη 30.4.84)	Σελ. 178	Γιώργου Κούνδουρου. 'Αλλοτινά κι άξέχαστα	201
Χριστοφ. Λάζαρη. Δικαστικές 'Ενθυμήσεις από τήν 'Ηπειρο	183	'Αλεξ. Χ. Μαρμποπούλου. Τό λυκόφως τής Λαικής Βιοτεχνίας και ή βιομηχανική επανάσταση	212
'Ιωάννου 'Αλεξάκη. 'Εκστρατεία στήν 'Ηπειρο	187	Πέτρου Σκουτέλα. Νυχτέρια	214
Βασιλ. Βετσοπούλου. Τί ήταν τό άγαπημένο μου Λεσκοβίκι	191	Τής Συντάξεως. Φιλογογικά και καλλιτεχνικά πορτραϊτα	215
Φιλίππου Κολοβού. Μαρτυρίες για τή γέννηση του Καραϊσκάκη	198	Χρυσάνθ. Ζιτσαίας. Βιβλιοκρισίες	217
		Τής Συντάξεως. 'Εσωτερική Ζωή και Κίνηση	219

ΤΟΥ ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Στίς 30 Ἀπριλίου 1984, στήν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἢ Ἑπειρωτική Ἑταιρεία ἐτέλεσε τό προγραμματισμένο φιλολογικό Μνημόσυνο τῶν δύο φιλόλογων, τοῦ κλεινοῦ Διδασκάλου Νεοφ. Δούκα καί τοῦ Εὐαγ. Σκουβαρά.

Τήν μνημόσυνη εἰσαγωγή ἔκαμε ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑπειρ. Ἑταιρείας Ἀλεξ. Χ. Μαιμόπουλος, πού μίλησε γενικά βιογραφώντας. Ὁ ἴδιος ἐξεφώνησε καί τήν ὁμιλία τοῦ Ε. Σκουβαρά, κύκνειο ἄσμα του, ἀναφερόμενο στίς «Ἰδέες τοῦ Νεοφ. Δούκα».

Καί τά δύο κείμενα δημοσιεύονται σέ συνέχεια γιά κείνους, πού δέν μπόρεσαν νά τά παρακολουθήσουν.

Κυρίες καί Κύριοι,

Ἡ «Ἑπειρωτική Ἑταιρεία» τελεῖ ἀπόψε δίδυμο μνημόσυνο γιά τόν μεγάλο Δάσκαλο τοῦ Γένους Νεόφυτο Δούκα καί τόν καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Εὐαγ. Σκουβαρά.

Τοῦ Δούκα τό μνημόσυνο εἶχε προγραμματισθεῖ γιά τίς 26 Ἰανουαρίου 1983 μέ ὁμιλητή τόν Εὐαγ. Σκουβαρά. Ὅμως ἡ μοῖρα ἔκοψε τό νῆμα τῆς ζωῆς τοῦ Ὁμηλητῆ δέκα μέρες πρίν, σέ ἡλικία 62 χρονῶν, πού σήμερα θεωρεῖται τό ἀπόγειον τῆς πνευματικῆς ὠριμότητος.

Ἡ εἰσοδος τοῦ Εὐαγγέλου Σκουβαρά στό Πανεπιστήμιο ἦταν εἰσβολή νέου αἵματος στήν «ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις περιπεσοῦσαν», τότε, φιλοσοφικήν Σχολήν καί ἔσπαγε κατά κάποιον τρόπον τήν οἰκογενειακή της ὀλιγαρχία. Καί δέν ξεχνοῦμε οἱ παλιότεροι ὅτι ἡ Σχολή αὐτή εἶχε ὀδηγήσει τόν Ἰωάννη Συκουτρῆ στήν αὐτοκτονία, εἶχε καθήσει στό σκαμνί τόν Ἰωάννη Κακριδῆ γιά τούς

τόνους, πού σήμερα ὕστερα ἀπό σαράντα χρόνια δέν θεωροῦμε ὅτι εἶναι μεγάλη ἀπώλεια ἢ ἀπώλειά τους, εἶχε λακτίσει τόν Νίκο Βέη καί ἀποπειράθηκε νά ἐξοντώσει τόν κράτιστο Ἑλληνιστή καί πολυγραφώτατο συγγραφέα, τόν Ἑπειρώτη Κορυτσαῖο Εὐλόγιο Κουρίλα. Καί θά τό εἶχε ἐπιτύχει ἂν ὁ Μητροπολίτης Εὐλόγιος δέν ἦταν ὄχι μόνο Μακεδονομάχος, ἀλλά καί δεινός καί κρατερός μαχητής τοῦ καλάμου.*

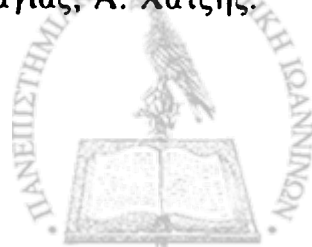
Ὁ Εὐάγγελος Σκουβαράς, ἔχει ἕνα ἐκτεταμένο πνευματικό ἔργο στούς κλάδους τῆς Παλαιογραφίας, Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, Γλώσσας καί Ἱστορίας καί πρίν δρασκελίσει τό κατώφλι τοῦ Πανεπιστημίου καί σάν «ἐψηφισμένος» καθηγητής του.**

(Τά ἐκτενῆ βιογραφικά τοῦ Εὐαγ. Σκουβαρά δημοσιεύθηκαν στό ὑπ' ἀριθ. 90 τεῦχος τῶ Δελτίου Πνευμ. Ἐνημερώσεως).

Ἀπό τά πολύκροτα πρακτικά τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (Νοεμβρίου 1942 - Φεβρουαρίου 1943) προκύπτει ὅτι στή διένεξη μεταξύ τοῦ Σωκρ. Κουγέα καί Εὐλογίου Κουρίλα, πού ὁ πρῶτος κατηγορήσεως ὡς «άντεθνικό» καί προδότη τόν σοφό ἐκείνον ἱεράρχη οἱ καθηγητές τῆς Σχολῆς ἔλαβαν τήν ἐξῆς θέση:

Κατά Κουρίλα οἱ: Σωκρ. Κουγέας, Δ. Ζακυθινός, Νικόλ. Βλάχος.

Ἐπί Κουρίλα οἱ: Νικ. Ἐξαρχόπουλος, Σπ. Μαρινᾶτος, Ἐρ. Σκάσης, Κ. Λογοθέτης, Ν. Κυπαρίσσης, Ἐμ. Πεζόπουλος, Χρ. Καπνουκάγιας, Α. Χατζῆς.

Ουδέτεροι δέν «ἀπεφενήναντο» ἐπί τοῦ πελωρίου ἠθικοῦ θέματος οἱ: Γεώργ. Οἰκονόμος, Γεώργ. Σακκελαρίου, Φαίδ. Κουκουλές, Ἄν. Ὀρλάνδος, Γ. Ζώρας, Β. Φάβης, Κ. Τρυπάνης.

(Βλέπε: Εὐλογ. Κουρίλα. Τό κράτος τῆς Ἀληθείας. Κραυγή τοῦ ἀδικουμένου Ἑλληνισμοῦ ἀπό Δωδώνης καί Τομόρου μέχρι Ταυγέτου. Ἀθῆναι, 1944).

Βιογραφική Ἐπιτομή τοῦ Ν. Δούκα.

Ὁ Νεόφυτος Δούκας, γεννήθηκε στό Πάνω Σουδενά τοῦ Ζαγορίου τό 1760. Ὀρφανός ἀπό πατέρα καί πάμπτωχος. Χειραγωγεῖται ἀπό τή μητέρα του σέ ἡλικία δέκα ἐτῶν στήν Μονή Εὐαγγελιστρίας τοῦ χωριοῦ του. Ἐκεῖ μαθαίνει τά πρῶτα γραμματικά. Χειροτονεῖται ἱεροδιάκονος καί στό 18 του χρόνια πρεσβύτερος. Θά συνεχίσει ὁ νεαρός Σουδενίτης τίς σπουδές του στό Μέτσοβο καί ἀπό κεῖ στήν Αὐθεντική Σχολή τοῦ Ἡπειρώτη Λάμπρου Φωτιάδη στό Βουκουρέστι. Τό 1803 καλεῖται στή Βιέννη, ὅπου ὑπηρετεῖ σάν ἐφημέριος στήν ἐκεῖ Ἑλληνική Ἐκκλησία γενόμενος Ἀρχιμανδρίτης. Ἐγκαινιάζει ἐκεῖ πλούσια ἐκκλησιαστική καί συγγραφική δράση ὡς τά 1815, ὅποτε προσκαλεῖται στό Βουκουρέστι διάδοχος τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου στήν Αὐθεντική Σχολή.

Μυεῖται στή Φιλική Ἐταιρεία ὁ Δούκας καί φέρει στόν κατάλογο τῶν Φιλικῶν τοῦ Μέξα τόν ἀριθμό 379.

Μέ τήν ἐκρηξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Δούκας, εἶναι ἡλικίας 61 ἔτους, βρίσκεται στήν Τρανσυλβανία μακριά ἀπό τό θέατρο τοῦ ἀγῶνα στίς παραδουνάβιες Ἡγεμονίες. Μέ τήν ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος θά ξαναγυρίσει στό Βουκουρέστι, ὅπου θά συνεχίσει τό διδακτικό καί συγγραφικό του ἔργο.

Ἀλλά ὁ Δούκας δέν εἶναι μόνο ὁ σοφός Διδάσκαλος «στήν κεφαλή τοῦ ὁποίου, κατά τόν Δημήτριο Βερναρδάκη, ὑπῆρχε ὄλος ὁ Ἑλληνισμός» καί πού οἱ ὁμοτέχνοι του ἀνεγνώριζαν ὁμολογώντας *Ducas dixit* = ὁ Δούκας τό λέγει, εἶναι ταυτόχρονα συγγραφέας καί σχολιαστῆς καί ἐκδότης τῶν ἔργων του.

Ἄν ὁ Κοραῆς ἐπάλαιε μέ τή φτώχεια του καί βρῆκε στήριγμα τῶν ἐκδόσεών του τόν Ἀλέξανδρο Βασιλείου καί κυρίως τούς Μαικῆνες τοῦ Ἑλληνικοῦ προεπαναστατικοῦ Διαφωτισμοῦ Ζωσιμάδες ὁ ἀσκητικός Καλόγερος Νεόφυτος Δούκας ἐξέδιδε μέ δική του δαπάνη ἐβδομήντα τόμους τῶν ἔργων του καί διένειμε σέ χιλιάδες ἀντίτυπα, ὅπου ὑπῆρχαν Ἑλληνες, ἀπό τίς Παραδουνάβιες χῶρες καί τή νότια Ρωσία, ὡς τήν Αἴγυπτο κι ἀπό τά βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς τή Δυτική Εὐρώπη.

Δώδεκα χιλιάδες τόμους στέλλει στό σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ἔφτασε ὁ Καποδρίστριας καί ἔρχεται τέλος ὁ ἴδιος τό 1831 στήν Αἴγινα καί διευθύνει τό Ὀρφανοτροφεῖο γιά τά ὄρφανά τοῦ Ἀγῶνα διδάσκοντας δωρεάν ἐνῶ ταυτόχρονα συνεχίζει τίς ἐκδόσεις στό Τυπογραφεῖο, πού ἰδρύει.

Καί θά ἐκδώσει ὁ χαλκέντερος Δούκας Θουκυδίδη, Ἀρριανό, Δίωνα Χρυσόστομο, Μάξιμο Τύριο, τή Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀπολλοδώρου, 10 τόμους τῶν Ἀττικῶν Ρητόρων, Ἡρωδιανό, Ὀμηρο, Εὐριπίδην, Σοφοκλῆν, Αἰσχύλον καί Θεόκριτον, Ἀριστοφάνην καί Πίνδαρον μέ σχόλια καί παραφράσεις.

Ἀλλά καί πρωτότυπα ἰδικά του, τίς δύο Γραμματικές Τερψιθέα καί Τερψιχόρη, τό Χείμαρρο τῶν Χρόνων, τά Παιδαγωγικά Μαθήματα, τό Ἐγχειρίδιον τῶν Ἑλληνικῶν Διαλόγων, Ρητορική καί Λογική καί Μεταφυσική καί Ἠθική.

Καί δέν θά ἔρθει στήν Ἀθήνα φοβούμενος· νά ἰδεῖ «τάς Ἀθήνας» πού δέν θά εἶναι «αἱ Ἀθηναίαι» τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως τίς γνωρίζει ἀπό τίς μελέτες του, ὅταν ἡ πρωτεύουσα μετατίθεται τό 1834, ἄν καί γνωρίζει τό ὑπό τοῦ Λυσίππου λεγόμενο «εἰ μή τεθέασαι τάς Ἀθήνας, στέλεχος εἶ = ἄν δέν εἶδες τάς Ἀθήνας, εἶσαι κούτσουρον.

Καί θά ἐνδώσει μόνο ὅταν ὁ συντοπίτης του Γεώργιος Ριζάρης θά συστήσει τό ὁμώνυμο κληροδότημα τῆς Ριζαρείου Σχολῆς γιά νά ἀναλάβει τή διεύθυνσή της, ἀποποιούμενος προσφερομένη ἔδρα στό ἀρτισύστατο πανεπιστήμιο.

Ἀπέθανε ὁ Ν. Δούκας διευθυντής τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, σέ ἡλικία 85 ἐτῶν τό 1845, καί μέ ἀπόφαση τῆς Βουλῆς ἀνεκηρύχθη μέγας τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτης.

* * *

Στό ἐπίκεντρο τῆς χορείας τοῦ προεπαναστατικοῦ Διαφωτισμοῦ πού ξεκινάει ἀπό τή Μολδοβλαχία καί σάν τόξο περνάει ἀπό τή Πόλη καί τά Γιάννινα γιά νά φτάσει στά Παρίσια βρίσκονται ὁ Κοραῆς καί ὁ Δούκας, πόλοι ἔλξεως τῶν ἀντιτιθεμένων ρευμάτων, γιά τήν ἀναγέννηση τῆς γλώσσας, ὀργάνου τῆς γενικώτερης ἀναγέννησης τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Θερμανός Β' 227. «Μόλις ἄρχισε νά κινῆται τό ἔθνος εἰς μόρφωσιν τῆς φωνῆς του, γράφει ὁ Κοραῆς, καί ἀνεβλάστησαν, δύο φατρίαί, ἡ μία κλίνουσα εἰς τό ὀχλοκρατικόν καί ἡ ἄλλη εἰς τό ὀλιγαρχικόν.

Τό ὀλιγαρχικόν εἶναι πολυκέφαλος ὕδρα. Ἔχει τήν ὀλιγαρχικήν του φατρίαν ὁ Παπα-Δούκας, ζητεῖ νά συγκροτήσῃ ἄλλην ὁ Ἑρμογράφος (δηλ. ὁ συντάκτης τοῦ «Λογίου Ἑρμοῦ») Ἄνθιμος Γαζῆς. Ἀλλά σέ τί συνίστατο ἡ ὀλιγαρχική φατρία τοῦ Δούκα;

Β' σελ. 278. Ὁ Δούκας, γράφει ὁ Θερμανός ἀναλύοντας τήν ἀντίθεση αὐτοῦ μέ τόν Κοραῆ, ἠθελε πρώτιστα καί μάλιστα «καλά γραμματικά» εἶτα δέ τάς «ἐπιστήμας». Κατά τόν Κοραῆ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἡ νεκρογερασία ἦτο ἀδύνατος. Ὁ Δούκας ἐπίστευε ὅτι ἡ ἑλληνική γλῶσσα ἐκφαυλισθεῖσα ἀσθένησε καί ἐπομένως εἶχε ἀνάγκη ἰατροῦ καί θεραπείας.

«Διόρθωσιν γλώσσης ζητεῖς; λέγει ὁ Δούκας. Ἐλθέ εἰς τήν μητέρα, δηλ. στήν ἀρχαία, λάβε τούς κανόνας ἐκεῖθεν καί ὦθει τόν πέτρον πρὸς ταύτην τήν σπάρταν καί ἔξεις ἐν ὀλίγῳ τήν τῆς γλώσσης διόρθωσιν.

«Νά φιλάξωμεν τούς τύπους ἀπαρτάκτους ἐκ τῆς ἀρχαίας, νά λαμβάνωμεν ἐκεῖθεν κατ' ὀλίγον τά ἑλλιπῆ, ν' ἀποφεύγωμεν τά ξένα καί ἀλλόκοτα ἰδιώματα καί ὀνόματα καί ἔτι μᾶλλον τά ἄξια κωμωδίας παραμορφώτατα...

Καί σάν τέτοια ἐστηλίτευε τούς τύπους τῆς Κοραϊκῆς αἰρέσεως «ἐντάμα» ἀντί ἀντάμα, «ἀποῦ» ἀντί ὀποῦ καί τά ἀπαρέμματα «γενῆν», «ἀναβῆν» κλπ.

Εἶχε ἀποκαλέσει κατά τόν δεινόν γλωσσικόν ἀγῶνα τόν Κοραῆ «τρακαριστάρχη» καί «μακαρονιστήν» καί «χουδαϊστήν».

Ὁ Κοραῆς ἐξ ἄλλου τόν Δούκα σχολαστικόν καί ἀντιφιλόσοφον καί ἐχθρόν τοῦ Γένους καί Σκύθην. Ὁ Δούκας ἀπολογούμενος καί ἀπαντώντας διαμαρτύρεται:

«Εἰ ὁ Θεουκιδίδης μου περιέχει ἀντιφιλοσοφίαν καί ἐντεῦθεν διαφθείρει τούς νέους δειξάτω ὁ σοφός Κοραῆς καί ἡμεῖς παραδώσωμεν αὐτόν, τόν Θεουκιδίδη βέβαια, τῷ πυρί παρανάλωμα. Ἀλλ' ἐφεξῆς πόθεν ἐπισυνάπτει μοι ὁ ἀνὴρ τό «ἀντιφιλόσοφος» τοῦτο; καί πόθεν ἐγώ δεικνύομαι τῆς φιλοσοφίας πολέμιος; ὁ

πολλούς κόπους ὑπομείνας καί πόνους πονήσας καί ἰδρωτάς κενώσας ὑπέρ φιλοσοφίας καί λόγῳ καί παραδείγματι:

Πρός δέ τόν ταλαίπωρον Δούκαν διατί αὐτῷ τοσοῦτον πάθος ἐντέτηκε: καί ἐντεῦθεν ἐγώ ὑποκριτής καί Σκύθης καί ἐχθρός τοῦ γένους καί σχολαστικός καί ἀποδόκιμος καί ἀντιφιλόσοφος ἐν τοῖς λόγοις».

Ὁ Θερειανός χαρακτηρίζοντας τόν Δούκα λέγει πώς ἦταν «φύλαξ καί θεράπων τῶν παραδεδομένων παιδευμάτων οὐχί δέ καινῶν δοξασιῶν εἰσηγητής» «ἐλευθέριος, ἐνάρετος καί φιλόπατρις διδάσκαλος, ἀλλ' ἄμοιρος ἀρχεβούλου εἰσιγήσεως, δέν ἦτο ἰκανός νά τέμῃ νέας ὁδοῦς, ἐσπούδασεν ὅμως ν' ἀνασκευάσῃ ἐν παρόδῳ καί οὐχί ἀλόγως τινάς τῶν θεωριῶν τοῦ Κοραῆ».

Συγκρίνοντας ἐν τέλει τόν ἕναν μέ τόν ἄλλον ἀποφαίνεται ὁ Θερειανός, πώς ὁ Δούκας σάν φιλόλογος καί κριτικός δέν ἐπιδέχεται σύγκρισιν πρός τόν Κοραῆ, ἀλλά ὡς δάσκαλος καί γραμμτικός ἦταν ὁμολογουμένως ἄξιος πάσης τιμῆς, ὠφέλησε δέ τά μέγιστα τά ἑλληνικά γράμματα.

Ἄν καί ὁ Δούκας ἔγραψε τά πλεῖστα ἔργα στήν ἀρχαῖζουσα δέν ἦταν, ὅπως ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης καταφρονητής τῆς δημῶδους φωνῆς. Ἀντίθετα συμβούλευε τούς νέους νά σπουδάζουν τήν ἀρχαία ἑλληνική νομίζοντας τή σπουδή αὐτή σάν τό καλύτερο μέσο γιά τή διαρρύθμιση τῆς καθομιλουμένης.

«Νά συνεθίζωνται οἱ νέοι ἐν τοῖς Σχολείοις, ἔγραφε, νά ὁμιλῶσιν ἑλληνιστί πρῶτον μέν τά ὀνόματα, εἶτα δέ καί ἐν τῇ συντάξει...»

«Πρός τούτοις νά γράφωμεν εἰς τήν νῦν ὁμιλουμένην... Συμφέρι νά πλησιάζωμεν εἰς τούς Ἕλληνας, ὅτι Ἕλληνες

ἔσμεν· καί οὐδεὶς ἀφαιρεθήσεται τοῦτο τό προτέρημα ἀφ' ἡμῶν· συμφέρι λέγει νά πλησιάζωμεν πρός ἐκείνους κατά τε τά ἄλλα μάλιστα εἰς τήν γλῶσσαν».

Ἐντεῦθεν συνάγεται, θά γράφει ὁ Θερειανός στό βίο τοῦ Κοραῆ, ὅτι καί ὁ Δούκας καί ὁ Κοραῆς τήν αὐτήν ὡς ἔγγιστα ὁδόν ἐβάδισαν, ὁ μέν μετά μείζονος, ὁ δέ μετά ἐλάσσονος δημιουργοῦ νοῦ πρωτοτυπίας» μέ τή διαφορά ὅτι ὁ Δούκας καθ' ὑπερβολήν φιλότιμος δέν ἤθελε νά δείξει ὅτι βαίνει ἐπί τά ἴχνη τοῦ πολλῷ σοφτέρου ἀντιτέχνου του».

Ἄλλά τό μεγαλεῖο καί ἡ δόξα τοῦ σεβάσμιου Ἡπειρώτη Δούκα θά φανεῖ ἀργότερα. Ἡ δεινή ἔρις καί λογομαχία, πού ἀρχισε ὅταν ὁ Κοραῆς ἐξέδωκε τόν «Πρόδρομο τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης», θά καταλαγιάσει, ὅταν ἀρχίσει ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση καί θά δώσει τή θέση της σέ ἀμοιβαία ἐκτίμηση καί εὐλάβεια.

Ὁ Κοραῆς θά ἀντιληφθεῖ ὅτι καμμιά ἔχθρα δέν φώλιαζε στή ψυχὴ τοῦ Δούκα καί ὅταν ὁ σοφός Χῖος πέθανε, κανεὶς δέ θρήνησε, οὔτε ἐγκωμίασε μέ τόση εἰλικρίνεια καί θαυμασμό ἐκείνον, ὅσο ὁ ἀγαθός Δούκας, πού τόν ἀνεκήρυξε πάντων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων σοφώτατον καί ἄλλον Σωκράτην.

* * *

Στήν ἐποχὴ τοῦ Νεοφύτου Δούκα ἡ κοινωνική κατάσταση τῆς Μολδοβλαχίας εἶχε πάθει τέτοια κατάπτωση, ὥστε ὁ εὐσεβέστατος μοναχός ἀπό τῆ Σκόπελο Καיסάριος Δαπόντε, πού εἶχε χρηματίσει καί γραμματέας τῶν Ἡγεμόνων της νά ἐξαναστει ἀπό τό θέαμα καί ν' ἀναφωνήσῃ:

«Δόξα τῶν Ἡγεμόνων Βλαχία, ἐγκαλλώπισμα τῶν Ρωμαίων Βλαχία, καύ-

χημα τῶν Βλάχων Βλαχία, τὰ Μοναστήρια σου χωρίς καλογέρους, οἱ καλόγεροί σου χωρίς ἡγουμένους, οἱ ἡγούμενοί σου χωρίς Θεόν, ὁ Θεός σου χωρίς ἐκδίκησιν. Αἱ πολιτεῖαι σου καί τὰ χωρία σου χωρίς χριστιανούς, οἱ χριστιανοί σου χωρίς νόμους καί οἱ νόμοι σου χωρίς παιδευσιν. Ἄνθρωπος καλός οὐδαμοῦ, οἱ κακοί δέ παντοῦ. Πόρνοι ἐδῶ, κλέπται ἐκεῖ, ἄδικοι ἐπάνω, ἄρπαγες κάτω. Φιλάργυροι δεξιά, ὑπερήφανοι ζερβά. Κόλακες ὀπίσω, ψεύσται ἐμπρός, ἀχρεῖοι μέσα, ἀχρεῖοι ἔξω. Ἡ πλεονεξία παρεδρεύει, ἡ κενοδοξία

τιμᾶται, ἡ ἀσέλγεια ἀγαπᾶται, ἡ γαστριμαργία δοξάζεται.

Ποιά ἦταν ἡ στάση τοῦ Δούκα καί ποιές ἦταν οἱ κοινωνικές ἀντιλήψεις καί οἱ ιδέες του γύρω ἀπό τήν παιδεία τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑλληνισμοῦ καί τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος εἶναι τό ἐπί μέρους θέμα πού ἐξετάζει στίς ἐπόμενες σελίδες ὁ καθηγητής, πού μᾶς λείπει ἀπόψε ἀπό τό βῆμα, ὁ ἀλησμόνητος Εὐάγγελος Σκουβαράς.

(Συνεχίζεται στό ἐπόμενο)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Σύλλογος Καθηγητῶν Σχολῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως Ἄρτας (25.3.1937).
Καθήμενοι ἐξ ἀριστερῶν: Βασ. Ἀναγνωστόπουλος, Φιλολ., Σοφία Σαρλῆ, Γαλλικῶν, Ν. Γιώτης, Γαλλικῶν, Γ. Παπανικολάου, Φιλολ., Σπ. Μαυρομάτης, Φυσικός, Ν. Μπλέτσης, φυσικός, Ἄρ. Δημητριάδης, Γυμναστ., Μαρ. Οικονόμου, Φιλ. Χρ. Ἀλεξίου, φιλόλ.

Ὄρθιοι: Ἰ. Στάϊκος, Μαθηματικός, Χρ. Λαμπράκης, Φιλολόγος, Χρ. Τσιτσιόπουλος, Φιλολ. Ἰ. Σουλτάνης, Φυσικ. Κ. Σβόλης, Μαθημ., κα Τσαγκαράκη, γυμναστ., Στέφ. Παπᾶς, Φιλολ. Α. Μπουραντᾶς, Μαθηματ., Ν. Ἀχείμαστος Φιλολ., Ν. Γκίκας, Θεολογ., Κ. Παπαφωτίου, Τεχνικ. Χαρ. Χαβέλας, φυσικός.

(Ἄρχ. Χαρ. Χαβέλα)

ΔΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ

Τοῦ Ἐπιτίμου Εἰσαγγελέως Ἐφετῶν
ΧΡΗΣΤΟΦΟΡΟΥ ΛΑΖΑΡΗ

(συν. ἀπό προηγούμενο τεῦχος)

Ἐπεισόδιον τρίτον

Κατὰ τόν Ἑλληνοϊταλικό πόλεμον τοῦ 1940 βρέθηκαν ἐπιστρατευμένοι στή στρατιωτική Δικαιοσύνη ὁ Λ... καί ὁ Π... ὡς εἰσηγητής (ἀνακριτής) καί ὁ Χ..., Λ. ὡς ἐπίτροπος τοῦ Διαρκοῦς στρατοδικείου Ἰωαννίνων. Γραμματεὺς τοῦ εἰσηγητοῦ ἦταν τότε ὁ σεμνός καί ἤδη μακαρίτης δικηγόρος τοῦ Πειραιῶς Γ. Δαμανάκης.

Μέ τόν πρῶτον Ἰταλικό βομβαρδισμό τῶν Ἰωαννίνων (11 Νοεμβρίου 1940 ἂν δέν κάνω λάθος), μία δέσμη βομβῶν ἔπεσε γύρω ἀπ' τό κτίριον πού ἐστέγαζε τό στρατοδικεῖο καί τό ἀχρήστευσε.

Ἔτσι τά μὲν γραφεῖα μετεστεγάσθησαν προχείρως στό ἰσόγειο τῆς κατοικίας τοῦ προέδρου συν/χου Π.Μ. ὅπου συνεπτύχθησαν στό ἴδιον δωμάτιον τά γραφεῖα τοῦ εἰσηγητοῦ καί τοῦ ἐπιτρόπου, ἡ δέ συνεδριάσεις ἐγινόνταν στόν εὐρύχωρον μεσόδομον τοῦ ἀνωγείου τῆς Δ/σεως Χωροφυλακῆς.

Ὅλους φυσικά εἶχεν ἀναστατώσει ἡ ὑπόθεσις τῶν αἰφνιδιαστικῶν ἀεροπορικῶν βομβαρδισμῶν πού καμμιά φορά ἄρχιζαν προτοῦ καν ἀναγγελθῆ ὁ συναγερμὸς μέ τίς σειρῆνες, ἀλλ' ὁ εἰσηγητής, παίρνοντας σοβαρώτερα μέτρα προνοίας, δέν ἐνεφανίζετο στό γραφεῖον παρά μόνον ὅταν ἐβράδευαζε καλά, ἢ τίς βροχερές ἡμέρες πού ἡ ἔλλειψις ὁρατότητος

ἐματαίωνε τίς ἐπιδρομές τῆς Ἰταλικῆς ἀεροπορίας.

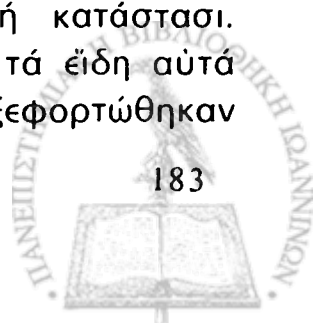
Ἐνα βροχερό ἀπόγευμα ἔφεραν συνοδεία μέ χειροπέδες ἕναν τσοπάνο που κατηγορεῖτο γιὰ κλοπὴ στρατιωτικῶν εἰδῶν.

Ὁ εἰσηγητής δέν εἶχε καταπλεύσει ἀκόμα. Ὁ ἐπίτροπος ἀψηχολημένος στή μελέτη μιᾶς περατωμένης δικογραφίας παρεκάλεσε τό γραμματεῖα τοῦ εἰσηγητοῦ ν' ἀνοίξῃ τό φάκελλον καί διεξέλθῃ τῇ δικογραφίᾳ τοῦ τσοπάνου.

Ἐπειτ' ἀπό λίγο ὁ γραμματεὺς εἶπε στοὺς χωροφύλακες νά πάρουν τόν κατηγορούμενον ἔξω ἀπ' τό γραφεῖον καί μόλις ἀπεσύρθησαν λέει στόν ἐπίτροπον:

— Κε ἐπίτροπε, τζάμπα τόν κουβαλᾶν τό φουκαρᾶ τόν τσοποᾶνον καί ταλαιπωροῦν τοὺς χωροφύλακες. Δέ βγαίνει τίποτα ἀπ' τῇ δικογραφίᾳ. Γιὰ ιδέστε τὴν καί σεῖς.

Ὁ ἐπίτροπος ἐδιάβασε τίς τρεῖς καταθέσεις πού ἀποτελοῦσαν τῇ δικογραφίᾳ: Ἐνας ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς ἐρχόμενος ἀπ' τὴν Πρέβεζα μέ στρατιωτιὸν καμιόνι, ὅπου πλέον τοῦ ὁδηγοῦ συνεπέβαιναν ἄλλοι δύο στρατιῶτες, ἀντελήφθη στό χανδάκι τοῦ δρόμου δύο τσουβάλια γεμᾶτα βρώμη κι' ἕνα λάστιχο ἀπὸ τροχὸ αὐτοκινήτου σὲ καλὴ κατάστασι. Ἦταν προφανές ὅτι τά εἶδη αὐτὰ ἦταν στρατιωτικά καί ξεφορτώθηκαν

για νά πουληθοῦν λαθραίως ἀπό κάποιον ἀσυνείδητον σωφφέρ γιατί μέ τήν κήρυξι τοῦ πολέμου, ὄλων τῶν εἰδῶν τ' αὐτοκίνητα τῆς περιοχῆς εἶχαν ἐπιταχθῆ εἰς τό στρατό.

Ὁ ἀνθυπολοχαγός ἀφοῦ ἀπό τό ὕψος τοῦ ὀχήματος ἐπισκόπησε τά περίξ χωρίς νά διακρίνη πουθενά «ψυχὴν ζῶσαν», κατέβηκε, ἔκαμε μιά κοντινὴ περιπολία ἐπίσης ἄκαρπη καί τελικῶς ἔστειλε παγάνα τοὺς δύο στρατιῶτες νά τοῦ φέρουν ὅποιον ἀνακαλύψουν ἐκεῖ γύρω.

Ἐπειτ' ἀπό κάμποσην ὥρα οἱ φαντάροι βρῆκαν τόν τσοπάνο πού ἔβοσκε τό κοπάδι του περί τό χιλιόμετρο μακρὰ πίσω ἀπὸ ὑψώματα, πού ἔκρυβαν καί τό δρόμο καί τ' αὐτοκίνητα πού τόν διέσχιζαν, καί τόν κουβάλησαν στόν ἀνθυπολοχαγό.

— Ποιός σοῦ ἄφηκε ἐδῶ τά τσουβάλια καί τό λάστιχο;

— Κύρ ἀνθυπολοχαγέ, δέν ξέρω τί μ' ἔλες.... Ἰγὼ ἔρχομ' ἀπὸ μακρὰ βόσκοντας κι' ἔχου δύο μιρόνχτα νά ἰδῶ ἄνθρωπο.

Ποῦ νάν τ' ἀκούση ὁμως, αὐτά ὁ ἀνθυπολοχαγός πού νόμισε ὅτι ἀνεκάλυψε τρομερὴ κατάχρησι τύπου Παναμά;

Τσοπάνος, τσουβάλια καί λάστιχο φορτώθηκαν στό καμιόνι, τά πρόβατα ἔμεινα στό ἔλεος τῶν ζωοκλεφτῶν καί τῶν λύκων κι' ὅταν ἔφτασαν στά Γιάννενα, μιά ἔκθεσι τοῦ ἀνθυπ/γοῦ, ἀπὸ μιά κατάθεσι τῶν φαντάρων καί τοῦ ὀδηγοῦ, καί νά σου ὁ φτωχός τσοπάνος ἀπ' τά πρόβατα στά βραχιόλια.

— Ἐχεις δίκηο κ. Δαμανάκη, δέ βγαίνει τίποτα, ἀνεγνώρισε κι' ὁ ἐπίτροπος. Πᾶρε τά τυπικὰ στοιχεῖα γιά τήν ἀπολογία ὡς πού νᾶρθη ὁ κ. εἰσηγητής κι' ἀσφαλῶς θά συμφωνήσῃ νά τόν ἀπολύσουμε.

Μόλις ἐπανήχθη ὁ κατηγορούμενος, δεμένος ἀκόμα, γιά νά δώσῃ τά στοιχεῖα του, μπαίνει ὁ εἰσηγητής.

— Τί εἶν' αὐτός;

— Κατηγορεῖται γιά κλοπὴ στρατιωτικῶν εἰδῶν. Καθῆστε νά ἰδῆτε τὴ δικογραφία, τοῦ λέγει ὁ Δαμανάκης.

— Τό σταυρό σου λωποδύτη!... ἐδῶ καιγόμαστε καί σύ κλέβεις ἐφόδια τοῦ στρατοῦ, ἐβρυχήθηκε ἔξαλλος ὁ εἰσηγητής. Καί ταυτοχρόνως ἀδράχνοντας δύο κυλινδρικούς χάρακες μέ τῶνα χέρι ἀπ' τό γραφεῖο τοῦ ἐπιτρόπου, σηκώνει τό χέρι γιά νά τοὺς κατεβάσῃ στό κεφάλι τοῦ τσοπάνου.

Ὁ ἐπίτροπος ἀντιληφθεὶς ἐγκαίρως αὐτὴ τὴν ἔκρηξι, πετάχθηκε ὀρθιος καί τοῦ κράτησε τό χέρι.

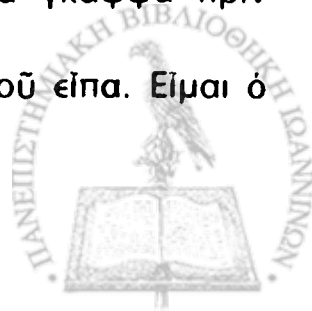
— Ἀφισέ με νά τοῦ ἀνοίξω τό κεφάλι τοῦ λωποδύτη.

— Καλά βρέ Λ..., δέν ἔχεις τὴν περιέργεια νά ἰδῆς ἂν φταίῃ ὁ ἄνθρωπος κι' ἔπειτα «νά τοῦ ἀνοίξῃς τό κεφάλι»;

— Ἀφισέ με, σοῦ λέω. Μέ ποιό δικαίωμα μοῦ πιάνεις τό χέρι;

— Μέ τό δικαίωμα τῆς ἀμύνης ὑπὲρ τρίτου ἐναντίον ἀδίκου ἐπιθέσεως καί τοῦ φίλου πού θέλει νά σέ προφυλάξῃ ἀπὸ μιά γκάφφα πρὶν μετανοιώσῃς πικρά.

— Ἀφισέ με, σοῦ εἶπα. Εἶμαι ὁ

εισηγητής... δέν ἔχεις τό δικαίωμα.

— Κι' ἐγώ εἶμαι ὁ ἐπίτροπος. Χαίρω πολύ γιά τή γνωριμία μας, τοῦ εἶπε γελώντας ὁ Χ.... Ἄφισε τούς χάρακες στή θέσι τους γιά νά συνεννοηθοῦμε ἀνθρωπινά. Ἐπί παρουσία μου δέ θ' ἀφίσω νά κακοποιήσης κατηγορούμενο. Προτιμῶ νά τσακωθοῦμε οἱ δύο μας πού ἔχομε τά χέρια λυτά.

Τελικῶς ὁ ἐπίτροπος κατόρθωσε νά τοῦ ἀποσπάση τούς χάρακες βοηθοῦντος καί τοῦ Δαμανάκη πού παρενέβη μεταξύ των λέγοντας:

— Γιά ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας!.... Θά χτυπηθῆτε οἱ δύο σας χωρίς λόγο... ἔτσι γιά γοῦστο;

Ἄφοῦ ὁ Δαμανάκης πῆρε τόν κατηγορουμένον ἔξω ἀπ' τό δωμάτιο κι' ὁ εισηγητής παραιτήθηκε τοῦ σκοποῦ του, ὁ ἐπίτροπος ἄρχισε νά τοῦ ἐξιστορεῖ πῶς εἶχεν ἡ ὑπόθεσις. Καί ἀφοῦ ὁ δεῦτερος ἐπείσθη σύντομα πῶς δέν ὑπῆρχαν ἐνδείξεις ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου, λέει στόν ἐπίτροπο:

— Καλά βρ' ἀδερφέ· γιατί δέν μοῦ τό λέγατε τόσην ὥρα καί μ' ἀφίνατε νά παραφερθῶ;

— Πότε νά σοῦ τό ποῦμε, βρέ Λ..... Μᾶς ἔδωκες καιρό ν' ἀνοίξωμε τό στόμα μας; Ἐσύ ἔκανες σάμπως νά εἶδες ξαφνικά τό φονηᾶ τοῦ πατέρα σου!

— Καλά τέλος πάντων.... καί τώρα τί θά γίνῃ αὐτός;

— Τώρα θά τοῦ πάρῃς τήν ἀπολογία καί θά τόν ἀπολύσωμε.

— Μωρέ μπράβο κ. Χ....! ἔπειτ'

ἀπό τόση φασαρία νά τόν ἀπολύσωμε κιόλας;

— Τη φασαρία, Λ.... μου δέν τήν ἔκανε αὐτός· ἐσύ τήν ἔκαμες. Τό μόνο του φταιξιμο αὐτουνοῦ εἶναι πού δέν εἶχε χέρια λυτά ἀλλά εἶχε κεφάλι. Ἐλα τώρα, διάβασ' τή δικογραφία νά τελειώνουμε καί θά παραγγείλω καί καφφέδες.

Ἐσκυψε στή δικογραφία ὁ εισηγητής κι' ἔπειτ' ἀπό λίγο σηκώνοντας τό κεφάλι: — Ἐχεις δίκη, φίλε μου, δέ βγαίνει τίποτα. Μά τί διάολο τόν ἔστειλαν τόν ἀνθρωπο.... καί μέ χειροπέδες!

— Δέν καταλαβαίνεις; ἔλαβαν ὅλα τά μέτρα γιά νά δοκιμάσης ἀκινδύνως πῶς μπορεῖ ν' ἀνοιχτῆ ἓνα κεφάλι, τοῦ ἐξήγησε γελώντας ὁ ἐπίτροπος.

— Ἐλα τώρα. Πᾶρε καί τό ρουσφέτι σου.... «ἀπολυτέος» τοῦ λέει κι αὐτός χαριτολογώντας.

— Βέβαια, τοῦ ἀπάντησε ὁ ἐπίτροπος, ἔτσι θά γυρίσῃ ὁ σέμπρος μου καί δέ θά μοῦ μείνουν χέρσα τ' ἀμπελοχώραφα. Ἄντε Λ.... καί σ' ἄλλα μέ γειά.

Τό τρίτο ἐπεισόδιο ἔληξε ἀναιμάκτως καί οἱ δύο λοχαγοί τοῦ δικαστικοῦ ξαναβγῆκαν παρέα, φίλοι ὅπως πάντα.

Ἄ Ο ἐπίλογος

Ἐμεσολάβησαν ἡ κατάρρευσις τοῦ μετώπου μέ τήν προσθήκη τῆς Γερμανικῆς εἰσβολῆς καί ἡ κατοχή πού ἀπομάκρυναν τούς δύο φίλους χωρίς νά ξέρουν ὁ καθένας τί ἀπέγινεν ὁ ἄλλος.

Ἡ ἀπελευθέρωσις βρῆκε τό Λ... Π. δεδηλωμένον κομμουνιστή κι' ἔπειτ' ἀπό σχετικές ἐκδηλώσεις κατά τήν ἐκτέλεσι τῶν καθηκόντων του ἀναγκάσθηκε ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπ' τήν ὑπηρεσία.

Ξανασυναντήθηκαν τυχαῖα στήν ὁδό Σταδίου τῶν Ἀθηνῶν κι' ἔπιασαν κουβέντα γυρνῶντας ἀπό ἓνα σ' ἄλλο θέμα.

— Ἐγώ δέ θά ζήσω, λέει ὁ Λ..., παρά ἂν γίνῃ αὐτός ὁ τρίτος πόλεμος. Περιμένω νά τόν κάμῃ ὁ Ἀϊζενχάουερ· ἀλλά δέν ξέρω πότε θά τόν κάμῃ.

— Καί πῶς ξέρεις ἂν θά ἐπιζήσης, τοῦ εἶπε ὁ Χ..., γιά νά ζήσης καλά, ὅπως ἐλπίζεις.

— Αἰ... ἂν ἐπιζήσω, βέβαια. Ἀλλά πρέπει νά σοῦ ἐξηγήσω πῶς ἐγώ δέν εὐχομαι νά τόν κερδίσῃ τόν πόλεμο ἡ Ἀμερική. Ἐγώ, ὅπως ξέρεις, καί δέν ὑπάρχει λόγος νά σοῦ τό κρύψω, εἶμαι ἀριστερός. Θυμᾶσαι πού πάντα ἤμουνα δημοκρατικός καί πάντα βρισκόμουνα ψυχικά κοντά στό λαό, καί συμεριζόμουνα τόν πόνο του.

— Χμ..., τοῦ ἀποκρίθηκε ὁ Χ.... Μπορεῖ νά μή θυμοῦμαι καί καλά, ἀλλ' ἐκεῖνο πού θυμᾶμαι εἶναι πῶς δέν ἐγνώρισα ὡς τώρα ἄνθρωπο σατραπικώτερο ἀπό σένα, καί πλειό ζόρικο γιά τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ Λ... μου.

— Καί γιατί τό λές αὐτό; πού μ' ἐγνώρισες σατραπικόν;

— Γιά θυμήσου, τοῦ εἶπε ὁ Χ..., κάτι ἐπεισοδιάκια πού εἶχαμε μαζί, γιά τό βλάχο πού ἔδιωχνες ἀπ' τό γραφεῖο σου, γιά τόν πάρεδρο πού στραπατσάρισες στό Κακουργιοδικεῖο, γιά τόν τσοπάνο μέ τίς χειροπέδες ποῦθελες νά τοῦ ἀνοίξεις τό κεφάλι μέ τοὺς δύο χάρακες στό γραφεῖο μας τοῦ Στρατοδικείου. Ἀλήθεια ἦσουν πάντα φίλος τοῦ λαοῦ καί πάντα δημοκρατικός ἀλλά τό «δει» μέ ἔψιλον γιώτα!

— Αἰ.... τώρα ἂν προσπαθεῖς ἀπ' αὐτά νά χαρακτηρίσης ἓναν ἄνθρωπο... χαιρετίσματα.

— Λ..., τοῦ εἶπε τελικά ὁ Χ..., οἱ ἄνθρωποι χαρακτηρίζονται ἀκριβῶς ἀπ' τήν ἱστορική καί τή βαθύτερη ἀλληλουχία τῶν πράξεων καί τῆς ἐν γένει πολιτείας των, κι' ὄχι ἀπ' τίς καιροσκοπικές δηλώσεις των τῆς τελευταίας στιγμῆς, πού διατυπώνονται ἀδεσμεύτως βάσει τῶν διαθέσεων ἢ τῶν συμφερόντων των τῆς τελευταίας στιγμῆς.

Ἔτσι ἀπεβίωσεν ὁ δεσμός τῶν δύο πρώην φίλων καί συναδέλφων, εἰς τήν διακονίαν τῆς δικαιοσύνης, ὅπως μέτ' οὐ πολύ καί ὁ ἀτυχῆσας εἰς τήν δικηγορίαν ὅπου κατέληξε πρώην πρωτοδίκης Λ.Π.

Ποιός ἄραγε ἀπ' τοὺς δύο ἦταν ἀληθέστερος πρὸς τήν δικαστικὴν δεοντολογικὴν καί τήν ἀνθρωπιὰ;

Ἐκστρατεία στήν Ἡπειρο

Τοῦ Ὑποστράτηγου
ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΛΕΞΑΚΗ

συν. ἀπό προηγούμενο

α.— Ἀντιμέτωπος τῶν Ἰταλῶν.

Ἐγκατέστησα τόν Λόχον ἔξω τοῦ χωρίου, ἀνατολικῶς αὐτοῦ, εἰς ἀγρόν ὑπήνεμον, ἐν καταυλισμῷ, ἦτοι ὑπό τά ἀντίσκηνα.

Ἡ σκηνή μου ἐστήθη εἰς τό ἄκρον τοῦ καταυλισμοῦ, τά δέ ἀντίσκηνα τῶν 2 ἀξιωματικῶν μου εἰς τό ἄλλον ἄκρον.

Ὁ μουχτάρης, πρόεδρος τῆς Κοινότητος, Κίτσος (Χρίστος) Πρίφτης μοῦ ἐπρότεινε νά διαμένω εἰς διατεθέν δωμάτιον τῆς οἰκίας τῆς χήρας Κιούρκα, ἔπειτα εἰς ἰδικόν του, ἴνα, ὅταν ἐπιθυμῶ, διαμένω καί εἰς αὐτό. Τό ἔπραξα, μόνον ὅταν ἡσθένησα ἀπό βαρῦ κρυολόγημα.

Ἐγκατέστησα φυλάκια μέ τόν ἀνθ/γόν Μανώλην, ἐν εἰς τό χωρίον Καλαρράτες καί ἕτερον εἰς τό χωρίον Μπολέναν ἀπό ὀμάδα ἀνδρῶν ἕκαστον ὑπό λοχίαν, ἐγώ δέ ἀνελθὼν εἰς τά Ἀκροκεραῦνια ἐγκατάστησα ἄλλο φυλάκιον ὑπό λοχίαν εἰς τήν κορυφήν Καλπάκι.

Ἐναντι τοῦ φυλακίου αὐτοῦ οἱ Ἰταλοί εἶχον φυλάκιον εἰς τήν κορυφήν Πωγωνίταν.

Μετέβαινον εἰς Καλαρράτες καί Μπολέναν καί ἐπεθεώρουν τά ὑπό τόν ἀνθ/γόν Μανώλην φυλάκια, ἀπέστειλα τόν ἀνθ/γόν Μυλωνάκη εἰς τά χωρία Κηπαρό, Χειμάρραν, Βοῦνος, διά προμήθειαν ἄρτου, τροφίμων καί χόρτου.

Τά παιδιά τοῦ χωρίου κατὰ τάς Κυριακάς, διά νά μέ εὐχαριστοῦν, ὡς Κρητικόν, ἤρχοντο εἰς τό πλησίον τοῦ καταυλισμοῦ ἀλῶνι καί ἐχόρευον τραγουδοῦντα ἓνα λαϊκό τραγουδάκι, τό ὁποῖον εἶχε σι-

χούργηθῆ ἐκεῖ διά τόν Κρητικόν Τζουλάκη ἐκεῖνον.

Ἡσθένησαν στρατιῶται, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλλον πρὸς νοσηλείαν ἐπὶ ζῶν εἰς τό εἰς Ἀργυρόκαστρον Νοσοκομεῖον.

Τό Πύλιουρι ἦτο ὀλόκληρον Ἑλληνικόν μέ ἀγνοῦς Ἑλληνας. Συνειργάζοντο πρότερον μέ τοὺς Κρητας πολεμιστάς κατὰ τῶν Ἀλβανῶν καί πλησίον τοῦ χωρίου, ἀνατολικῶς αὐτοῦ, ὑπῆρχε τάφος τοῦ φονευθέντος ἐκεῖ εἰς μάχην Κρητός ὀπλαρχηγοῦ Γ. Στυλ. Τζουλάκη, ἐξ Ἀγίας Βαρβάρας Ἡρακλείου.

Κατὰ τήν ἑσπέραν τῆς ἐκεῖ ἀφίξεώς μου, εἰς συγκέντρωσιν τῶν κατοίκων ὠμίλησα εἰς αὐτούς διά τήν Πατρίδα Ἑλλάδα καί ἐξεδήλωσαν μεγάλην χαράν, ἐλπίζοντες εἰς τήν πλήρη ἐλευθέρωσιν τῆς Βορείου Ἡπέρου καί ἔνωσιν μέ τήν Ἑλλάδα.

Ἐγίνοντο ὅμως κατὰ τήν ἀνώμαλον ἐκείνην ἐποχὴν καί φιλονεικίαι μεταξὺ χωρικῶν καί ὁσάκις δέν κατώρθωσαν ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου καί ὁ Μουχτάρης νά ἐπιφέρουν συμβιβασμόν, ἐκαλούμην καί ἐπετύγγανον τόν συμβιβασμόν διά πατριωτικῶν συμβουλῶν. Ἦμουν ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς περιοχῆς.

Εἰς τό χωρίον αὐτό ἐπέκρινα τό ἄθλιον ἔθιμον νά ἐργάζωνται σκληρά αἱ γυναῖκες, θεωρούμεναι κατώτεραι τοῦ ἀνδρός. Ἐβλεπα τάς γυναῖκας εἰς τήν ἐξοχὴν νά φέρουν εἰς τήν ράχιν ἐντός σάκκου τό τέκνον των. Ἐβλεπα νά ἐπιστρέφῃ γυναῖκα ἐκ τοῦ ἀγροῦ, φέρου-

σα μέγαν ὄγκον καυσοξύλων (θάμνων) εἰς τὴν πλάτην, ὥστε κάτωθεν τοῦ βαρέως ἐκείνου ὄγκου νά προβάλλεται τό γυναικίον πρόσωπον, ροδοκόκκινον ἀπό τόν κόπον, ὁ δέ σύζυγος νά προηγῆται ἐπιβαίνων τοῦ ὄνου του, μὴ φέροντος ἄλλο φορτίον.

Κατά τό Πάσχα (10-4-16) ἠγόρασα ἀρνία καί ἔγιναν σουβλιστά (ἀμνοὶ ὀβελίαι). Οἱ εὔζωνοί μου ἐπετύχχανον εἰς τό ψήσιμον των.

Πολλάι βροχαί γίνονται εἰς τόν τόπον αὐτόν καί κατά τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ὡς κατά τόν βαρὺν χειμῶνα.

Ἐκεῖ κατεγινόμεν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης, μέ βοηθοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον καί τὴν Ἀλβανικὴν καί τὴν Ἑλληνικὴν. Κατήρτισα τετράδιον μέ λέξεις καί φράσεις, τὰς χρησίμους διὰ συνεννόησιν καί ἐξέτασιν Ἀλβανῶν.

Μέ τοὺς διαθεσίμους ὀπλίτας ἐξετέλουν εἰς τόν καταυλισμὸν ἀσκήσεις τοῦ Λόχου καί διδασκαλίας.

Συνέβη πυρκαϊά εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως τοῦ χωρίου Παπᾶ Κώστα Πρίφτη (πρίφτης σημαίνει ἱερεύς).

Κάποτε μοῦ ἔφεραν ἓνα μεγάλο δερμα ζαρκαδιοῦ, τό ὅποῖον ἐκεῖ ὀνόμαζον λάφι (ἐλάφιον). Ἄλλοτε ἔν μικρόν ζαρκάδι καί ἔν κουνάβι, τὰ ὅποια δέν ἐδέχθην. Ἄλλοτε δῶρον ἓνα λαγόν μικρόν ζωντανόν. Ἐνα κοριτσάκι, ἡ Παυλίνα, ἤρχετο καί μοῦ ἔλεγε τραγουδάκια τοῦ τόπου. Ἦμουν πολὺ εὐχαριστημένος μέ τοὺς καλοὺς αὐτοὺς Ἑλληνας.

Ἀπό 28 Ἀπριλίου μέχρι 28 Μαΐου κατήλθον καί διέμενα εἰς τὴν Χειμάρραν κατ' ἐντολήν τοῦ 47ου Συντάγματος, ἀναπληρώσας τόν ἐκεῖ διοικητὴν τοῦ 2ου Τάγματος λοχαγόν Κόταρην, διατελέσας οὕτω καί στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς

Χειμάρρας. Εὐρίσκετο ἐκεῖ καί ὁ 8ος λόχος, διοικούμενος ὑπό τοῦ Ὑπολ/γοῦ Ἀραπάκη, ἕστερον δέ ὑπό τοῦ ἀνθ/στοῦ Βρετοῦ.

Ἀνεμένετο τότε ὅτι θά ἐγίνετο ἐπίθεσις τῶν Αὐστριακῶν κατά τῶν Ἰταλῶν εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Τα ἔναντί μας Ἰταλικά τμήματα μετεκινοῦντο. Μάλιστα τό ἐπὶ τοῦ ὄρους εἰς τὴν κορυφὴν Πιγωνίτσαν, ἔναντι τοῦ ἐκεῖ εἰς κορυφὴν Καλπάκι φυλακίου μας. Ἄλλα Ἰταλικά φυλάκια τὴν 25-5-16 ἀπεσύρθησαν, συγκεντρωθέντα, εἰς Βράνισταν.

8.— Ὀλίγα λαογραφικά ἀπό τό Πύλιουρι

Τό χωρίον Πύλιουρι εἶχε τότε 89 σπίτια (οἰκογενείας), κατοίκους 430. Μουχτάρης (Πρόεδρος Κοινότητος) ἦτο ὁ Χαράλαμπος Κάτσης καί ἐκ τῶν προεστώτων ὁ Κίτσος (Χρῖστος) Πρίφτης, δηλαδή ἱερεύς, ὁ παπᾶ Κώστας.

Τό χωρίον περιελάμβανε 5 Μαχαλάδες (Συνοικίας), γενιές: Τοὺς Ντεπελιάγη καί Πρίφτη, Γκίκα, Δήμα. Εἰς ἄλλο σημεῖωμα σημεῖω τοὺς ἐξῆς: 1) Ντεντελάκηδες, 2) Καισάρηδες, 3) Μαγκίνηδες, 4) Δράμηδες, 5) Γκικδημάδες καί ἐπώνυμα εἶχον: Μερκούρης, Γκίτσαλης, Δούκας, Μάλιος, Γκρούκης, Ἀθανασίου, Νεστούρης, Κιοῦρκος, Καλλίνα, Κάτσια, Τσεκάλης, Κάτσης, Πρίφτης, Τσοῦπας, Μοῦτσος, Γκρέκος (Ἑλλην), Κόκας, Μπέτσιο, Κόκκια, Μπότσης, Στεφάνη, Στέργιος, Μῆτρος, Μπάλας, Σελνηῆος, Τσίσης, Κέντρος, Μερτύρης, Δούκας, Πόλιος, Βιέρος, Βάσος, Κονίνης, Κολιάτση (Νικολάου), Λιάπας, Μπότσης, Μπάλιας, Πούλιος, Μάλιος (Γκ(α)ρδούκης, Νέστορης, Κιοῦρκο, Κάτσε, Τσάνε, Τσεκάλη.

Ἐδῶ εἰς τό Πύλιουρι, ὡς καί εἰς τήν λοιπήν Βόρειον Ἡπειρον (Ἀλβανίαν) καί τά Ἑλληνικά βαπτιστικά ὀνόματα εἶναι παρεφθαρμένα.

Μοῦ εἶπαν καί ἐσημείωσα τά ἐξῆς ὀνόματα ἀνδρῶν καί γυναικῶν:

Ὄνόματα ἀνδρῶν: Νάνε (Γιάννης), Μίο καί Μίλιος (Μιχαήλ), Λάμπρο (Χαράλαμπος), Πύλιος καί Σπύρο (Σπυρίδων), Κάτης ἢ Κάτε (Σωκράτης), Δῆμος ἢ Δῆμ (Δημήτριος), Βιέρος (Αὐγερινός), Νίνε ἢ Κώστας (Κωνσταντίνος), Κόλια καί Κόλη (Νικόλαος), Λέκας (Ἀλέξιος, Ἀλεξάνδρος), Κίτσιος (Χρίστος), Πόλιος (Πολύμερος, Πολυμέρης), Νάτση (Ἀθανάσιος).

Ὄνόματα γυναικῶν: Μάρω καί Μάρ (Μαρία), Λένω καί Λέν (Ἐλένη), Κατέρω καί Κατέρ (Αἰκατερίνη), Σοφή (Σοφία), Παουλίνα (Παυλίνα), Γιαννούλ (Γιαννούλα, Ἰωάννα), Λαμπρή (Λαμπρινή), Οὐρανή (Οὐρανία), Κανή καί Λάκε (Ἀλεξάνδρα), Βαθή (Εὐανθία), Ρήνα (Εἰρήνη), Βασίλω (Βασιλική), Ἀνθούλ (Ἀνθούλα), Γκίτε (Μαργαρίτα) καί ἀκόμη: Λέλα, Νίτσα, Ἀγαθή, Καλλινα, Χιάνα, Χαΐδω, Κόνε, Ὀλγα, Θεodώρα, Βενί.

Αὐτά ἐσημείωσα τήν 22-4-16.

Τήν 7-6-16 μετέβην ἐφιππος εἰς Βάνοβον, μικρόν χωρίον, καί ἐξέλεξα κατάλληλον γῶρον πρός μεταφοράν ἐκεῖ τοῦ καταυλισμοῦ τοῦ λόγου, ἦτις μεταστάθμευσις δέν ἔγινε, διότι ἐπηκολούθησεν ἡ ἀποστράτευσις.

Τήν 13-6-16 πάντες οἱ Πυλιουριῶται μεταβαίνουν εἰς τό Βάνοβον, ὅπου γίνεται ὁ θερισμός καί μένει ἔρημον τό Πύλιουρι.

Ἐδῶ ἔχει ἀρχίσει ὁ θερισμός. Σήμερον ἀλώνιζεται ἡ κριθή. Τό ἀλώνισμα γίνεται κατά λίαν περιεργον τρόπον καί μόνον ὑπό τῶν γυναικῶν.

9. Ἡ ἀποστράτευσις.

Ἐνίστε ἠκούοντο μακράν συνεχεῖς κανονιοβολισμοί ἰδίως τήν 3, 4 καί 5-6-16. Ἦσαν βέβαια μεταξύ Αὐστριακῶν καί Ἰταλῶν. Τήν 21-6-16 οἱ κανονιοβολισμοί αὐτοί ὀλιγόστεψαν.

Πληροφορούμεθα ὅτι τὰ ἐν Ἀλβανία Ἰταλικά στρατεύματα ἀραιώνονται ἐναντί μας μεταφερόμενα εἰς τό Ἰζόντο τῆς Ἰαλίας.

Ἀπό τῆς 5-6-16 ἀνεγράφετο εἰς τόν τύπον ὅτι διετάχθη μερική ἀποστράτευσις.

Τήν 5-6-16 εἰδοποιήθη τηλεγραφικῶς διά τήν ἀποστράτευσιν τῶν κλάσεων ὀπλιτῶν 1892 καί 1893 καί διετάχθη ἡ ἀπόλυσίς των. Ἐπειτα καί ἄλλων κλάσεων.

Διετάχθη καί ἐχορήγουν διαδοχικῶς ἀδείας εἰς τούς ἀνήκοντας εἰς ἀπολυόμενας διαδοχικῶς κλάσεις (ἡλικίας) ἀνδρῶν διά τά Ἰωάννινα, ἵνα ἀπολυθῶσιν ἀπό τό ἐκεῖ ἔμπεδον. Οὕτω ἐχορήγησα ἀδείας: Τήν 6-6-16 εἰς 10, τήν 7-6-16 εἰς 5, τήν 10-6-16 εἰς 45, τήν 12-6-16 εἰς 51 καί εἰς τόν ἀνθυπολοχαγόν Μανώλην, ἀπολυόμενον ἐπίσης τήν 21-6-16 καί εἰς 71 ὀπλίτας.

Τό ὑπόλοιπον τοῦ λόγου ἐπενέφερα εἰς Ἰωάννινα, εἰς τό ἔμπεδον, ὡς γράφω κατωτέρω.

Τήν 25-6-16, ὦραν 8 π.μ., ἀνεχώρησα ἐφιππος ἀπό τό ὠραῖον Ἑλληνικόν χωρίον Πύλιουρι, εἰς τό ὁποῖον παρέμεινα διοικητής λόγου Εὐζώνων Ἡπειρωτῶν, ἐπί 3 περίπου μηνῶν (8-4-16 μέχρι 25-6-16).

Προεπέμφθη μέ συγκίνησιν λύπης ἀπό τούς Κίτσον Πρίφτην, Μουχτάρην, Χαράλαμπον Κάτσην καί τούς παρόντας ἀκόμη εἰς τό χωρίον κατοίκους. Οἱ

πολλοί είχαν μεταβῆ, σύν γυναιξί καί τέκνοις, εἰς τό θερινόν Βάνοβον, ὅπου γίνεται ὁ θερισμός, ὡς διηγήθην ἀνωτέρω.

10.—Ἐπάνοδος ἀπό Πύλιουρι εἰς Ἰωάννινα.

Ἀναχωρήσας ἀπό τό Πύλιουρι τήν 25-6-16, ὥραν 8 π.μ., δι' ἀθλίας τότε ὁδοῦ, ἐστάθμευσα πλησίον τοῦ χωρίου Κούδεσι, ὅπου ἡ βρύσις Κρόϊ Δόξαϊ (δηλαδή Πηγὴ τοῦ Οἰκισμοῦ Δόξαϊ), καί ἀνέμενα τοὺς ἀνδρες μου ἐκ τῶν φυλακίων Καλπάκι (τῶν Ἀκροκεραυνίων) Καλαρράτες καί Μπολένα μετὰ τῶν Μεταγωγικῶν τοῦ Λόχου. Διενυκτέρευσα ἐκεῖ ἐν ὑπαίθρῳ μετὰ τοῦ Λόχου.

Τήν 26-6-16 διήλθον ἔφιππος ἀπό Κρόϊ Δόξαϊ διὰ τῆς Μονῆς Ἁγίου Δημητρίου, διὰ τοῦ αὐχένος Κιάφα, Καμάριζα, πεδιάδος Μπόρι καί ἀπό τὰ χωρία Κηπαρό, Πικέρμι, Μπουνέτς, Λούκοβον καί διενυκτέρευσα εἰς Ἁγιον Βασίλειον ἢ Παλιοχῶρι.

Τήν 27-6-16, ὥραν 6ην π.μ., ἀπό Παλιοχῶρι, Νιβίτσα - Μπούμπαρι, πόλιν Δέλβινον, Γαρδίκι, Πετσᾶ, Μεμόραχι, Χάνι Μουζίνας (10 π.μ.) διανυκτερεύσαμε

ἐκεῖ.

Τήν 28-6-16 ἐφθάσαμεν ἐκ Μουζίνας εἰς Χάνι Γεωργουτσάδες. Παρέδωκα τόν Λόχον δι' Ἰωάννινα εἰς τόν Ἀνθ/γόν Μυλωνάκην Παντελῆν καί μόνος διὰ Κράψι, Φραστανή, Γκορίτσα, Τεριαχάτι, Σωφράτικα, Δούβιανη, Χάσκοβο, Βάνιστα, Γκοραντζῆ, Δερβιτζάνη, χάνι «Διάδοχος Γεώργιος», μετέβην εἰς Ἀργυρόκαστρον, παρέδωκα εἰς τό ἐκεῖ 47ον σύνταγμα τὰ δικαιολογητικά δαπανῶν τοῦ Λόχου μου καί τόν ἵππον μου, ἀπεχαιρέτησα τὰς ἐκεῖ ἀρχάς καί ἐπέστρεψα δι' αὐτοκινήτου εἰς Ἰωάννινα.

Ἀπεχαιρέτησα τόν Ἑλληνικόν καί ὠραῖον αὐτόν τόπον, μέ τήν ματαίαν ἐλπίδα ὅτι θά τόν ἐπανέβλεπον.

Ἀναπολῶ ἔκτοτε τήν διαμονήν μου εἰς τό ὠραῖον Πύλιουρι, πλησίον τῶν ἀγνῶν Ἑλλήνων κατοίκων του.

Δέν λησμονῶ τοὺς ἀγαπητούς μου εὐζώνους, οἱ ὅποιοι, λαμβάνοντες τήν ἄδειαν πρὸς ἀπόλυσιν, ὡς διηγήθην ἀνωτέρω, καί λαμβάνοντες τό ὑπόλοιπον τῆς πενιχρᾶς τότε μισθοδοσίας των, μοῦ ἐφιλοῦσαν τό χέρι, ἐκδηλοῦντες λύπην, διότι ἀποχωριζόμεθα.

ΤΙ ΗΤΑΝ ΤΟ ΑΓΑΠΗΜΕΝΟ ΜΟΥ ΛΕΣΚΟΒΙΚΙ

Τοῦ ΒΑΣΙΛ. Γ. ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

« Ἀφιεροῦται εἰς τὴν ἱεράν μνήμην
τῆς Μάννας μου, πού ἔμεινε γιὰ πάντα
εἰς αὐτό».

Σημείωση Συντάξ.

Μέλος τῆς Ἑταιρείας παλαιό ὁ ἀλησμόνητος φίλος Βασίλης Βετσόπουλος τραπεζικός (τῆς τότε Τραπεζῆς Ἀθηνῶν) ἀπό τούς στενοὺς Συνεργάτες στή διοίκηση τῆς Ἑταιρείας μᾶς ἔδωκε, γλαφυρές σελίδες μέ λαογραφικό ἐνδιαφέρον, κοντά σ' ἄλλα καί τὰ γαμήλια ἔθιμα στήν παλιά τὴν Πυρσόγιαννη, πού συμπεριλαμβάνεται στή σειρά τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑταιρείας.

Μοῦ εἶχε ἐμπιστευθεῖ τό χειρόγραφο τῆς μελέτης, πού βλέπει σήμερα τό φῶς. Μέ γερή γραμματική κατάρτιση ἀπό τὰ Σχολεῖα τῆς Πόλης (Ζωγράφειο Γυμνάσιο), ἀλλά καί μέ τό ρίγος τοῦ νοσταλγοῦ γιὰ πράγματα περασμένα σύρει ἀναμνήσεις, πού θέλγουν τούς φίλους τῆς Ἱστορίας καί πού θά εὐαρεστήσουν τούς Ἀναγνώστες τοῦ Δελτίου τῆς Ἑταιρείας. Εἶναι ἓνα ὀφειλόμενο μνημόσυνο.

α.χ.μ.

Συνάδελφος τῆς Βασιλικῆς Προνοίας, μέ ἠρώτησε πρό ἐτῶν:

— Μά, ἐπί τέλους, πέστε μας, ἀπό πού εἰσθε, διότι ὅταν ἔλθη κανεὶς Ἑπειρώτης, λέγει ὅτι εἰσθε πατριῶται· Κων/πολίτης κι' αὐτός λέγει ὅτι εἰσθε συμπατριῶται, Θεσσαλονικιός,

τό ἴδιο· δι' αὐτό δέν μπορούμε νά καταλάβωμε ποία ἀκριβῶς εἶναι ἡ Πατρίδα σας!...

Ἡ ἀγαπητὴ ἐκείνη συνάδελφος εἶχε πολὺ ἄδικον, διότι οὐδέποτε ἠρνήθη ὅτι εἶμαι Ἑπειρώτης, ὅπου ἐγεννήθη μετὰ τὰ δέκα δέ χρόνια μου μετέβην εἰς τὴν ἀγαπημένην μου Πόλην, ὅπου ἔτελείωσα τό Δημοτικὸ καί τό Ζωγράφειο Γυμνάσιον. Ἀλλὰ Κων/πολίται, μόλις εἰπῆς εἰς αὐτούς ὅτι «ἔμεινες εἰς τὴν Πόλην» πολὺ ἢ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, ἀδιάφορον σοῦ λέγουν ἀμέσως «ὥστε εἶσαι ἀπὸ τὴν Πόλη! Εἰς τὰς ἀντιρρήσεις σου δέ, ὅτι: ἐγεννήθης εἰς τὴν Ἑπειρον...», ἐπαναλαμβάνουν:

«Ἐμεινες εἰς τὴν Πόλην; — Ναί! — Τότε εἶσαι Πολίτης». Δέν τό δέχομαι βέβαια μέ τὴν ἔννοιαν ὅτι υἱοθετῶ τὴν τοιαύτην θεωρίαν των!

Γενικά τινά.

Ἡ περί τοῦ ἐνατίου ὅμως ἐπιμονή μου, εἰς οὐδέν θά ὠφελήσῃ, διότι, ἐπαναλαμβάνουν, μέ περισσοτέραν μάλιστα ἐπιδρομήν, «μά ἀφοῦ ἔμεινες εἰς τὴν Πόλην... εἶσαι Κων/πολίτης». Καταλαβαίνει κανεὶς ὅτι παρόμοια λογικά ἐπιχειρήματα, διὰ τοιούτους

τύπους εις οὐδέν θά ὠφελήσουν καί δι' αὐτό δέν ἐπιμένεις διά νά τελειώσει μιά γιά πάντα τοιαύτη ἄσκοπος ἀντιδικία.

Δέν ἔχω οὐδεμίαν ἀντίρρησην, ὅτι, εις ὅσα μέρη ἔζησα, καί ὀλίγα ἔστω χρόνια, ἢ μῆνες ἀκόμη, τά ἀγάπησα, ὅλα, τόσον πολύ, ὅσον περίπου, τήν πατρίδα μου, ἐξαιρουμένης βέβαια τῆς Πόλης καί ἰδιαιτέρως τοῦ Κοντοσκαλιοῦ, τό ὁποῖον θεωρῶ ὡς δευτέραν μου πατρίδα, ἀδυνατῶ μάλιστα νά καθορίσω, ποιό ἀγαπῶ περισσότερο, τήν γενέτειράν του Πυρσόγιαννην ἢ τό Κοντοσκάλι! Πάντως, ὅλα τά μέρη εις τά ὁποῖα ἔζησα, πολύ ἢ ὀλίγον, ἀδιάφορον κρατοῦν μίαν ἰδιαιτέραν θέσιν μέσα εις τήν καρδιάν μου, εις τήν ψυχήν μου, διότι ὅλα τά ἀγάπησα καί τά νοσταλγῶ πάντοτε, μέ πολύν δέ πόνον τά ἀναπολῶ, πολλάκις, εις τόν νοῦν μου. Μοῦ συνέβησαν εις αὐτά τόσα γεγονότα, ὑπῆρξαν ἐκεῖ τόσα πρόσωπα, καί ἄψυχα ἀκόμη πράγματα, μέ τά ὁποῖα εἶχα συνδεθῆ, ὥστε νά μή φεύγουν ποτέ ἀπό τήν καρδιάν μου, ἀπό τό ὑποσυνείδητόν μου. Ἄφῃκα εις αὐτά κάτι ἀπό τόν ἑαυτόν μου.

Γιατί ἀγαπῶ ὅσους τόπους εἶδα, καθὼς δυνάμεθα νά θεωρήσωμεν τούς φίλους τούς ὁποίους ἐκεῖ ἀπεκτήσαμεν καί τό περιβάλλον γενικῶς τῶν μερῶν ἐκείνων. Πῶς λοιπόν νά μή ἀγαπῶ τό ποθητό μου Λεσκοβίκι, τό ὁποῖον ἐμοίρασεν, ἔξ ἴσου σχεδόν, μέ τό χωριό μου, τήν πρώτην δεκαετίαν τοῦ βίου μου;

Ἡ διαμονή μου εις τό Λεσκοβίκι

Εἰς τό Λεσκοβίκι ἔμεινα ἐπί πολύ καιρόν, ἰδίως τά καλοκαίρια, ὅποτε, μαζί μέ τούς βλάχους καί τίς βλαγοπούλες, πού ἔβγαιναν στά βουνά, καθὼς «καί τίς πέρδικες στά πλάγια», ἐπλημμύριζεν ὁ τόπος ἀπό κλέφτες. Ἡ παραμονή ἐπομένως τῆς οἰκογενείας εις τό χωριό κατά τήν ἐποχὴν αὐτήν, ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος διά τήν ἀσφάλειάν της. Ὡς ἐκ τούτου ἐλάμβενε χώραν «ἡ μετοικισία Βαβυλῶνος» πρὸς τό Λεσκοβίκι, εις τό ὁποῖον ὑπῆρχεν ἀσφάλεια. Διότι ὡς ἔδρα Ὑποδιοικήσεως, Καϊμακαμλίκι, ὑπῆρχε χωροφυλακή, ἔφιππος καί πεζή καί λόχος στρατοῦ, ἂν μή καί διλοχία ἐνισχυομένη μάλιστα ἐνίστε, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἀναγκῶν καί τῶν πρὸς τήν μικράν γείτονα Ἑλλάδα, φιλικῶν ἢ μή σχέσεων τῆς Αὐτοκρατορίας δεδομένου ὅτι τό Λεσκοβίκι ἀπετέλει σπουδαῖον κόμβον συγκοινωνιῶν. Ἐκεῖθεν διήρχετο ἡ ἀμαξιτή ὁδός, Πρεβέζης - Ἰωαννίνων - Λεσκοβικίου - Κορυτσᾶς - Μοναστηρίου.

Ὡς ἐκ τούτου, καί τώρα ἀκόμη τό ἀγαπῶ, θεωρῶ αὐτό, ὡς κάτι δικό μου, διότι ἐκτός τοῦ ὅτι ἔζησα ἐκεῖ ἐπί τόσα χρόνια, ἐπί πλεον τό χῶμα του ἐδέχθη φιλοστοργως εις τὰς ἀγκάλας του, κατά τήν 11ην Φεβρουαρίου τοῦ 1905, ἔστω καί ψυχρόν, τό ἱερόν ἄψυχον σῶμα τῆς μάννας μου, ἢ ὁποῖα τήν προηγουμένην μᾶς εἶχε δώσει τό στερνό φίλί της...

Ἐπῆρχε ὁμως καί ἄλλος νοσταλγός τοῦ Λεσκοβικίου, ὁ πάλαι ποτέ ἀρτοποιός εἰς ἐκεῖνο Γεώργιος ἢ Τζώρτζιος Κουκέσης, καθὼς ἐλέγετο συνήθως.

Πρό ἐτῶν τόν συνήντησα εἰς τὴν Κόνιτσαν, ὅπου κατέφυγε μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Λεσκοβίου ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Μοῦ διηγεῖται τὰς διαφορὰς περιπετείας του. Πρό τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὴν Κόνιτσαν, εἶχε μεταβῆ εἰς Ἰωάννινα, ὅπου, ἐάν ἔμενε μονίμως, ἠδύνατο νὰ εὐδοκιμήσῃ, οἰκονομικῶς, περισσότερον.

— «Τότε, διατί δέν ἔμεινες ἐκεῖ; ἠρώτησα.

Προτοῦ μοῦ ἀπαντήσῃ, μοῦ ἔδειξε τὸ βουνό τοῦ Μελισσινοῦ, τὸ ὅποιον ἐφαίνετο ἐκεῖθεν εἰς τοὺς πρόποδας δέ τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται τὸ Λεσκοβίκι καὶ μοῦ εἶπε, μέ βαθύν ἀναστεναγμόν πόνου, καί ὡς ξέσπασμα τῆς βαρειοθλιμένης ψυχῆς.

— Ἐκεῖνο τὸ ἄτιμο μέ κρατᾶ ἐδῶ!...

Δέν τοῦ ἐζήτησα καμμίαν ἐξήγησιν, ἀφοῦ καί ἐγὼ ἠσθανόμην τὴν ἰδίαν μέ αὐτόν λατρείαν πρὸς τόν τόπον ἐκεῖνον!

Καί εἰς ἄλλας διαφορὰς περιστάσεις ἔγραψα, ἀρκετὰ μάλιστα διὰ τὸ Λεσκοβίκι. Μέ τὸ παρόν ὁμως σημειωμά μου θέλω νὰ τὰ ὀλοκληρώσω, νὰ γράψω δι' αὐτὸ ἐκτενέστερον, ἰδίως διὰ τόν πληθυσμόν, τὴν ἐθνικότητά τῶν κατοίκων του, τὴν γλῶσσαν των καί ὅ,τι ἄλλὰ ἐνθυμοῦμαι.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Λεσκοβικίου

Οὕτως ἱκανοποιῶ τὴν ψυχὴν μου, διότι θεωρῶ τοῦτο, ὡς ἀπότισιν ὀφειλομένης, πρὸς ἐκεῖνο ὀφειλῆς μου καὶ φόρον τιμῆς. Θεωρῶ ἐπίσης τὸ παρόν ὡς τὸ κύκνειον ἄσμα τῶν ὄσων γραψα μέχρι τοῦδε διὰ τόν ἱερόν μου ἐκεῖνον τόπον, διότι, νομίζω ὅτι θὰ εἶναι ἡ τελευταία μου πρὸς αὐτόν προσφορά.

Ἄς διευκρινίσω ὅτι αἱ ἐνταῦθα ἀναφερόμεναι ἀναμνήσεις καὶ σκέψεις, ἀφορῶσι τὸ πρό τοῦ 1914 Λεσκοβίκι, ὅταν δηλ. δέν εἶχε καταστραφῆ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐκ — κακούργων προθέσεων, μέ ἀντικειμενικόν σκοπόν τὸ «πλιάτσκο» τεθεῖσαν πυρκαϊάν ὑπὸ τῶν γενναίων ἀνταρτῶν, ὑπερασπιστῶν(!) τῶν δικαίων τῆς Αὐτονόμου Ἠπείρου.

Καίτοι δέ τὸ γεγονός ἦτο αὐταπόδεικτον, δεδομένου ὅτι, ὄχι μόνον τὸ οἶκημα ἔνθα ἡ κατοικία καὶ τὸ Γραφεῖον τῶν Ἀδελφῶν Κ. Βετσοπούλων, τῶν γονέων μου δηλ. ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός, ἀλλὰ καὶ αὐτούσιον τὸ σιδηροῦν χρηματοκιβώτιόν των, μέ τὰ ἐν αὐτῷ χρήματα, γραμμάτια ὀφειλῆς πελατῶν μας καὶ τὰ φιλασσομένα ἐντὸς αὐτοῦ ἔγγραφα καὶ ἄλλα, πιθανῶς, πολύτιμα οἰκογενειακά μας ἀντικείμενα.

Ἐν τούτοις εἰς πολλοὺς Τούρκους Λεσκοβικινούς, κακῶς, κάκιστα, διότι ἡ τοιαύτη ἰδέα ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς μεγάλην ἀδικίαν, ἀπέμεινεν ἡ πικρία, ὅτι ὁ θεῖος καὶ ὁ ἀδελφός μου

Λάμπρος, ἀποτελοῦντες τὰς τοπικὰς πολιτικὰς Ἀρχὰς τῆς Βορείου Ἡπείρου, ὑπῆρξαν ἠθικοὶ αὐτουργοὶ τῆς καταστροφῆς, ἢ κατὰ μεγάλην συγκατάβασιν, καίτοι ἠδύναντο, ἐπεμβαίνοντες, νὰ ἀποτρέψωσι τὸ κακόν, ἐν τούτοις, οὐδὲν ἔπραξαν. Καίτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκριβῶς ἐκείνην, δὲν εὐρισκόμην ἐκεῖ, ἀλλὰ εἰς τὴν Πόλιν, ἐν τούτοις, γνωρίζων πόσιν ἀγάπην, ἢ μάλλον λατρείαν, ἐτρέφομεν ὅλοι μας πρὸς αὐτό, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραδεχθῶ, ὅτι συνέβη τὸ κακόν, χωρὶς, καίτοι δυνάμενοι, ν' ἀντιδράσωσιν οἱ ἀνωτέρω οἰκεῖοι μου. Ἀλλὰ ποίαν ἄλλην χρεῖαν μαρτύρων, ἐν προκειμένῳ ἔχομεν, ὅταν δὲν κατώρθωσαν νὰ διασώσωσιν οὔτε τὸ Χρηματοκιβώτιόν των. Ἐπὶ πλέον ἐργαζόμενοι οἱ γονεῖς μου εἰς τὸν εὐλογημένον ἐκείνον τόπον ἀπὸ τοῦ 1888, συνεχῶς, μέχρι τοῦ 1914, ἦτοι ἐπὶ εἴκοσιν ἕξ ὀλόκληρα ἔτη, ἦτο δυνατόν νὰ μὴν ἀγαπήσωσιν τόσον αὐτόν, ὅσον καὶ τοὺς κατοίκους του, οἵτινες τόσον ἀγαποῦσαν καὶ ἐσέβοντο τὴν οἰκογένειάν μας; Πάντως ὅμως καὶ μετὰ δέκα τέσσαρα ὀλόκληρα ἔτη, ἦτοι κατὰ τὸ 1928, διερχόμενος ἐξ Ἐρσέκας, ἐξεδηλώθη ἐναντίον μας ἡ μῆνις τοῦ ὑποδιοικητοῦ της, γαμβροῦ Λεσκοβικινού.

Ἀντιθέτως λίαν συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ ὑποδοχὴ μου ἐκ μέρους τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου, Λεσκοβικινού γνωρίζοντος τὸν πατέρα μου. Ὅταν, ἀθέατος ἐκείνη ἀπὸ ἐμέ, τὸν ἠρώτησε διὰ νευμάτων, ἢ σύζυγός του, ἐάν ἔπρεπε νὰ παρουσιισθῇ, διότι,

ὡς χανούμ, ἐκρύπτετο ἀπὸ ξένους ἄνδρας, τῆς εἶπε μέ δυνατὴν φωνήν: — Μ' ἐρωτᾶς ἂν πρέπει νὰ βγῆς εἰς τὸν ἀδελφόν μας; Εἶναι παιδί τοῦ πατέρα μας, τοῦ Γιώργη τοῦ σαράφη, καὶ ἐρωτᾶς; Ἔλα, ἔτσι ὅπως εἶσαι!... Σημειῶνω τοῦτο διὰ νὰ φανῇ ἡ μεταξὺ δύο τουρκαλβανῶν διαφορὰ χαρακτηριστικὰ καὶ προθέσεων, ὡς γνώμης γιὰ τοὺς δράστας τῆς καταστροφῆς.

Ἡ σύνθεσις τῶν κατοίκων

Εἰς Ἐθνολογικὴν Στατιστικὴν τῆς Βορείου Ἡπείρου, ἐκδοθεῖσαν κατὰ τῷ 1913 ὑπὸ τῆς Ἐπιτελικῆς Ἑπιμετείας τοῦ Στρατοῦ μας, σημειοῦται, ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν τοῦ Λεσκοβικίου, ὅτι ἐκ τῶν 2331 κατοίκων του, οἱ 750 εἶναι Ἕλληνες, οἱ δὲ ὑπόλοιποι 1587 Ἀλβανοί. Ἐγγραφον κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1962, εἰς τὰ Ταξιδιωτικὰ μου Σημειώματα «Χωρὶς νὰ ἀφιστάμεθα κατὰ πολὺ τῆς πραγματικότητος, ἡ ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ ἦτο 65% Τουρκαλβανοί, τὸ δὲ ὑπόλοιπον 35% Χριστιανοί...». Ἐπομένως οὐδόλως διαφωνοῦμεν, σχεδόν, μέ τὴν ἐπίσημον Στατιστικὴν τοῦ Ἐπιτελείου. Δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν κάτι διὰ τὴν Ἐθνολογικὴν σύνθεσιν τῶν κατοίκων.

Πρῶτον διὰ τοὺς 750 Ἕλληνας. Καίτοι, ἡ τότε ἡλικία τοῦ γράφοντος, δὲν ἦτο τοιαύτη ὠρίμου ἀνδρός, ἐν τούτοις γράφων ἤδη μέ τὴν σμερινὴν ... ὑπερωριμότητα, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι δύναμαι νὰ ἐκφέρω ἐν προκειμένῳ ἀντικειμενικὴν τοιαύτην.

Ὡς Ἕλληνες, διά λόγους σκοπιμότητας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅποτε ἐκρίνετο ἡ τύχη τῆς Βορείου Ἡπείρου, ἐχαρακτηρίσθησαν ὅλοι οἱ Χριστιανοί. Ἡμεῖς ὅμως δυνάμεθα, ἀντικειμενικῶς ἤδη κρίνοντες, νά τούς κατατάξωμεν ὡς ἐξῆς:

α) *Σουλιῶται*, ἔχοντες μέν ὡς μητρικήν των γλῶσσαν τήν ἀλβανικήν, μέ Ἑλληνικά ὅμως αἰσθήματα, καίτοι ἐρωτώμενοι: Τί εἶναι; «ἀπῆντων, μέ ὑπερηφάνειαν ὅτι εἶναι «Ἀρβανῖτες», χωρίς, ἐν τῇ πραγματικότητι, νά ἐννοοῦν, ὅτι εἶναι καί εἰς τήν Ἐθνικότητα Ἀλβανοί, οἵτινες δηλ. θά ἐπεθύμουν νά ἀνήκουν εἰς τήν Ἀλβανικήν Ἐπικράτειαν, τό Κράτος δηλ. τοῦ Βῆδ, καθῶς ἐλέγετο τότε ἡ Ἀλβανία, ἀπό τό ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος της. Ἐάν δέ προσεπάθει κανεῖς νά τούς διευκρινίσῃ τοῦτο, θά ἀπαντοῦσαν, μέ ἀρκετήν μάλιστα ἀγανάκτησιν.

— Ἐμεῖς δέν εἶμεθα τέτοιοι Ἀρβανῖτες, τέτοιοι εἶναι οἱ Γκέγκηδες καί οἱ Λιάπηδες καί ὄχι ἡμεῖς. Ἐκαμμον προφανῶς σύγχυσιν μεταξύ γενναίου καί Ἀρβανίτου.

Οἱ Ἀλβανόφωνοι

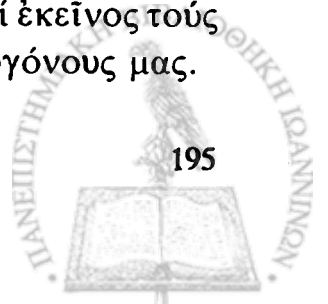
β) Ἀπό τά γύρω χωριά, εἰς τά ὅποια μητρική γλῶσσα εἶναι ἐπίσης ἡ Ἀλβανική, οἱ ὅποιοι μάλιστα, οὔτε ἔλεγον κᾶν ὅτι εἶναι «Ἀρβανῖτες», καθῶς οἱ Σουλιῶται, ἀλλά ρωμηοί, καθῶς ἦσαν καί τά φρονήματά των Ἑλληνικά, λατρεύοντες τήν Ἑλλάδα. Ὡς δέ καί ἡμεῖς οἱ ἄλλοι «Ρωμηοί

σκλάβοι» τήν ἐθεώρουν καί ἐκεῖνοι, ὡς τήν Ἐλευθέραν Πατρίδα των. Διά νά εἶμεθα ὅμως ὅσον τό δυνατόν ἀντικειμενικώτεροι, 5 ἕως 10% ἐξ αὐτῶν ἦσαν καί εἰς τά φρονήματά των Ἀλβανοί. Ἰδού δύο μόνον, ἀπό τά πολλά παραδείγματα τῶν εἰρημένων ρωμηῶν Ἀλβανοφώνων, τά ὅποια μάλιστα ἔζησα ὁ ἴδιος.

Ἐταξιδεύομεν κατά τό 1911 ἀτμοπλοικῶς ἀπό τήν Πόλιν διά τόν Πειραιᾶ, μέ καταγόμενον ἀπό τά περίξ τοῦ Λεσκοβικίου «ἀρβανιτοχώρια». Ὅταν παρεπλέομεν τήν Ἀττικήν, εὐρισκόμεθα δέ ἀμφότεροι ἐπί τοῦ καταστρώματός, μοῦ λέγει, μετά λεπτῶν τινων σιγῆν, χωρίς νά ἀποσύρῃ τό βλέμμα του ἀπ' αὐτήν:

«Νά, τά ἅγια χώματα...».

Ἦτο δέ τόση ἡ συγκίνησις του, ὥστε, ὕστερα ἀπ' αὐτά τά λόγια, ἐσιώπησεν πάλιν, διά νά συγκρατήσῃ τά δάκρυα, μέ τά ὅποια εἶχον πλημμυρίσει τά μάτια του. Δέν ἠθέλησα νά τοῦ εἶπω τίποτε ἄλλο ἀπό ἓνα «Ναί», διά νά τόν ἀφήσω εἰς τούς ρεμβασμούς, τάς σκέψεις καί τάς ὄνειροπολήσεις του. Κατ' ἐκείνας τάς στιγμάς, ἡ ψυχῆ, ὁ νοῦς, καθῶς καί ὀλόκληρον «τό εἶναι του» εὐρίσκοντο εἰς ἄλλους μή γήινους κόσμους! Ἀσφαλῶς ἔφερνεν εἰς τήν σκέψιν του τά ξύλινα τεῖχη τήν κατά ξηράν καί θάλασσαν καταστροφῆν τῶν ἀσιατικῶν στιφῶν τοῦ Δαρείου καί τοῦ Ξέρξου καί πλεῖστα ἄλλα ἀπό τήν Ἀρχαίαν Ἱστορίαν «τοῦ ἔθνους του», «τῶν προγόνων μας», διότι καί ἐκεῖνος τούς ἐθεώρει ὡς κοινούς προγόνους μας.

Παραθέτω ἕν ἀκόμη παράδειγμα, τό ὅποιον ἀποτελεῖ ἐπίσης, τρανωτάτην ἀπόδειξιν τῶν Ἑλληνικῶν αἰσθημάτων ἐκείνων, οἱ ἀπόγονοι τῶν ὁποίων στενάζουσι δυστυχῶς σήμερον, ἀκόμη, ὑπό διπλοῦν ζυγόν τόν Ἑλληνικόν καί τόν κομμουνιστικόν.

Κατά τῷ 1921-22, ὅποτε τό καταδρομικόν μας «Κιλκίς» ἐναυλοχοῦσε πλησίον τῶν παραλίων τοῦ Κουσγουντζούκ (τό Χρυσοκέραμον τῶν Βυζαντινῶν) τοῦ Βοσπόρου, ἕνας καταγόμενος ἀπό τό Τσέρτσικον, χωρίον πλησιέστατα κείμενον τοῦ Λεσκοβικίου, καί ἐργαζόμενος, ὡς κηπουρός, εἰς τόν ἰδιόκτητόν κήπον εἰς τό Τόπ-Καποῦ τῆς Πόλης, ἐπληροφορήθη, ἐμπιστευτικῶς, ἀπό Τοῦρκον γείτονα καί ὁμότεχνό του, ὅτι «αὐτές τίς μέρες θά ἀνατινάξουν με τορπίλλην, ἀπό τήν παραλίαν, τό πολεμικόν τοῦ Γιουνάν (= Ἑλληνικόν). Εἶναι ὅμως μυστικόν. Τό λέγω σ' ἐσένα σάν φίλος καί μή τό εἰπῆς εἰς κανέναν. Ὁ Τοῦρκος ἐνόμιζεν ὅτι ἐκμυστερεύετο εἰς «Ἑβραϊκήν» καί ὄχι εἰς Ρωμήον.

Ὁ ἀκούσας «τό μυστικόν» δέν χάνει καιρόν, κατέρχεται ἀμέσως εἰς τήν Πόλιν καί μέσω τοῦ πατέρα μου, εἰδοποιεῖται, σχετικῶς ἡ Στρατιωτική Ἀποστολή μας, ἐντός δέ τῆς ἡμέρας ἐκείνης «τό Κιλκίς», κατόπιν βέβαια διαταγῆς, ἤλλαξεν ἀγκυροβόλιον.

γ) Ἀπό κατοίκους τῶν Ἑλληνοφώνων χωρίων τῆς Ἐπαρχίας, καί

δ) ἀπό Χριστιανούς γύφτους, ὄχι βέβαια πλάνητας, ἀλλά μονίμως ἐγκατεστημένους καί ἔχοντας μέν, κατά τό πλεῖστον, ὡς μητρικήν των γλῶσσαν

μᾶλλον τήν Ἑλληνικήν, γνωρίζοντας ὅμως ἐξίσου καλῶς καί τήν Ἑλληνικήν.

Ἑβραῖοί

Οἱ δέ 1587 ἀναγραφόμενοι εἰς τήν Ἐθνολογικήν Στατιστικήν ὡς Ἑβραῖοί, ἀπετελοῦντο:

α) ἀπό τοῦς Τουρκοβανούς δηλ. μουσουλμάνους Ἑβραῖούς, τοῦς πασάδες καί μπέηδες,

β) τοῦς πτωχοῦς μουσουλμάνους, Ἑβραῖούς ἐπίσης, περιφρονουμένους ἀπό τοῦς προηγουμένους καί καλουμένους ὑπ' ἐκείνων «χαρμπούτ», ὡς καί

γ) τοῦς μουσουλμάνους, ἐπίσης γύφτους, μονίμως ἐγκατεστημένους, καθῶς οἱ χριστιανοί γύφτοι. Σημειωτέον, ὅτι ἀρκετοί ἐκ τῶν μουσουλμάνων γύφτων, ἔπαιζαν θαυμάσιον βιολί καί κλαρίνο, ἦσαν δέ γνωστοί καί εἰς τήν Πόλιν ὅπου πολύ ἐξετιμᾶτο τό πραγματικά «ἀτσιγγάνικο βιολί των».

Οἱ τῆς πρώτης κατηγορίας, κατά τό πλεῖστον, ἦσαν μπέηδες, πολλοί δέ τούτων καίτοι πτωχοί πλέον, διετήρουν ὅμως ἐπιζήλως τόν τίτλον «τοῦ μπέη». Εἰρωνευόμενοι αὐτούς, κυρίως, οἱ ἄλλοι ὁμότιτλοι των, τοῦς ἀπεκάλουν «μπέης πά ὀπίγκα», δηλ. μέ τήν κυριολεξίαν «μπέης χωρίς τσαρούχια», ἕνεκα τῆς φτώχειας των!

Ὁ ἀείμνηστος πατήρ μου, διηγείτο δι' αὐτούς τό ἐξῆς χαρακτηριστικόν καί χαριτωμένον συνάμα: Ἐνας πτωχεύσας μπέης, γιά νά κερδίση τόν ἐπιούσιον ἠναγκάσθη νά πωλῆ εἰς τήν ἀγοράν καυσόξυλα μέ τό ὑπομονητικόν γαῖδουράκι του. Καίτοι με-

τερχόμενος τοιοῦτον ἐπάγγελμα, δέν ἤθελεν ὁμως νά στερηθῆ τοῦ τίτλου τοῦ μπέη. Ὁνομάζετο Ζεϊνέλ. Ὅταν τόν ἐκάλουν «Ζεϊνέλ, Ζεϊνέλ, πόσο τά ξύλα; ἐκεῖνος δέν ἀπαντοῦσεν. Ὅταν ἐντέλει, προσέθετον, διότι ἐγνώριζον τήν πρός τοῦτο ἐπιθυμίαν του, καί τόν τίτλον «Ζεϊνέλ, μπέη», τότε ἀμέσως

καί μέ πολλήν εὐχαρίστησιν ἀπαντοῦσε:

«Λιέπε! (= ὄριστε). —Μά καλά, τόν ἐρωτοῦσαν:

Διατί δέν ἀπαντοῦσες πρῖν;

— Δέν τό ξεῖρετε, ὅτι ἔχω καί μιά οὔρά, τό «μπέη».

(Συνεχίζεται στό ἐπόμενο τεῦχος)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Διδάσκοντες καί διδασκόμενοι Γυμνασίου Πωγωνιανῆς ἐν Δελβινᾷ τό 1933. Διακρίνονται οἱ Καθηγηταί Μιλτ. Κόρδας καί Τοπάλης.

(Ἀρχεῖο Ἀλεξ. Χ. Μαρμπούλου)

ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ ΣΤΗ ΣΚΟΥΛΗΚΑΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

ΦΙΛΙΠΠΟΥ Δ. ΚΟΛΟΒΟΥ

Μιά παλιά διαμάχη εξακολουθεί ακόμα να υπάρχει, μεταξύ τῶν κατοίκων τῆς Σκουληκαριᾶς τῆς Ἄρτας καί τοῦ Μαυροματιοῦ τῆς Καρδίτσας, γιά τό ἄν ὁ Καραϊσκάκης, ὁ νόθος τῆς Σκουληκαριᾶς πού ἔγινε τό γνησιότερο τέκνο τῆς πατρίδας μας, γεννήθηκε στή Σκουληκαριά ἢ στό Μαυρομάτι. Θά παραθέσω στή συνέχεια μερικές γραπτές ἱστορικές μαρτυρίες, πού θεμελιώνουν τήν ἱστορική ἀποψη, ὅτι ὁ Καραϊσκάκης γεννήθηκε στή Σκουληκαριά τῆς Ἄρτας:

1) Τήν ἡμέρα τῆς ταφῆς τοῦ ἥρωα στόν ἱερό ναό τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Σαλαμίνας, τά ἴδια τά πρωτοπαλήκαρά του ἔγραψαν ἐπάνω στόν τάφο του, τό ἐπίγραμμα:

« Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης γεννηθεῖς ἐν Ἄρτῃ καί διαπρέψας εἰς πολλές μάχας, ἔπεσεν ἐνδόξως, ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν μαχόμενος τήν 22 Ἀπριλίου 1827».

2) Ἄλλη ἀδιάψευστη ἱστορική μαρτυρία εἶναι τοῦ ἔμπιστου γραμματέα τοῦ Καραϊσκάκη, Γεωργίου Γαζῆ ἀπό τό Δελβινάκι τῆς Ἡπείρου. Ὁ Γαζῆς εἶναι ὁ πρῶτος βιογράφος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη καί τοῦ Μάρκου Μπότσαρη. Ἐνα χρόνο μετά τόν ἐνδοξο θάνατο τοῦ ἥρωα, δημοσίευσε ὁ Γαζῆς στήν Αἴγινα τή «Βιογραφία τῶν ἡρώων Μάρκου Μπότσαρη καί Γ. Καραϊσκάκη», στήν ὁποία γράφει:

« Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης κατήγετο ἀπό τήν Ἄρταν ἀπό τό χωρίον Σκουληκαριά».

3) Ἄλλος βιογράφος τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ Δημήτριος Αἰνιάν, στό βιβλίο του « Ἀπομνημονεύματα - Βιογραφία τοῦ στρατηγοῦ Γ. Καραϊσκάκη», πού τυπώθηκε στή Χαλκίδα τό 1834 καί στή σελίδα 41 γράφει:

« Ὁ Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς τό 1782 ἔτος, ἡ μήτηρ του ἦτον καλογραία γεννημένη εἰς τό χωρίον Σκουληκαριά τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης».

Τό 1903 ἔγινε Β΄ ἔκδοση, τήν ὁποία προλογίζει ὁ Ἰωάννης Βλαχογιάννης καί γιά τήν ἀξία της γράφει τά ἐπόμενα:

« Ἡ σπουδαιοτάτη αὐτή βιογραφία τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, γραφεῖσα παρ' ἀνδρός, ὅστις μετέσχε τῶν δύο τελευταίων μεγάλων ἐκστρατειῶν τοῦ ἡρωικοῦ στρατάρχου καί ὑπηρέτησεν ὑπ' αὐτόν ὡς ἔμπιστος γραμματεὺς καί συμμαχητής, εἶναι ἡ μόνη αὐθεντική ἔκθεσις περὶ τοῦ βίου καί τῶν ἔργων τοῦ βαθυγνωσμένου καί γενναιοκάρδου Ρουμελιώτου, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη στρατιωτική μεγαλοφυΐα τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος».

4) Ἄλλος ἱστορικός συγγραφέας, σύγχρονος τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ Γενικός Πρόξενος τῆς Γαλλίας στά Γιάννινα, Φ. Πουκεβίλ, στό βιβλίο του « Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως» (Μεταφρ. Ξ. Ζυγούρα) ἐν Ἀθήναις 1891, τόμ. 4ος σελ. 432, γράφει:

« Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης, γεννηθεῖς τό ἔτος 1782 εἰς Σκουληκαριάν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἄρτης ἦτο υἱὸς Καλογραίας».

ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

Γεώργ. Καραϊσκάκης (άγγλική Χαλκογρ. 19ου αιώνα)
(Προσφορά Πρεσβευτού 'Αλέξ. Πάλλη στο 'Αρχείο 'Αλεξ. Μαμμοπούλου)

5) Ὁ Γερμανὸς ἱστοριογράφος Μ. BARTHOLDY, στὸ βιβλίο του «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» (Μετὰ φρ. Ἡλία Οἰκονομοπούλου) Ἀθῆναι 1894 καί στή σελίδα 677, γράφει:

«Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης, γεννηθεὶς ἐν Σκουληκαριά τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἄρτης, ἦτο υἱὸς καλογραίας, πατρὸς δὲ ἀγνώστου».

6) Ὁ ἐθνικὸς μας ἱστορικός καὶ ἐπιστήμονας διεθνοῦς κύρους, Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ εἰδική βιογραφία τοῦ Καραϊσκάκη μέ τὸν τίτλο «Γ. Καραϊσκάκης, κατὰ τοὺς προτέρους βιογράφους, τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἄλλας ἀξιοπίστους εἰδήσεις», ἐν Ἀθήναις 1867, καί στή σελίδα 12, γράφει τὰ ἐπόμενα:

«Ὁ Γ. Καραϊσκάκης ἐγεννήθη τῷ 1782 εἰς Σκουληκαριάν τῆς Ἐπαρχίας Ἄρτης, ἀπὸ μοναχῆς τινός. Ἡ δὲ μήτηρ ἀνήκεν εἰς καλὴν οἰκογένεια, διότι ἦτο ἀδελφὴ μὲν τοῦ Κώστα Διμισκῆ, πρώτη δὲ, ἑξαδέλφη τοῦ ὀνομαστοῦ Γώγου Μπακόλα».

7) Ὁ ἴδιος ἱστορικός, Κ. Παπαρρηγόπουλος, στήν «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», ἔκδοσις 8ῆ ὑπὸ Παύλου Καρολίδου, τόμος 6ος σελ. 289, προσθέτει τὴν προκήρυξη τοῦ Δημητρίου Καραϊσκάκη, υἱοῦ τοῦ Γεωργίου, πού ἔγραψε στὸ «Στρατόπεδο Ἄρτας 30 Ἰανουαρίου 1854». Στὴν προκήρυξη αὐτὴ ὁ Δημήτριος Καραϊσκάκης γράφει:

«Ἕλληνες! Ἀποθνήσκων ὁ πατήρ μου ἔκραζε: Λυτροῦτε τὰς Ἀθήνας. Ἄφεις δὲ ὡς μόνην κληρονομίαν εἰς ἐμέ τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἐξέπνευσεν.... τὰς μὲν Ἀθήνας εὐρῶν ἐλευθέρας, τὴν δὲ γῆν γεννήσεως, αὐτοῦ δούλην, ἔδραμον πρὸς ὑμᾶς, ὦ λαέ, τῆς Ἡπείρου».

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας Παῦλος Καρολίδης, συμφωνεῖ μέ τὸν Κ. Παπαρρηγόπουλο, καί δὲν κάνει καμιὰ διόρθωση κατὰ τὴν ἔκδοση τῆς Ἱστορίας.

8) Ὁ Ἰωάννης Νουχάκης στήν «Ἑλληνική Χωρογραφία», πού κυκλοφόρησε τὸ 1901 καί στή σελίδα 299, γράφει:

«Ἡ Σκουλικαριά εἶναι ἰδιαιτέρα πατρίς τοῦ Μεγάλου τῆς Ἑλλάδος Στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη, ὅστις ἔπεσεν ἐν Φαλήρῳ τὴν 22ην Ἀπριλίου 1827 καί ἐτάφη εἰς τὸν ἐν Σαλαμίνι ναόν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου».

9) Ὅλοι οἱ μεταγενέστεροι ἱστοριογράφοι ἔγραφαν ὅτι ὁ Καραϊσκάκης γεννήθηκε στή Σκουληκαριά, καί τὰ σχολικά βιβλία τῆς ἱστορίας, πού ἐγκρίνονταν ἀπὸ τὸ ἀνώτατο Ἐκπαιδευτικὸ Συμβούλιο, ἔγραφαν τὸ ἴδιο.

Τελευταῖα διόρθωσαν τὰ σχολικά βιβλία καὶ ἀναγράφουν ὡς γενέτειρα τοῦ Καραϊσκάκη τὸ Μαυρομάτι τῆς Καρδίτσας στηριζόμενοι στὸ βιβλίο «Ἀπομνημονεύματα Πολεμικά ἀπὸ 1820-1829 συγγραφέντα παρὰ τοῦ Συνταγματάρχου Χριστοφόρου Περραιβοῦ τοῦ ἐξ Ὀλύμπου τῆς Θεσσαλίας. Ἐκδοσις 1836 Αὐγουστος». Τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ εἶχε ὑπ' ὄψει του ὁ Παπαρρηγόπουλος. Παρέσυρε ὁμως, τὸ βιβλίο τοῦ Περραιβοῦ τὸν Σουρμελή, τὸν Βλαχογιάννη καί τὸν Βέη.

Βάσει αὐτῶν τῶν στοιχείων ἐκδόθηκε τὸ Βασιλικὸ Διάταγμα 712 (Φ.Ε.Κ. 172) τοῦ 1966, πού ἀναφέρει τὸ Μαυρομάτι ὡς γενέτειρα τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ ἱστορία ὁμως εἶναι ἐπιστήμη, καί σὰν ἐπιστήμη πρέπει νὰ εἶναι σύνολο ἀληθειῶν, καί πρέπει νὰ γράφεται μέ ἔρευνα στὶς πιὸ πάνω ἀξιόλογες πηγές καί ὄχι μέ Β. Διατάγματα.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ

Τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΥΝΔΟΥΡΟΥ

συν. ἀπό προηγούμενο

– «Μήπως εἶδες μωρέ παιδάκι μου γραμμένο, ἐδῶ κοντά, πού διάβηκες μιά αἶγα νιάγκρα;» Καί ἐγώ τῆς ἀπάντησα:

«Οὔτε νιάγκρα εἶδα, οὔτε σιούτσα, μέ τά δαυλιά σου μ' ἔκοψες τό αἶμα μορ' θειάκο Γεώργαινα». Ἔτσι τῆς εἶπα καί ξεκίνησα νά φύγω. Κονταστάθηκε καί μοῦ εἶπε:

– «Γιά σταμάτα ψίχα νά σέ δῶ μωρέ παιδάκι μου. Ἐσύ δέν εἶσαι τό παιδί τοῦ Κούντουρου ἀπό τήν Πόβλα; Ἐσύ δέν μᾶς ἔφερες, τόν Ἄλωναρη, πού διάβηκες τήν κουλούρα τό κάλεσμα ἀπό τούς Κουτσουκέους κι ἔρθαμαν καί βαφτίσαμεν τό παιδί τους καί τό βγάλαμαν Σπύρο;»

– «Ἐγώ ἤμουνα πού νά μήν ἤμουνα» τῆς ἀπάντησα καί ξεκίνησα νά φύγω.

– «Ποῦ πᾶς μωρέ δολιόπαιδο μ' αὐτό τό χαλασμό; Κάτσε νά κοιμηθεῖς ἀπόψε στό σπίτι μου, κι αὔριο τό ταχυό πού θά δώκει ὁ Θεός τή μέρα σηκώνεσαι καί παένεις στήν Πόβλα».

– «Ποιό ταχυό λές μωρ' θειάκω Γεώργαινα; Ἐγώ θέλω ἀπόψε νά πάω στήν Πόβλα, κι ἂν μπορεῖς ἐσύ νά μέ πᾶς, ἤ νά μέ στείλεις μέ κάποιον ἀπό τή φαμίλια σου θά μοῦκανες μεγάλο καλό καί δέν θά τό λησμονοῦσα ποτέ».

Αὐτά εἶπα στήν κυρά Γιώργαινα μέ παρακάλια καί ἤμουνα ἔτοιμος νά κλάψω.

– «Δέν εἶναι κανένας ἀπό τούς μεγάλους, μωρέ παιδάκι μου, γιά νά σέ πάει, κι ἐγώ ἤ μαύρη, πού νά μέ εἶχε

πάρει ὁ Θεός, ἔχω τό ψωμί στό φουῦρνο κι ὄλα τά περέτια τοῦ σπιτιοῦ στή μέση στό σιάδι».

Αὐτά μοῦ εἶπε στεναχωρημένη, κι ἔβγαλε ἀπό τό κεφάλι τῆς ἓνα σακί πού τόχε σκεπασμένο «κατσούλα» γιά τή βροχή, καί μοῦ τό ἔβαλε στό δικό μου κεφάλι.

– «Πάρτο, μοῦ εἶπε, καλό θά σοῦ κάμει, κι ὅταν βγῶ ἴβανιά στήν Πόβλα τό παίρω».

– «Φχαριστῶ πολύ κυρά Γιώργαινα καί χρόνια πολλά» τῆς ἀπάντησα καί γρήγορα πῆρα τό δρόμο καί ρίχτηκα πέρα ἀπό τό Λάκκο τοῦ Νιάκα. Αὐτή ἡ γυναίκα ἦταν ἡ Γιώρη Νιόκοβα, καί πολύ σωστά ἔλεγε ὅτι τούς εἶχα πάει τήν κούλουρα γιά νά ἔρθουν νά βαφτίσουν τό παιδί τῶν Κουτσουκέων τόν Σπύρο. Τόν Σπύρο τόν Κουτούκη, πού σήμερα εἶναι γιατρός στά Γιάννενα. Αὐτά μεσολάβησαν σ' αὐτά τά λίγα λεφτά πού χασομέρησα μέ τήν Γιώρη Νιόκοβα κι ὁ χαλασμός συνεχίζονταν μέ τήν ἴδια ἔνταση. Ἄστραφτε καί ξανάστραφτε κι ἄνοιγαν τά οὐράνια, σάν νά θέλανε κι αὐτά νά μοῦ φέξουμε νά διαβῶ αὐτούς τούς μαυρόλακκους, πού διάβαινα. Ἀλλά θά μολογήσω καί τοῦτο τό περίεργο κί ἀπίστευτο: Περνώντας μέσα ἀπ' αὐτές τίς ἔρημες λακκιές καί τά ἔρημα λόγκα, ἀπό τή μιά μεριά σκιαζόμενα καί τρόμαζα, κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά δέν καταλάβαινα ὁ μαῦρος, γιατί μῶρχονταν καλά καί γλυκοχαιρόμουνα πού ἔβλεπα καί ἄκουγα νά ὀργιάζουνε τά «στοιχεῖα

τῆς φύσεως» αὐτά τὰ φοβερὰ μυστήρια καί ἀξιοθαύμαστα μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Ἦμουν ἀποσταμένος καί πατόκορφα μουσκεμένος, ἀκουμπισμένος στό σκόπι μου, μέ τήν ψυχὴ στά δόντια, καί τρίγκι - τρίγκι τὰ μπουκαλάκια στό σακκούλι, ὅταν βγῆκα σ' ἓνα ἴσιωμα καί στάθηκα ὀρθός καί πῆρα ἀναπνοή. Αὐτό τό ἴσιωμα ἦτανε δύο τρεῖς γοῦρες ὀργωμένο βούλιαζαν τὰ πόδια μου καί οἱ μύτες τῶν τσαρουχιῶν μου γυρίσανε κάτω καί δέ μ' ἀφήνανε νά περπατήσω. Σταμάτησα καί τὰ ἔβγαλα καί τὰ ἔριξα στό σακκούλι. Καί τώρα περπατοῦσα ξυπόλητος μέσα σ' αὐτό τό χωράφι μέ βοηθό τό σκόπι πού πῆρα ἀπό τήν πλοκαριά, ὅταν ἀντίκρυσσα στήν ἄκρη τοῦ χωραφιοῦ ἓναν ἄνθρωπογίγαντα, σωστό θεριό ἴσια μέ ἐκεῖ πάνω, μαυροντυμένον καί μέ τὰ χέρια ἀπλωμένα καταπάνω μου, καί ἦτανε ἔτοιμος νά μέ ἀρπάξει.

- «Φίδια πού μέ κουλούριασαν» εἶπα.

- «Αὐτός εἶναι ὁ Ἄγγελος πειρασμός ὁ βρυκόλακας» ξαναεἶπα, κι ἀπόμεινα ἐκεῖ ὀρθός, βουβός καί ξερός. Κι ἔτσι βουβόν καί ξερόν θά μέ βρῖσκανε, ἂν οἱ οὐρανοί δέν ἄστραφταν καί δέν ξανάστραφταν γιά νά ἰδῶ καθαρά καί ξάστερα πῶς αὐτός ὁ βρυκόλακας, πού ἄπλωνε τὰ χέρια του νά μ' ἀρπάξει δέν ἦτανε ὁ Ἄγγελος πειρασμός, ἀλλά ἓνας καμένος ξέρακας μεγάλου δέντρου. Καί τότε, μοῦρθε τό αἷμα στήν καρδιά, κι ὁ νοῦς μου στό κεφάλι, καί γύρισα καί κοίταξα πέρα τήν Παναγιά, ἐδάκρυσαν τὰ μάτια μου κι ἔκανα τό σταυρό μου.

Μέσα σ' αὐτή τήν κόλαση αὐτῆς τῆς φοβερῆς καί παγερῆς νύχτας, τλαιπωρημένος κι ἀπελπισμένος, περπατοῦσα ξυπόλητος μέ παγωμένα τὰ χέρια μου καί τὰ πόδια μου, ὅταν θυμήθηκα ὅτι

κάπου ἐδῶ πρὸς τὰ πάνω εἶναι τὰ σπίτια τὰ Σουφλιάτικα. Πῆρα τόν ἀνήφορο καί περπατοῦσα σέ στέργιο τόπο, ὅταν ἔκανα ἔτσι τὰ μάτια μου πρὸς τὰ πάνω κι ἀγνάντεψα ψηλά αὐτά τὰ σπίτια, πού ἔφεγγαν τὰ παραθύρια τους. Πιο πάνω τὰ Τζαμάτικα, κι ἀκόμα παραπάνω τὰ Λιράτικα, καί ἔφεγγαν καί λαμπύριαζαν. Ματαγεννήθηκα νιώθοντας ὅτι βρίσκομαι κοντά σ' ἓνα κόσμο δικό μου καί σέ λίγο θά μπῶ στό σπίτια τους θά πυρώνωμαι κοντά στό τζάκι τους. «Καλά πού δέν κοιμήθηκαν ἀκόμα» εἶπα κι ἔβαλα τὰ δυνατά μου γιά νά μπῶ τό γρηγορώτερο στό Σουφλιάτικα νά πυρωθῶ, γιατί τό κορμί μου ἔτρεμε πατόκορφα. Σέ λίγο ἔμπαινα στούς κήπους τῶν Σουφλαίων, ὅταν μοῦ ρίχτηκαν νά μέ φᾶνε τὰ σκυλιά τους κι ἀνατρόμαξα. Δέν τό περίμενα καί ξαφνιάστηκα, καί πρόλαβα εὐτυχῶς κι ἀνέβηκα σέ μιά σκυιά ἐκεῖ κοντά μου, κι ἔβαλα τίς φωνές:

- «ὦ Ζῆση Σούφλαιναααα! ὦ Βασίλη Σούφλαιναααα! ὦ Σπύρο Σούφλαιναααα!» Τίς φώναξα καί τίς ξαναφώναξα, ὡς πού μέ ἄκουσαν καί βγῆκε ἡ Σπύραινα ἔξω στό μαντρί καί μ' ἀπολογήθηκε:

- «Ὅριστεεεε! ποιός κρένειiiii!».

Καί κατεβαίνοντας ἡ Σπύραινα τοῦς κήπους, γούρα τή γούρα, μαύλιζε τὰ σκυλιά:

- «Κῶ γκεσοῦλ κῶ! Κῶ χαρούνη κῶ! (ὀνόματα Τοῦρκων) Κῶωω! μωρέ λυκοσκισμένααα!» καί τὰ πῆρε μέ τὰ λιθάρια. Ζυγώνοντας κοντά μου, ἡ Σούραινα, μέ ρώτησε:

- «Ποιό παιδί εἶσαι, μωρέ παιδάκι μου; Γιατί γκιζεράς μοναχό σου στίς ἐρημιές τῆ νύχτα, μ' αὐτό τό χαλασμό μωρέ γιέ μου;»

- «Ἐγώ εἶμαι, μό συμπεθέρα μου, τό

παιδί του Κούντουρου από την Πόβλα» της απάντησα κατεβαίνοντας από τη σκυιά.

- «Μπά! πού νά μέ βαρέσει ό γουργός, πού δέ σέ γνώρισα καρδούλα μου», μου εἶπε καί μ' ἀγκάλιασε, μέ φίλησε καί μέ κράτησε ἀπό τό χέρι μου νά μέ προφυλάξει ἀπό τά σκυλιά πού ἀκόμα ἀλύχταγαν. Ἡ μπόρα συνεχιζόταν καί ἡ βροχή ἔπεφτε μέ τό ἀσκή, ὅταν ἡ Σπύραινα κι ἐγώ μπαίναμε στό σπίτι τῆς Ζήσαινας. Ἐκτός ἀπό τή Ζήσαινα ἦτανε ἐκεῖ καί ἡ Βασίλαινα, πού μέ καλοδέχτηκαν μ' ἀγκάλιασαν καί μέ φίλησαν.

- «Καλά μωρέ παιδάκι μου» μου εἶπε ἡ Ζήσαινα.

- «Ποῦ πήγαινες μοναχό σου μέσα στή νύχτα καί στόν κατακλυσμό; Αὐτή ἡ δολιομάνα σου πῶς σ' ἄφηκε ἔτσι νά γκιζεράς στά λόγκα καί στούς λάκκους; Ἐσύ εἶσαι μούσκεμα πού νά σκάσω ἐγώ», μου εἶπε καί μέ πήγε κοντά στό τζάκι νά πυρωθῶ. Μοῦ ἔβγαλε τά σκουτιά, τά κρέμασε κοντά στό τζάκι γιά νά στεγνώσουν καί μ' ἔβαλε νά κάτσω παρασιά στή γωνιά.

- «Ζύγωσε τσεδῶ νά πυρώσεις τά χέρια σου πού εἶναι ξύλιασμενα ἀπό τό κρύγιο» μου εἶπε ἀκόμα μιά φορά, κι ἔκανε τό σταυρό τῆς δυό τρεῖς φορές, καί εἶπε τό «Κυριελέησο» ἄλλες τόσες γιατί ἐκείνη τήν ὥρα ἄστραψε, κι ὅλο τό σπίτι ἔφεξε κι ἀπό τίς μπουμουναριές κουνήθηκε σάν νά ἦτανε σεισμός. Τό ἴδιο ἔκαναν κι ἡ Βασίλαινα μέ τή Σπύραινα καί ὅλες ἀντάμα φώναξαν μέ μιά φωνή: «Παναγιά μου» καί γυρίσανε καί κοίταξαν πρὸς τά ἐκεῖ, πού ἦτανε ἡ δική τους ἡ Παναγιά ἡ Ἀχουριώτισσα. Τό ἴδιο ἔκανα κι ἐγώ, κι ἀπό τό φόβο μου μαζεύτηκα κοντά στή γωνιά σάν τό

κουβάρι.

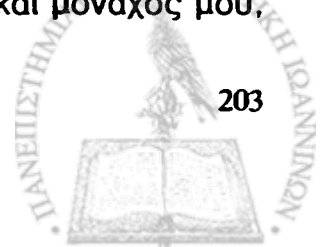
- «Μή σκιάζεσαι καρδούλα μου, αὐτές εἶναι τοῦ Θεοῦ δουλειές» μου εἶπε ἡ Ζήσαινα καί μέ τή μασιά τσοῦγκραγε τά κούτσουρα στό τζάκι καί τράβαγε τή θράκα καί τήν ἀπλωνε κοντά μου νά πυρωθῶ. Ἐξήγησα στίς συμπεθέρες μου πῶς ἔφυγα ἀνερώτητα ἀπό τό σπίτι μου, καί τούς διηγήθηκα μέ λίγα λόγια τήν περιπέτειά μου μέ τά φάρμακα, μέ τό γιατρό, μέ τόν Ἀντώνη Τσίτο, πού δέν μέ περίμενε, καί περισσότερο τούς ἔδωσα νά καταλάβουν, πῶς αὐτή τή νύχτα τό δίχως ἄλλο πρέπει νά μέ πᾶνε στήν Πόβλα. Ὅλα αὐτά τά ἀράδιασα μέ λεπτομέρειες, καθώς καί ὅλους τούς σοβαροῦς λόγους γιά μένα, πού παράνω εἶπα. Μέ ἀκούγανε μέ προσοχή συλλογισμένες, καί μέ μοῦτρα λυπημένα πού ἔδειχναν τήν συμπόνια, πού εἶχανε γιά μένα, δυσκολεύονταν νά μοῦ ὑποσχεθοῦν αὐτό πού τούς ζήτησα παρακαλώντας. Βρισκόντανε σέ δύσκολη θέση καί ἦτανε στενοχωρημένες, ὅταν ἡ Ζήσαινα σηκώθηκε κι ἔριξε μερικά ξύλα στό τζάκι καί συμπόντας τά δαυλιά μου εἶπε:

- «Καλά μωρέ παιδάκι μου μή κάνεις ἔτσι καί μή χολιάζεις, θά γίνει «κολάι» γιά νά πᾶς στήν Πόβλα. Ἐλα, ζύγωσε κοντά νά πυρωθεῖς στό κορμάκι σου, καί θά ἰδοῦμε τί θά γίνει.»

Μεσολάβησε μιά σιωπή καί ἡ Ζήσαινα μου ξανά εἶπε:

- «Εἶναι πού μᾶς λείπουνε τά παιδιά, μωρ' εὐκημένο μου, ἄλλα στήν ξενητιά κι ἄλλα στό στρατό, πού νά μ' ἔχει βαρέσει ὁ γουργός, ἀλλοιῶς κάποιο θά σέ πήγαινε.»

- «Τώρα ποιός θά μέ πάει μωρ' συμπεθέρα μου; Ἄν ἦτανε ἐδῶ τά παιδιά τούς τό ἔλεγα καί μοναχός μου,

δέν θά τό ἔλεγα σέ σᾶς, καί δέν θά σᾶς ἔπεφτα στό λαιμό. Αὐτά εἶπα μέ βουρ-
κωμένα τά μάτια στίς συμπεθέρες μου
κι ἀπελπισμένος κρέμασα τό κεφάλι μου
κάτω καί πύρωνα τά χέρια μου στή
φωτιά. Καί κεῖ πού σκεπτόμουνα κι
ἐκλαιγα τή μοίρα μου, μοῦ ἤρθε μελλού-
μενα κι ἀπόχτησα μιά ἐλπίδα ὅτι ἦτανε
δυνατόν νά μέ πάει ἀπόψε στήν Πόβλα ἢ
Σπύραινα πού ἦτανε νεώτερη. Ἐάν
αὐτό τό ἤθελε ἡ Ζήσαινα, θά γινότανε τό
δίχως ἄλλο. Ἦμουν αἰγούρος ὅτι ἡ
Ζήσαινα τό ἤθελε καί θά τό ἔκανε, καί μ'
αὐτή τήν ἐλπίδα πῆρα κουράγιο καί
σῆκωσα τό κεφάλι μου ἀπάνω καί γέλα-
σαν τά χεῖλη μου. Αὐτή τήν ὥρα ἡ
Σπύραινα βγῆκε στό μαντρί καί ἄρμεγε
τίς αἶγες, κι ὅταν γύρισε εἶπε ἡ Ζήσαινα:

– «Ἄιντε, μωρ' εὐκημένη μου νά
φκιάκωμε τίς τηγανίτες τά «Τσόλια τοῦ
Χριστοῦ». Τά λέγανε καί τά «Σπάργανα
τοῦ Χριστοῦ». Αὐτό εἶναι ἕνα πατροπα-
ράδοτο ἔθιμο πού γίνεται κάθε χρόνο,
τό βράδυ τῆς παραμονῆς τῶν Χριστου-
γέννων καί μέ αὐτό μόνον δειπνοῦσανε
καί τίποτας ἄλλο. Θά περιγράψω μέ λίγα
λόγια τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο κατασκευ-
άζουνε αὐτές τίς πατροπαράδοτες τη-
γανίτες τά «Σπάργανα τοῦ Χριστοῦ».
Ὅχτώ μέρες προτύτερα παραχώνουν
μιά πλάκα μαύρη, ἀπ' αὐτές πού σκεπά-
ζουνε τή στέγη τῶν σπιτιῶν τους. Αὐτή
ἡ πλάκα μέσα στή χόβολη καί κάτω ἀπό
τήν φωτιά, καίγουνταν, ὀχτώ μερόνυ-
χτα. Τήν παραμονή τήν βγάζανε καί τήν
τοποθετοῦσανε στήν πυροστασιά, καί οἱ
φλόγες τῆς φωτιᾶς τήν καίγανε ὅπως νά
ἦτανε τό τηγάνι. Ταυτόχρονα εἶχανε
ἔτοιμο τό ζυμάρι, καί μέ μιά κουτάλα
ρίχνανε ἀπάνω στήν καμμένη πλάκα καί
στό λεφτό ψηνότανε ἡ τηγανίτα, πού
ἦτανε στρογγυλή, καλοψημένη μέ πολ-

λές τρύπες σέ ὅλη τήν ἐπιφάνεια.
Εἶχανε ἔτοιμο μέλι λιωμένο, καί ἀραιω-
μένο μέ λίγο ζεστό νερό, ἐπίσης εἶχανε
τριμμένα καρύδια καί ἀμύγδαλα. Σέ
κάθε τηγανίτα, πού τοποθετοῦσανε σέ
ἀπλάδα ἢ καί ταψί, τή σιροπιάζανε μέ τό
καυτό μέλι καί τήν γιομίζανε μέ τά
τριμμένα καρύδια. Αὐτό γινότανε σέ
ὅλες τίς τηγανίτες, πού ἔπεφταν ἡ μία
πάνω στήν ἄλλη ἕως ὅτου τελείωνε τό
ζυμάρι καί γιόμιζε τό ταψί. Τό ὑπόλοιπον
τοῦ καυτοῦ μελιοῦ περιχύνονταν ἐπάνω
στίς τηγανίτες ὅπως καί τά ὑπόλοιπα
τριμμένα καρύδια. Τελειώνοντας τό
σκεπάζανε μέ ἄλλο ταψί, κι ἀργότερα
ὅταν ἐρχόντανε ἡ ὥρα μαζεύονουνταν
ὅλη ἡ οἰκογένεια καί δειπνοῦσανε ἀπ'
αὐτά τά «Σπάργανα τοῦ Χριστοῦ». Μέ
αὐτό τόν τρόπο φτιάχνανε τά «Σπάργα-
να τοῦ Χριστοῦ» αὐτό τό βράδυ, ἡ
Ζήσαινα μέ τή νύφη τῆς τῆ Σπύραινα.
Εἶχανε συγκεντρωμένα κοντά στό τζάκι,
ὅλα τά ὑλικά κι ἄλλα σύνεργα πού τούς
χρειάζονταν γι' αὐτή τή δουλειά. Ἡ
Ζήσαινα εἶχε τή σίτα στά χέρια τῆς καί
σίτισε τό ἀλεύρι, καί τό ἔριχνε σ' ἕνα
μικρό σκαφιδάκι, καί μ' ἕνα ξύλινο
κουτάλι ἀνακάτευε τό ζυμάρι. Ἡ Σπύ-
ραινα ἔλυωνε τό μέλι στή φωτιά, καί
ἐτοιμάζε τά καρύδια καί τά μύγδαλα, Ἡ
Ζήσαινα μέ τήν ξύλινη κουτάλα, ἔριχνε
τό ζυμάρι καί τό ἄπλωνε σέ ὅλη τήν
πλάκα, καί στό λεφτό ψένονταν ἡ
τηγανίτα ροδοκόκκινη καί στρογγυλή καί
σ' ὅλη τήν ἐπιφάνεια γιομάτη μέ τρύ-
πες. Τήν ἔπαιρνε ἡ Σπύραινα μ' ἕνα
μασιά, πού ἦτανε γι' αὐτή τή δουλειά,
καί τήν τοποθετοῦσε στήν ἀπλάδα, τή
σιρόπιαζε μέ τό καυτό μέλι, κι ἔριχνε
ἀπάνω τά τριμμένα καρύδια. Στό μεταξὺ
ἔπαιρνε τήν ἐπομένη τηγανίτα, κι ἔκανε
τήν ἴδια δουλειά ὅπως καί στήν πρώτη.

Αυτό γινότανε ἕως ὅτου τελείωσε τό ζυμάρι, καί ἦτανε ἔτοιμα τά «Σπάργανα τοῦ Χριστοῦ». Ὡς αὐτή τήν ὥρα πού ἡ Ζήσαινα μέ τήν Σπύραινα τελούσανε αὐτό τό πατροπαράδοτο ἔθιμο, ἡ Βασίλαινα κι ἐγώ καθόμασταν καί κοίταζα μέ προσοχή πῶς αὐτές οἱ γυναῖκες καί μέ πόση εὐλάβεια ἐκτελούσανε αὐτό τό «μυστήριο». Νομίζανε, αὐτές οἱ γυναῖκες ὅτι κρατώντας αὐτές τίς τρυπημένες τηγανίτες πῶς κρατούσανε τά πραγματικά «Σπάργανα τοῦ Χριστοῦ». Μέ τέτοια ἀγνά θρησκευτικά αἰσθήματα τελείωσαν αὐτή τή δουλειά ἡ Ζήσαινα μέ τή Σπύραινα καί σηκώθηκαν καί συγύρισαν τόν τόπο γύρω ἀπό τό τζάκι.

Ἔτσι ἀκριβῶς καί ἀπαράλλαχτα οἱ μανοῦλες μας κείνου τοῦ καιροῦ καί τοῦ τωρινοῦ, διατήρησαν καί διατηροῦν ἀκόμα αὐτό τό ὠραῖο πατροπαράδοτο ἔθιμο. Ἐπειτα ἀπ' ὅλα αὐτά ἡ Σπύραινα ἔστρωσε στό πάτωμα κοντά στό τζάκι ἕνα χοντρό σάιμα ἀπό τραγομάλλι, ἔφερε τό σοφρά κι ἔβαλε ἀπάνω τήν ἀπλάδα μέ τίς τηγανίτες, καί στάθηκαν στό σιάδι σταυροπόδι γιά νά δειπνήσουνε μέ τά «Τσόλια τοῦ Χριστοῦ». Ἐκαναν τό σταυρό τους γιά νά φᾶνε, καί ταυτόχρονα μοῦ εἶπε ἡ Ζήσαινα:

– «Ζύγωσε πῶς κοντά παιδάκι μου στό σοφρά, γιά νά τιμήσωμε τό Χριστό».

συν. καί τέλος στό ἐπόμενο

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

*Ἅγιος Χριστόφορος (ἐξωκλήσι) Φραγκάδων Ζαγορίου.
(Ἄρχεῖο Ἀποστ. Βερτοδούλου)*

Κίτσιρ ζεστάα, ό Καραγκιόζης...

Τῆς ΔΕΣΠΩΣ ΚΑΡΒΕΛΗ

Μέ τά πρῶτα κρύα κι ὡς τά πασκαλόγι-
ορτα, τούτη ἡ μακρόσυρτη καί λαγαρή
φωνή, ἀκούγονταν στούς μαχαλάδες τῶν
Γιανίνων. Κάθε κυργιακή καί γιορτή, ό
Καραγκιόζς, διαλαλοῦσε τήν πραμάτια
του, λαχτάρα τῶν παιδιῶν, μά καί τῶν
μεγάλων: ζεστά κίτσιρ... Βαρύς ἀνατολιτι-
κος τύπος, γύρω στά ἐξήντα, δέ θέλησε
νά φύγει ἀπό τά Γιάνενα μετά τήν
ἀπελευθέρωση, μαζί μέ τούς ὁμοθρή-
σκους του. Οἱ γυναῖκες ἀπό τό μαχαλά τ'
Ἀγιώργη λέγανε, πῶς πολλές φορές τόν
εἶχαν δεῖ νά σταματάει μπροστά στό σπίτι
τοῦ Ἀγίου. Κατέβαζε τήν κανίστρα, τάχα
νά ξεκουραστεῖ, μά αὐτός ἔκανε κρυφά
τό σταυρό του. Αὐτό, ἀπό γυναίκα σέ
γυναίκα, μαθέυτηκε καί στούς τρεῖς
μαχαλάδες: Στοῦ Ἀγιώργη, στά Γάλατα,
καί στήν Καραβατιά. Πρᾶμα, πού τόν
ἔκανε πολύ συμπαθητικό, σ' ὅλους αὐ-
τούς τούς μαχαλιῶτες. Ἦταν θηρίος
ἄντρας, μέ τετράγωνες πλάτες καί χον-
τρό στητό σβέρκο. Ἔτσι ὅπως κρατοῦσε
τήν κανίστρα τήν πλουμιστή μέ τά κατά-
λευκα κίτσιρ στό κεφάλι, ἔμοιαζε σάν
κολῶνα μέ ζωγραφιστό κιονόκρανο. Φου-
σκωτά - φουσκωτά κι ἀφράτα, σάν ξωτικά
κρινολούλουδα τά κίτσιρ, μοσχοβολοῦσαν
ὄθε διάβαινε κι ἠλέκτριζε τά παιδιά του
καιροῦ ἐκείνου. Μοναχός του τά ἔψηνε
στό τρυπητό κόσκινο. Καί τό καλαμπόκι,
ἦταν ἀπ' τό Μπρακμάδι. Λιανοσπύρικο,
ξερκό καί κίτρινο σάν φλουρί. Ἄλλος
τόπος δέν τόκανε τέτιο. Ἄν καμιά φορά
κονομοῦσε ό πατέρας μου, τέτιο καλαμ-
πόκι, πανηγύρι εἶχαμε ἐμεῖς τά παιδιά!

Στό πί καί φί ἡ μάνα μου, ἄναβε φωτιά στό
μαγειρεῖο καί τόψινε στόν ψήστρη τοῦ
καφέ. Πράτς - προύτς, ἔσκαγαν τά
σπειριά καί γίνονταν παπαδίτσες. Κι ὄταν
σταματοῦσε ό σαματάς, καταλάβαινε ὅτι
ἔπρεπε νά τά βγάλει ἀπό τή φωτιά. Δέν
ἔσκαγαν ὅμως ὄλα. Ἐμνεισκαν καί μερι-
κά σπειριά, σά ρόβια. Καμιά μάνα δέν
ἔφτανε τόν Καραγκιόζ στήν τέχνη. Πῶς
μοσκοβολοῦσε τότε τό μαγειρεῖο μας! Κι
ἡ μοσκοβολιά καί τό πράτς - προύτς...,
ἔφταναν καί στή γειτονιά. Τά σπίτια μας
ἦταν κολητά, ἀδερφομοίρια, μέ μιά στέγη
καί χωρίς νταβάνιά τά περισσότερα. Τό
δικό μας, εἶχε νταβάνι μά τό σαράκι τῶχει
κάνει κόσκινο. Νάτος κιόλας ἀκούγονταν
ὁ μάνταλος στήν ὀξόπορτα. Ἐρχονταν τά
γειτονόπουλα, ρουφόντας τίς μύτες, τρί-
βοντας τά χέρια.

- Νόμαστε κι ἐμεῖς ὀρέ!... κι ἄπλωναν
τίς χούφτες.

Ὁ Καραγκόζς, ἔδινε μιά κούπα γιομά-
τη. Ἐβαζε καί κανά δύο στή χούφτα τῶν
παιδιῶν. Γιατί τό μάτι τους, ποτέ δέν
χόρταινε. Ἔστερα ἤθελε νά τά εὐχαρι-
στήσει μέ τό πάρα πάνω. Τότες μόνο, τοῦ
χαμολεγοῦσαν καί τοῦ κουνοῦσαν τό
κεφάλι παιγνιδιάρικα. Ἐνῶ, ὄταν τούς
ἔδινε τήν κούπα, γούρλωναν τά μάτια, νά
ἰδοῦν, ἄν τήν εἶχε γιομίσει καλά. Τίς
γυναῖκες, τίς φώναζε μέ τά ὀνόματά τους
καί τίς καλημέριζε μέ χαμόγελο καί
τεμενᾶ.

- Καλμέρα κυρά Ρούσιω, κυρά Τσι-
βούλα, κυρά Λένκω, κυρά Τασιά, κυρά
Γίτσα... Ἀπ' ὄλες τίς μαχαλιῶτισες τρεῖς

ξεχώριζαν: ή Πόρδοβα, ή Κλιάροβα κι ή Κωστακόλοβα. Αύτες μιλοῦσαν μ' ἄλλο θάρρος στούς ἄντρες καί περπατοῦσαν μέ νταγλίκι. Ὅλοι τίς ὀνομάτιζαν μέ τό παραγκόμι τῶν ἀντρῶν τους. Καί τῶχαν σέ καμάρι καί περιφάνεια. Γιατί τούς ἄντρες τους, τούς ἤξεραν ὅλοι στά Γιάννενα. Ὁ Πόρδος, ὁ Κλιάρς, κι ὁ Κωστακόλος, ἦταν γνωστοί παντίδοι. Καλοποιοτήδες καί καλοφαγάδες, ξενουχτοῦσαν στά κρασοπουλιά, τρώγοντας σκοταριές καί κατεβάζοντας μισολάινα στήν καθισιά. Τούτους τούς τρεῖς, τούς εἶχε ἐνώσει τό Μπιζιάνι. Ἦταν μαζί σ' ἄνταρτικά. Μετά τό ξεσκλάβωμα, σμίξανε στά κρασοπουλιά καί γίνανε ἀχώριστοι.

– «Ὅποιος παλέψει μέ τό χάρο καί γλυτώσει, τή νταγιαντάει κατόπι τή ζωή του, ἔλεγαν, σ' ὅποιον τολμοῦσε νά τούς πεῖ κακό λόγο. Τόν στραβοκοίταζαν καί τ' ἀπαντοῦσαν:

– Καί θά φᾶμε καί θά πιοῦμε καί θά μεθύσουμε. Καί στά μπουρντέλα θά πᾶμε, ἂν τό τραβάει ή ψυχή μας. Ἡ φαμπλιά μας, οὔτε πεινάει, οὔτε διψάει, οὔτε κακοπορεύει». Στά Γιάννενα, μετά τήν ἀπελευθέρωση, ὅλοι τό ρίξανε στό γλεντοκόπι. Γιόμισαν οἱ νταβέρνες καί τά κρασοπουλιά. Καί τά βιολιά ἔπαιζαν μέρηνύχτα. Ἡ λεφτεριά, τούς εἶχε ξεζουρλάνει. Τά ἰσκιώματα, πού στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας παραφύλαγαν τίς νύχτες στά σκοτεινά σοκάκια, εἶχαν χαθεῖ. Μέ τό ἠλιόγερμα, μαζεῦονταν τότες οἱ Γιανιώτες καί κλεδομανταλώνονταν στά σπιτία. Τώρα, τά παραθύρια φωτίζονταν κι οἱ πόρτες μνεισκανε ἀνοιχτές. Κι οἱ ξενύχτιδες, τραγουδοῦσαν στά σοκάκια. Τά φανάρια στίς γωνιές τῶν δρόμων φωτίζαν. Καί κάτω ἀπό τοῦτα τά μεγάλα φανάρια, μαζεῦονταν τό παιδομάνι κι οἱ γυναῖκες. Τοῦτες τίς τρεῖς λοιπόν γυναῖ-

κες, τήν Πόρδοβα, τήν Κλιάροβα καί τήν Κωστακόλοβα, τίς ξεχώριζε κι ὁ Καραγκιόζς, τίς ξεχώριζαν καί τά παιδιά. Ἐκεῖ στή σουφρωτή τους τή φύστα, εἶχαν βαθιά τζέπη καί μεγάλη σακούλα μέ παρά. Σάν ἄκουσαν τό Καραγκιόζ, τόν φώναζαν νά πάει στήν πόρτα τους. Κοντά ἔτρεχαν καί τά παιδιά, γιά νά πάρουν τό ταῖμι τους, ἀπό τήν ψυχομάνα. Χοῦι εἶχαν νά γιομίζουν τή τζέπη μέ τρεῖς - τέσσερες κοῦπες κίτσιρ κι ὕστερα νά τά μοιράζουν στά φτωχόπαιδα, στά ὄρφανά καί σ' ὅσα ἔλαχαν ἐκεῖ. Τίς τριγύριζαν ἀνυπόμονα μέ χαμόγελα καί λαχτάρα καί μέ τίς χοῦφτες ἀπλωμένες:

– Κι ἐμένα δυό θειά, κι ἐμένα...

Μά καί τόν Καραγκιόζ, δέν τόν ἄφηναν ποτέ ἀφίλευτο. Πότε κουλούρι πασχαλιάτικο, κόκκινο αὐγό καί πότε κἀνα φελί μπατσαριά... Πῶς τά δέχονταν τοῦτα τά καλούδια τῆς καλοψυχιάς καί τῶν χειρῶν τους! Τίς κοιτάζε στά μάτια καί κάτι τρεμόπαιζε στά χεῖλια του, στήν καρδιά του. Μιά Κυριακή κατά τό γιόμα, ὁ Καραγκιόζς, σταμάτησε στήν πόρτα τοῦ Κλιάρ καί φώναξε ὅσο μελωδικά ἄντεχε ή φωνή του.

– Κίτσιρ ζεστά ἄ! ἄ! ἄ! Περίμενε νά βγεῖ ή Κλιάροβα. Γελασοῦμενη καί στητή στό σφιχτό της μποῦστο καί τή λουσάτη σουφρωτή φύστα. Ὅμως πετάχτηκε ὁ Κλιάρς, μέ τό ζουνάρι κρεμάμενο, σημάδι καυγᾶ. Ἦταν πιωμένος καί τρικλιζε. Κόντεψε νά πέσει ἀπάνω στήν κανίστρα. Φυσοῦσε βοριάς. Τό κρῦο ἔτσουζε κι εἶχε ριγμένο πάνω του, τό ταλαγάνι. Πολλοί Γιαννιώτες φοροῦσαν ταλαγάνια καί μπροῦτσες στά κρῦα. Στηριχτηκε στήν πόρτα. Ὁ Καραγκιόζς βιάστηκε νά πεῖ.

– Καλμέρα σ' ἀφεντιάς, σ' καί τοῦ χαμογέλασε. Ὁ Κλιάρς, οὔτε πού τόν κοίταξε. Ἐχωσε τό χέρι στή τζέπη,

χοῦφτωσε ὅσες παράδες εἶχε, τίς λίχνισε κι ἔπεσαν στά πόδια τοῦ Καραγκιάζ.

– Δῶσε ὀρέ στά παδιά ἀπό μιά χούφτα κίτσιρ, ἀπό μένα, τόν πρόσταξε.

Τά παιδιά πού στέκονταν παράμερα, στριμώχτηκαν τώρα γύρο ἀπό τήν κανίστρα. Ὁ Καραγκιόζ, μάζωξε τόν παρά χωρίς βαρυγκόμιση. Τόν μέτρησε καί τόν ἔβαλε στή σακούλα. Μέ γέλια καί χωρατά, γιόμισε τίς ἀπλωμένες χούφτες τῶν παιδιῶν. Ἐκανε νά δώσει καί στόν Κιάρ, μά τόν ἀντέκοψε μέ τό βλέμα:

– Ἡ Κλιάροβα, παρά ἔχει καί παρίνει μοναχή της. Ἐμένα – ὀρέ Καραγκιόζ, ἓνα πρᾶμα θέλω νά μοῦ πεῖς, κι ἔπαιξε τό κομπολόι νευρικά: Τό μάτι σου ὀρέ, πού τό ἔχασες;

– Στό Μπιζιάνι; Ξεροκατάπια, σφίχτηκε ὁ ἔρμος ὁ Καραγκιόζ καί μιλιὰ δέν εὔγαζε. Ὁ ἄλλος τόν κοίταζε καταματίς καί καρτεροῦσε.

– Ναί, ἐκεῖ, ἐκεῖ τόχασα κι ἀπόμεινε συλλογισμένος, σκυφτός.

– Ἐ..., φώναξε ἀπό μέσα του βαθιά ὁ Κιάρς καί τόν χτύπησε στήν πλάτη. Καί μέ τό ἓνα μάτι καί καλά ζεῖς καί καλά πορεύεις... Ὁ ἀδελφός μου, πού δέ γύρισε; Τόν βρήκαμε παραχωμένον στά χιόνια, μέ σφαῖρα στό κεφάλι. Ἐκεῖ, στό ἔρμο τό Μπιζιάνι.

– Ἐγώ, ἐγώ, ἐγώ τραύλισε ὁ Καραγκιόζ, ἐγώ δέν πολέμησα. Δέ σκότωσα χριστιανό. Καί τόν κοίταζε πικραμένος.

– Κι ἐγώ, μά τόν Ἀγιώρη, ἔσένα, τό μάτι σου..., ὄχι ἐγώ, δέ σοῦ τό χάλασα. Ναί ὀρέ Καραγκιόζ!...

Τό ζερβί του μάτι, ἦταν χαλασμένο, ζούφαλο. Γι αὐτό κι ἔδενε πάνω του ἓνα πετσι. Τοῦτο τόν ἀσχήμενε καί τόν ἔκανε ἄγριο, σαν πειρατή. Μά τό καλό του, τό μάτι, ἦταν καταγάλανο, μεγάλο κι ἀγαθό. Κάθε φορά πού ἔπαιρνε παρά στό χέρι,

ἤθελε νά τόν ἀσφαλίσει. Τόν κοίταζε λοξά-λοξά καί μέ τό κολαῖτ, εὔγαζε μιά γυαλιστερή ἀπό τήν πολυκαιρία σακούλα καί τόν ἔριχνε μέσα. Φούσκωναν οἱ κυράδες μέ τούτη τήν ἀργοπορία του. Γιὰ νά ξεθυμάνουν, ἀρχίζαν τα πειράγματα.

– Πῶς γίνεται μορέ Καραγκιόζ, νᾶχεις ἄσπρα μαλλιά, ψαρά φρύδια καί μαῦρο μουστάκι; «Ἄι..., τζαναμπέτ, θά τό βάφεις μέ καράμπογια... Θᾶβαλες καμιά Καλουτσιανή στό μάτ'... Γέλουσε αὐτός ἀνοιχτόκαρδα κι ἀπ' τά χοντρά του χεῖλια, πετάγονταν οἱ δοντάρες, ἀριές, κίτρινες καί γδαρμένες.

– Ἐμεῖς, βάρεμ, νιές καί καλοταῖσμένες κι ἔχουμε τά μισά ἀπ' τά δικά σου δόντια κι αὐτά κούφαλα. Κι ἐσύ τᾶχεις σάν ἀστρίτσια; Τί τρῶς βάρεμ; Ξερογλύφονταν αὐτός, τά καλοπίστευε καί χά, χά, χαχάνιζε. Ὡς τή γλώσσα τοῦρχονταν νά τίς πειράξει κι αὐτός. Μά δέν τ' ἀποτολμοῦσε ὁ μαῦρος. Τούφτανε πού κουβέντιαζαν μαζί του οἱ κυράδες, οἱ καλονοικοκυρές, μέ τό λουλουδάτο μαντήλι οὐρανό. Καί φχαριστιόνταν, πού τόν πείραζαν. Ἐκεῖ μές στό καλό τοῦτο μάτι, ὁ γαλανός του γιालός, χίλια χρώματα ἄλλαζε. Χίλιες χαρές καί λαχτάρες κρυφόπαιζαν. Τόν ἔπιανε κι ἀμηχανία. Στράβωνε, ἴσιωνε τό φέσι, ψαχούλευε τό γελέκι του. Τά μάτια τῶν γυναικῶν τόν ξέταζαν, ἀπό τήν κορφή ὡς τά πόδια. Τό κόκκινο σιαλβάρι του, εἶχε μουντίνει ἀπό τήν πολυκαιρία. Στά γόνατα ἦταν σουφρωπαλωμένο, μέ μαῦρα φεγγάρια. Καί τά μπλέ τουζλούκια του, εἶχαν πιεῖ ἀπό καιρούς καί ζαμάνια τή σκόνη τῶν σοκακιῶν κι εἶχαν πετσιάσει. Στή μέση δῖπλωνε καί τρίπλωνε ριγωτό ζουνάρι. Ἡ ἄκρη του, πάντα κρέμονταν μπροστά στό σακουλιασμένο σιαλβάρι. Καί τό ζουνάρ καί τό σιαλβάρ, ὅλο γλυστροῦσαν κι ἔπεφταν ἀπό τήν ἀχαμνάδα τῆς κοιλιᾶς.

Έτσι ο όφθαλμός του, ξελεφτερώνονταν και πρόβαλε μαυριδερός και χοντρόχειλος. Τοῦτο τό κρυφό σημάδι τοῦ κορμιού του, και ποιός δέν τόχει ἰδεῖ; Ὅπως περπατοῦσε, μέ τό χέριψηλά, κρατώντας τήν κανίστρα, στό κεφάλι, ὁ ὀφθαλμός του σέ κάθε δρασκέλι, ἀνεβοκατέβαινε.

– Οὐί..., ἀφαλός μεγάλος!!! Οὐί ... μάνα μου!!!, ἔκαναν τά παιδιά και κρυφογελοῦσαν. Κι αὐτός ὁ ταλαίπωρος ὀφθαλός, οὔτε ἀπό κρύο εἶχε ἀνάγκη, οὔτε ἀπό βασκανία...

Ἦταν ἡ τελευταία ἀποκριά. Οἱ πατεράδες ἔδωσαν στά παιδιά χαρτζιλίκι γιά νά παίξουν και αὐτά και νά ἀγοράσουν κατά τό συνήθιο τῆς Ἀποκριᾶς, καρυδένιο χαλβά ἀπό τούς Γκέγκιδες και σαλέπ, πασατέμπο, μπιρπλιά, κίτσιρ, ξυλοκέρατα, σταφίδες, λιφτόκαρα... Ὅλα τοῦτα τά καλούδια και ἄλλα τόσα, ἦταν γιά τά παιδιά, τά μικρά και τά μεγάλα. Κι οἱ ἄντρες, τῶριχναν στό παιγνίδι ὡς τά ξημερώματα τῆς Καθαρῆς Δευτέρας. Τά παιδιά ἔπαιζαν, τότε τίς ὀμάδες, τό μούτσιο, τριάρες και ἐνιάρες, τό κορώννα - γράμμα... Στό τέλος, ἄλλα κερδισμένα και ἄλλα χαμένα, τῶριχναν και στόν πετροπόλεμο. Ἔσπαγαν και μερικά κεραμίδια, ἄνοιγαν και κάμποσα καρούμπαλα. Γιατί οἱ κερδισμένοι φεύγοντας, πείραζαν τούς χαμένους, μέ τοῦτα τά λόγια:

«– Σᾶς πήραμε τά ὀβαλα, γειά σας ὀρέ ζοντόβολα».

Ἐπαιζαν ἤσυχα ἐκείνη τήν ὥρα τά παιδιά στό μαχαλά τ' Ἀγιώργη, ὅταν ἀκούστηκε σαματᾶς και φωνές ἀπ' τή στροφή τοῦ δρόμου. Κι ὥσπου ν' ἀφουγκραστοῦν καλά καλά, πρόβαλε μιά παρέα.

– Οἱ Καραβατιανοί, οἱ Καραβατιανοί! Ἄνατρόμαξαν τοῦτα και μάζωξαν τά στημένα. Ἐκεῖνοι, κουτσοπατώντας και κουτσοπηδώντας τά σίμωσαν.

– Νά παίξουμε κι ἐμεῖς, ὀρέ; ρώτησε ὁ ἀρχηγός τους.

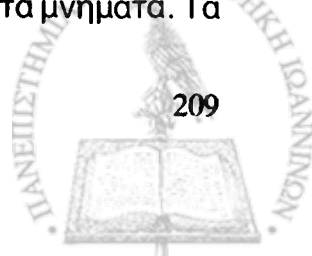
Τόν ἤξεραν αὐτόν και ἀπ' ἄλλες φορές. Ἦταν ὁ Βηλαρᾶς, πούκανε τόν παλικαρά και ἔλεγε πώς ὁ πάπος του, ἦταν ὁ γιατρός Βηλαράς. Αὐτός εἶχε ἀποκοιμήσει τόν Ἄλῃ Πασᾶ στό Νησί. Και τότε πῆγαν οἱ στρατιῶτες τοῦ σουλτάνου και τοῦριξαν μπαταριές και τόν σκότωσαν. Τοῦριξε χάπια ἀπό παπαροῦνα στόν καφέ.

– Ἔσεῖς εἶστε ὄλοι μεγάλοι και ἐμεῖς εἴμαστε μικροί, μ' ἓνα στόμα ἀπάντησαν τ' ἀγιοργιωτόπαιδα.

– Και σεῖς ξέρετε καλύτερο παιγνίδι, μπεζεβέγκηδες, εἶπε ὁ Κατσαντώνης. Και τοῦτος ἔλεγε, πώς ἦταν ἀπό τη γενιά τοῦ κλέφτη Κατσαντώνη. Στέκονταν παραταγμένα τά δυό στρατόπεδα, κι ἔριχναν ματιές λοξές, πονηρές, καχύποπτες. Χτυποῦσαν τίς μύτες τῶν παπουτσιῶν, στό χῶμα και πετάζονταν κατά δῶ και κατά κεῖ τά κατσάρια. Ὅμοια μέ τά ἀγριμένα ἄλογα. Ὁ Βηλαρᾶς, εἶδε και ἀπόειδε, ξεσπάθωσε:

– Ἐμεῖς θά βάζουμε κάτω ἀπό μιά δεκάρα, και σεῖς ἀπό μιά πεντάρη. Στρέτε, ὀρέ; ἢ νά πᾶμε στά Γάλατα νά παίξουμε; Ὁ Κάτσαντώνης, τά λοξοκίταξε και τούς ἔκλεισε τό μάτι. Τούς ἔκανε τᾶχα τό φίλο. – Ἄντε στρέμε ὀρέ Βηλαρᾶ. Δεῖξε μας ὅμως και τά λεφτά σου. Ἔβγαλε αὐτός μιά χούφτα δεκάρες και κουσιάρες, μέ τρῦπα και κουκουβάγια. – Ἄι-ι-ι, ἔκαναν τα ἀγιοργιωτόπαιδα και μάζωξαν τά χεῖλια. Ἀπό μέσα τους ὅμως: ἄι..., και νά τά κέρδιζα ἐγώ αὐτά!!!, κι ἔτριβαν τά χέρια. Ἐτοιμάζονταν νά ρίξουν τό κορώννα-γράμμα, ὅταν ἀπό τήν ἄκρη τοῦ δρόμου ἀκούστηκε:

– Ζεστά κίτσιρρρ, ὁ Καραγκιόζης!!! Εἶχε ἀκουμπήσει τήν κανίστρα πάνω στό λιθαρότοιχο και κοίταζε μέσα στά μνήματα. Τά

παιδιά ἄφησαν τό παιγνίδι, στάθηκαν καί τόν κοιτάζαν. Τά μικρότερα, ξεχώρισαν ἀμέσως τήν κουσιάρα καί χαμογελοῦσαν. Μέ μιά κουσιάρα, ἔπαιρναν μιά κούπα γιομάτη. Ὁ Βηλαράς, μέ ἄγρια ψυχόρμηση εἶπε:

– Τά μάθатаν; Ὁ Δήμαρχος θά τά χαλάσει τά μνήματα. Ἄμ... τί; Ἀκόμα θά τά κρατᾶμε; Ἀφοῦ διώξαμαν τούς Τούρκους, πρέπει νά τούς χαλάσουμε καί τά μνήματα, εἶπε ἄλλο. Ὅλο τσουκνίδες καί φίδια μέ κέρατα εἶναι ἐκεῖ... – Πότε νά τά χαλάσ', νά πᾶμε ἐκεῖ νά παίζουμε, νά πετᾶμε καί τίς σιαμαντοῦρες!!

– Ἐγώ, σήκωσα μιά πλάκα καί βρῆκα μιά χτένα σιδερένια, κι ἓνα τάσ καί μπακίρες, εἶπε ντανταρωμένος ὁ Βηλαράς. Μαζί μέ τόν Κατσαντών εἶμασαν. Θῦμασαι, ὀρέ;

Τά τούρκικα μνήματα, ἦταν ἀνάμεσα ἀπό τούς τρεῖς μαχαλάδες: Τόν Ἀγιώρη, τά Γάλατα καί τήν Καραβατιά. Ἐκεῖ πού εἶναι σήμερα τό Γηροκομεῖο. Ἀραιά, πού καί πού, φαίνονταν ἀκόμα ὀρθές ταφόπετρες. Οἱ πρῶτοι πού τά χάλααν, γρηγορώτερα ἀπό τό Δήμαρχο, ἦταν τά παιδιά. Τά κατασκάψανε καί τά λήστεψαν. Κουβάλισαν καί τά μακρόστενα μάρμαρα καί τᾶκαναν κατώφλια καί πεζούλια στά σπιτία τους. Ὅταν περνοῦσε ἀπό τόν τόπο αὐτόν ὁ Καραγκιόζς, πάντα σταματοῦσε. Κοίταξε τά μνήματα μέ θλίψη καί συλλογή. Τό μάτι του, κάτι..., ἔψαχνε νά βρεῖ... Μπροστά του, ἦταν φρέσκος ἀνοιγμένος τάφος. Σαπισμένα σανίδια, ἀνακατωμένα μέ χώματα καί κόκκαλα. Κουνοῦσε τό κεφάλι του, σάν νά κουβέντιαζε μέ κάποιον. Μέ τή μοίρα, κουβέντιαζε, πού τοῦ θύμιζε τό τούρκικο μοιρολόϊ. «Ἐμεῖς, θελά πεθάνουμε, σ' ἄλλον τόπο θά πᾶμε, μᾶς δίνουν πέντε μπέταβρα καί ψάθα ἀπό παπύρι»... Ἀναστέναξε, πήρε τά μάτια

του, ἀπό τό «ραχάτ μπαχτσέ», καί σήκωσε τήν κανίστρα στό κεφάλι. Κοίταξε κατά τά παιδιά, πού τόν καρτεροῦσαν, καί πήρε δρόμο.

– Ζεστά κίτσιρ..... ζεστάαα.

– Πλατύ γέλιο ἄλλαξε τήν ὄψη του. Ζέστανε τόν ἀέρα, τίς παιδικές καρδιές. Σ' ἄλλον τόνο τήν ἴδια στιγμή, ἀκούστηκε:

– Σααααλέπ!!, ὁ σαλεπ....τζής!! Κοντακιανός Γκέγκας ἐτοῦτος, μέ τό φέσι στραβά καί τσιγκελτό μαῦρο μουστάκι. Κρατοῦσε τ' ἀσημοκοπημένα γκιούμια του, ὅλο κεντίδια καί στολιδία. Ἀνταμώθηκαν, κάτι εἶπαν στά τούρκικα, σά χαιρετισμό καί κωλοκάθισαν ἀντικρυστά. Ὁ σαλεπτζής, γιόμισε τ' ἀσημοπότηρο ζεστό σαλέπ καί τόν κέρασε, γελαστός, χαρούμενος. Πάλι κάτι εἶπαν στά τούρκικα, σάν εὐχή, γιατί κοίταξαν ψηλά τόν οὐρανό. Πρῶτη φορά τούς ἔβλεπαν τά παιδιά νά συναντιῶνται, νά κουβεντιάζουν καί νά κερνιοῦνται. Ὁ Βηλαράς, ἔκανε νόημα κι ὅλα τά παιδιά, τούς κοντοσίμωσαν. Ὁ Κατσαντώνης τέντωσε τ' αὐτιά ν' ἀκούσει.

– Τούς παλιότουρκους, ψιθύρισε στό Βηλαρά. Μιλᾶνε τούρκικα, καί ποιός ξέρει τί λένε!!!

Τά μάτια τοῦ Βηλαρά, ἄστραψαν. Τούτη ἡ ἀστραπή πέρασε ἀπ' ὅλα τά μάτια κι ἄναψε τά μυαλά. Κάποιο μυστικό πρόσταγμα, ἔκανε τίς δύο παρέες, νά μονογνωμιάσουν. Ὁ σαλεπτζής σηκώθηκε, καί μέ τά γκιούμια κουνάμενα, πέρασε δίπλα ἀπό τά παιδιά. Τά κοίταξε ψυχρά κι ἀγέλαστα, τό ἴδιο κι ἐκεῖνα. Τά παιδιά, δέν ἀγόραζαν ποτέ σαλέπ. Ὁ Καραγκιόζς, ἔβγαλε τή σακούλα καί μετροῦσε τόν παρά του.

– Κοιτατε ὀρέ, πόσους παράδες μᾶζωξε; εἶπε κουνόντας τό κεφάλι ὁ Κατσαντώνης.

- Νά τάχαμαν ἐμεῖς αὐτά....; εἶπε ἄλλο ἀπό τό τσοῦρμο, κι ἔβγαλε τό κεφάλι του, γιά νά δεῖ καλύτερα. Σάν κῦμα ὀρμητικό, κινήθηκαν ὅλα κατά κει. Ὁ Καραγκιόζς, τά κάλεσε, τά καλωῶρισε..

- Ἀπό ποιόν ν' ἀρχίσω πρῶτα; τά ρώτησε μέ καλοσύνη, μέ γέλιο, κι ἔκανε νά γιομίσει τήν κούπα. Ὁ Βηλαράς, ἔκανε νά προχωρήσει, ἔσπρωξε μ' ὀρμή τ' ἄλλα κι ἔπεσε βαρῦς πάνω στήν κανίστρα, καί τήν ἀναποδογύρισε. Τ' ἀφράτα, τά ζεστά, τά μοσχομουρισμένα κίτσιρ, σκορπίστηκαν στά χῶματα, κατάλευκα ἀσπρολούλουδα...

- Λιμούρα ὀρέ!!!, λιμούρα ὀρέ παιδιά, φώναξε ὁ Κατσαντώνης κι ἔπεσε πάνω στό σωρό... Τά μεγάλα ἄρπαζαν χουῖφτες κι ἔγιναν ἄφαντα... Τά μικρά, εἶχαν τσαλαπατηθεῖ καί μουτσόκλαιγαν ἄπραγα. Τάχασε ὁ Καραγκιόζς. Οὔτε πού κατάλαβε πῶς ἔγινε τοῦτο τό κακό, πού ποτέ δέν εἶχε ἀκουστεῖ... Ἄπλωνε τά χέρια νά γλυτώσει τό βίος του. Φώναζε, παρακαλοῦσε... Ἐφυγε τό φέσι ἀπό τό κεφάλι του, καί τό καλό του τό μάτι ἀλοιθῶρισε. Μάζωξε κάμποσα κίτσιρ, ἀπό τά χῶματα καί τάδωσε στά μικρά παιδιά. Κι ἐκεῖνα, φοβόνταν καί δέν ἄπλωναν τίς χουῖφτες... Ἐσκυψε τό κεφάλι του πάνω στήν ἄδεια κανίστρα καί τόν ἔπιασε παράπονο. Ἄκουσαν τή φασαρία οἱ γυναῖκες καί βγήκαν στίς ὀξώπορτες καί στά παραθύρια.

- Μπά,!! μπά; Τί ἔπαθε χαλασιάτ' ὁ Καραγκιόζς; Μήν τούπεσε νταμπλάς;

Ἐτρεξαν, τούφεραν νερό νά πιεῖ, ρακί νά μυρίσει...

- Ἐγώ..., δέν ἀδίκησα κανένα. Τά φχαριστάω καί μέ τό πάρα πάνω τά παιδιά. Γιατί μέ λιμούργιαξαν;

Τό δάκρυ του ἔσταζε κόμπος - κόμπος... Οἱ γυναῖκες, χτυποῦσαν τίς ἀπαλάμες, ἔσφιγγαν τά στόματα, κουνοῦσαν τά κεφάλια μέ λύπηση:

- Οὔι τί ἔκαναν; Ἄρχισαν νά καταριοῦνται τά παιδιά.

Ζαλιάρκα κι ἀνέφταστα!!! Νά σᾶς γίνουν πλάκωμα μέ τό κακό πού κάναταν τοῦ χριστιανοῦ!!! Στό ἄκουσμα τούτης τῆς λέξης..., ὁ Καραγκιόζς ἀνασηκώθηκε. Ἐβαλε τήν ἄδεια κανίστρα στό κεφάλι καί κίνησε νά φύγει. Τό μάτι του πήρε τά κεφάλια τῶν παιδιῶν, πού κρυφοκοίταζαν ἀπ' τή γωνιά τοῦ δρόμου. Τά δάκρυα τώρα κυλοῦσαν ἀνεμπόδιστα, ἀπό τό φλογισμένο, τό καλό του, τό μάτι. Οἱ γυναῖκες, στέκονταν παράμερα. Περίμεναν νά δοῦν τί θά κάνει; Θά τρέξει κατά πίσω τους; Θά τά κυνηγήσει; Θά τά πετροβολήσει;... Ὁχι...!! Σήκωσε τό βαρῦ χέρι του, καί τά χαιρέτησε καί τ' ἀποχαιρέτησε. Ἐεθάρεψαν ἐκεῖνα.... Ἐβγαλαν τά κεφάλια τους, σήκωσαν τά χέρια καί τάνεσαν χαρούμενες, τρελλές σημαῖες.... Ὁ Καραγκιόζς ἄλλαξε δρόμο κι ἔφυγε καί ποτέ δέν ξαναγύρισε γιά νά φωνάξει μέ τήν τραγουδιστή φωνή του, στούς τρεῖς μαχαλάδες:

Στόν Ἀγιώργη, στά Γάλατα καί στήν Καραβατιά: κίτσιρ... ζεστάααααα:.....

ΤΟ ΛΥΚΟΦΩΣ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑΣ ΚΑΙ Η ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τοῦ ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ

Τά Γιάννινα πρὶν τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, στὴν ἐποχὴ τῆς Ἀλῆ Πασσιᾶ καὶ λίγα χρόνια ὕστερα ἀπὸ αὐτή, ἦταν τὸ Λονδίνο τῆς ἀντρικῆς καὶ τὸ Παρίσι τῆς γυναικείας μόδας.

Κέντρο ζακουστό ἔγιναν τὰ Γιάννινα, πού τὴν ἐποχὴ αὐτὴ συναγωνίζονταν τὴν πόλη.

Γιάννινα τσερέκ Σταμπόλι λεγόταν δηλ. Γιάννινα, τέταρτο τῆς πόλης, καὶ γιὰ τὸν πληθυσμὸ καὶ γιὰ τὸν ἀνώτερο πολιτισμὸ καὶ τοὺς δεσμούς, ἐμπορικοὺς καὶ πνευματικοὺς, μέ τὴν Πόλη.

Καὶ ἦταν ἀληθινὸ καύχημα ἢ καταγωγὴ ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα.

Ἡ μάνα μου Πολίτισσα,
κι' ὁ τάτας μου Γιαννιώτης!

Τὰ βιοτεχνικά ἐργαστήρια τῶν Ἰωαννίνων, ἔσφυζαν ἀπὸ ἐμπορικὴ ζωὴ καὶ κίνηση καὶ τροφοδοτοῦσαν μέ τὰ προϊόντα τους τὴ νότια Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἡπειρο ὡς τὸ Ἐλμπασάν καὶ τὴ Μακεδονία, ὡς τὴ Θεσσαλονίκη.

Ὅμως ὅλα τὰ πράγματα στὸν κόσμον αὐτὸν ἔχουν μιά ἀρχὴ κι' ἔνα τέλος. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς συρμὸς ἔμπαινε μέ καλπασμὸ καὶ στὴ Βαλκανικὴ. Πρῶτα στὶς μεγάλες πόλεις κι' ἔπειτα στά πιὸ ἀπομακρυσμένα χωριά.

Τὰ «φράγκικα» ἀρχίζαν νὰ φοριοῦνται κι' ἀπὸ ἄνδρες κι' ἀπὸ γυναῖκες.

Στὰ 1860-1870 καὶ σ' αὐτὰ τὰ Γιάννινα ὑποχωροῦσαν τὰ τουζλούκια. Τὰ ποτούρια, τὰ μπενεβρέκια, οἱ φλοκάτες, τὰ ταλαγάνια καὶ μπαῖναν τὰ σακκάκια καὶ τὰ παντελόνια, τὰ φράγκικα, τὰ στενά καὶ τῶν ἐπισήμων οἱ ρεντικότες, τὰ δικράνια¹ καὶ ψαλιδοκέρια² ὅπως τὰ ὀνόμασε τὸ λαϊκὸ σκῶμμα τῆς ἐποχῆς.

Ἡ ἔφοδος τῶν στενῶν συνέπεσε μέ τὴν ἐπερχομένη οἰκονομικὴ κρίση στὴ μεγάλη Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Οἱ παλαιότεροι τὰ ἐθεώρησαν σάν σημεῖα τῶν καιρῶν.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ ἐσύχναζαν στοῦ Νικολάου Μπακάλη ἢ Σβίγκου τὸ μπακάλικο, στὴν ὁδὸ Ἀβέρωφ τῶν Ἰωαννίνων, οἱ Σέχηδες, ὁ Σέχ Ἀλῆ Ἐφέντης καὶ ὁ Σέχ Ἀχμέτ Ἐφέντης.

Τὸ δρόμο τους πρὸς τὰ κεῖ ἄνοιξε τὸ ἱερό τοῦ Ἰσλάμ πουλί, τὸ χατζηλελέκι, πού ἄξαφνα ἄνοιξε τίς φτεροῦγες του καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀσλάν τζαμί τὸν ψηλὸ μιναρέ πέταξε καὶ κάθησε ἡσυχα καὶ μεγαλόπρεπα στὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ, πού ἀπὸ κάτω ἦταν τὸ μπακάλικο τοῦ Γιαννιώτη ἐμπόρου.

Αὐτὸ ἐθεωρήθηκε μεγάλη εὖνοια τοῦ Περχαμπέρη³ καὶ δέν ἔπαυε κάθε τόσο ὁ Σέχ Ἀχμέτης, ἐκεῖ πού πίναν τὸν κασβέ τους καὶ ἀρχίζαν τὸ μουχαμπέτι:

— Γκέλ μπακαλούμ⁴, γίνου μωρέ Μπακάλη, Τοῦρκος, νὰ πεθάνεις

Τουῦρκος, γιά νά πᾶς στόν Παράδεισο!
ἔλεγε καί ξανάλεγε.

Τή μεγάλη ὑπόληψη καί τό σεβασμό, πού εἶχαν οἱ Τουρκογιαννιώτες στόν Σέχ - Ἀχμέτη ἐχρησιμοποιοῦσε συχνά ὁ Νικόλαος Μπακάλης γιά νά εἰσπράξει μπόρτζια⁵ ἀπό τούς δύστροπους ὀφειλῆτες του. Τούς παρέδινε στόν φίλο του. Καί κείνος καί μέ φοβέρες καί μέ πατρικές νουθεσίες τούς συμβούλευε νά εἶναι ἐν τάξει στούς λογαριασμούς τους.

— Γιατί, Χασάνη δέν πληρώνεις τόν Νικόλα; Ἐδῶ ἔχεις γρόσια! Σάν πεθάνετε ὁμως κι οἱ δυό σας καί πᾶτε στόν Παράδεισο καί σέ βρεῖ ὁ Νικόλας καί σέ τραβάει ἀπό τό τζουμπέ ζητῶντας τά γρόσια του, πού θά τά βρεῖς νά τά δώκεις;

Ἄν ὁ μέγανος δεσμὸς ὁμως καί ἡ φιλία ἐστάθηκε ἀνίσχυρη νά γυρίσει τό Νικόλα Μπακάλη ἀπό τή θρησκεία τῶν πατέρων του. Ὡστόσο ὁ μέγανος Σέχης πίστευε, πῶς ὁ Μωαμέτης

θά ἐνίσχυε τήν ἐπιμονή του γιά νά κατανικήσει τήν ἀντίσταση τοῦ φίλου του καί ὅτι τελικά θά ἐκέρδιζε γι' αὐτόν τόν Παράδεισο. Ἐτσι δέν ἔκοβε τή φιλία.

Ἄν ὁ Σέχ Ἀχμέτης ὁμως ἐδοκίμασε μεγάλη ἐκπληξη μιά μέρα, ὅταν εἶδε τά παιδιά τοῦ Ν. Μπακάλη ντυμένα εὐρωπαϊκά. Ἀπελπίστηκε τότε στήν προσπάθειά του, βλέποντας τή ροπή τοῦ Ρωμηοῦ φίλου του πρὸς τά «φράγκικα» καί δέ βάσταξε:

— Στενά τούς φόρεσες; Στενά θά περάσουν! τοῦ εἶπε⁶.

1. Δικράνι = τό γνωστό φυτῶρι τοῦ λιχνίσματος πού μ' αὐτό παρομοίαζε ὁ λαός τή σχιστή ρεντιγκότα τῶν ἐπισήμων.

2. Ψαλιδοκέρι = τό ψαλίδι πού ἔκοβαν τό φυτίλι τοῦ λυχνarioῦ, παρομοίωση τοῦ ἰδίου ἐνδύματος.

3. Περχαμπέρης = Ὁ Προφήτης Μωάμεθ.

4. Γκέλ μπακαλούμ = Ἐλα νά τά ποῦμε, εἰσαγωγή στήν παρατεταμένη συνομιλία.

5. Μπόρτζι = χρέος, ὀφειλή.

6. Ἀπό ἀφήγηση τοῦ Β. Βακάλη Γιαννιωτοῦ, γεννηθ. 1888.

Τό νυχτέρι ἦταν ἓνα τοπικό ἔθιμο στά ὄρεινά χωριά μας. Συνήθως γίνονταν τίς χειμωνιάτικες μεγάλες νύχτες πού ἦταν πολύ περιορισμένες οἱ ἄλλες ἐργασίες λόγω χιονοῦ. Κι ἔτσι δίνονταν ἡ εὐκαιρία στίς κοπέλλες τοῦ χωριοῦ ν' ἀνταμῶσουν, νά τά ποῦν μεταξύ τους καί νά διασκεδάσουν. Μάθαιναν καί κουβέντιαζαν τά περιστασιακά τοῦ χωριοῦ καί δούλευαν καί γιά τή προίκα τους. Τά νυχτέρια γινόντουσαν σέ διάφορα σπίτια καί πολλές φορές στό ἴδιο πού προσφέρονταν περισσότερο (κεντρικό, ζεστό,

πολλές κοπέλλες).

Τήν Παρασκευή τόχαν σέ κακό νά κάνουν νυχτέρι, ὀρισμένες κρατοῦσαν καί τή Τρίτη.

Ἡ ἀτμόσφαιρα πού ἐπικρατοῦσε στό νυχτέρι, ἦταν ζεστή, νόστιμη, φιλική.

Ἦταν ἓνα ἔθιμο μ' ἔντονη ζωντάνια καί γραφικότητα. Τό νυχτέρι ἀποτελοῦσε τή συνισταμένη τῆς χαρᾶς, τῆς φιλίας, τῆς δουλιᾶς καί τῆς ψυχαγωγίας. Κι' αὐτό γινόταν σέ μιά ἐποχή πού τό χωριό ἔσφυζε ἀπό ζωή.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ

Ἡ ΛΕΝΑ ΠΑΠΠΑ γεννήθηκε στήν Ἀθήνα, καταγωγῆς Ἑπειρωτικῆς σπούδασε Ἱστορία καί Ἀρχαιολογία στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καί Γαλλική Φιλολογία στό Γαλλικό Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν.

Παρακολούθησε μαθήματα Ἱστορίας τῆς Τέχνης στήν Ἀνωτάτη Σχολή Καλῶν Τεχνῶν Ἀθηνῶν καί μετεκπαιδεύτηκε μέ ὑποτροφία στό Παρίσι ὅπου παρακολούθησε στή Σορβόνη μαθήματα μοντέρνας τέχνης καί πῆρε τό *Diplome D' Etudes Approfondies*.

Εἶναι Ἐφορος Βιβλιοθήκης τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν Ἀθηνῶν καί μέλος τῆς Ἑθνικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, καί κατ' ἀνάθεσιν Γενικός Γραμματεὺς τῆς Ἀνω Σχολῆς.

Ἐχει ἐκδώσει μέχρι σήμερα ἑπτὰ ποιητικές συλλογές:

1. ΠΟΙΗΜΑΤΑ 1956
2. ΛΑΜΠΗΔΟΝΕΣ 1961
3. ΨΙΘΥΡΟΙ 1963 Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων.
4. ΑΥΤΟΓΡΑΦΙΑ 1967
5. POESIES 1969 EDITIONS PIERRE SEGHERS, PARIS COLLECTION: "AUTOUR DU MONDE"
6. ΚΑΘ' ΟΔΟΝ 1973 Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων.
7. ΣΚΟΤΕΙΝΟΣ ΘΑΛΑΜΟΣ 1979 Οἱ Ἐκδόσεις τῶν Φίλων.
8. ΒΙΟΡΥΘΜΟΙ Διηγήματα 1982 Κολλάρος
9. ΕΝΔΟΦΩΝΑ Ποιήματα 1982 (ἐκτός ἐμπορίου)
Ποιήματά της ἔχουν μεταφραστεῖ στά

γερμανικά και πολωνικά (Άνθολογία Νεοελλήνων Ποιητών Βαρσοβίας) και δημοσιευθεί σε Άνθολογίες και περιοδικά (Νέα Έστία, Εύθνη, κλπ.) καθώς και σε περιοδικά του εξωτερικού.

Κατά καιρούς έχουν επίσης δημοσιευθεί αρχαιολογικά άρθρα της και μεταφράσεις ξένων λογοτεχνικών κειμένων.

Άσχολήθηκε για πρώτη φορά με το διήγημα, παίρνοντας μέρος στο διαγωνισμό διηγήματος της εφημερίδας ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ τό 1978, όπου πήρε έπαινο.

Διηγήματά της έχουν δημοσιευθεί σε εφημερίδες και περιοδικά («ΤΟΜΕΣ» «ΕΥΘΥΝΗ» «ΒΡΑΔΥΝΗ»).

ΒΡΑΒΕΙΑ: Τό 1976 βραβεύτηκε στον παγκόσμιο διαγωνισμό λυρικής ποίησης των Cavalieri per l' Europa στην Ίταλία. Τό 1981 πήρε τό βραβείο λυρικής ποίησης «Λάμπρου Πορφύρα» της Άκαδημίας Άθηνών. Τό 1983 πήρε τό βραβείο ποιήσεως Ειρήνης και Φιλίας Άμπντί Ίπεκσί.

ΛΕΝΑ ΠΑΠΑ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Νίτσας Σινίκη-Παπακώστα «ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ» ΛΕΥΚΩΜ. 1983 έκδοση «ΔΩΔΩΝΗ».

Τῆς ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Σέ 90 ἐκκλησίες, μοναστήρια, ἐξωκκλήσια, τοῦ Ἑπειρωτικοῦ χώρου, πῆγε ἡ ἐκλεκτή ζωγράφος Νίτσα Παπακώστα, προσκυνητής, μπῆκε εὐλαβικά στῆς πίστης τ' ἄδυνα καί τά λειτούργησε μέ τήν τέχνη της. « Ἄνοιξε τό ξωκκλήσι» λέμε στήν Ἑπειρο, ὅταν πηγαίνει κάποιος μέ τόν παπᾶ νά λειτουργήσει κανένα ἔρημο ἐκκλησάκι, ἀπό κάποιο τάμα ἢ γιά τή χάρη τοῦ ἀγίου πού φέρει τ' ὄνομα. Κι ἐδῶ ἔτσι ἔγινε. Μεγάλο τάμα ἔκανε ἡ Γιαννιώτισσα ζωγράφος, γιά τό χατήρι τῆς ἱστορικῆς καί θρησκευτικῆς παράδοσης τῆς πατρίδας μας. Ἐκανε τό σταυρό της, πῆρε γι' ἀναμένο κερί, ἕνα πεννάκι στό χέρι, γιά λειτουργία, ἄσπρο χαρτί καί μαῦρο μελάνι καί ξεκίνησε στό καλλιτεχνικό ὁδοιπορικό της. Κι ἡ τέχνη θρησκεία μήπως δέν εἶναι; Ἄνέβηκε σέ κορφές, πλανήθηκε σέ δασωμένες πλαγιές, τρύπωσε σέ χαράδρες, πέρασε ἀγκαθερά μοναπάτια, ἔψαξε σ' ἐρημικές γωνιές, ὅπου βρίσκεται λησμονημένο, μέσα στό μεγάλο ναό τῆς φύσης, ἀκόμα κι ἕνα μικρούλι κόσμημα τῆς θρησκευτικῆς καί παραδοσιακῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας. Ἐστησε μπροστά σ' ὅλα το μαγικό τελάρο της, καί βάλθηκε νά τ' ἀποθανάτισει, γραμμή τή γραμμή, νότα τή νότα, μέ σινική μελάνι. Ἐτσι ὅπως χτίστηκαν κάποτε πέτρα τήν πέτρα, ἀπό τούς φημισμένους Ἑπειῶτες μαστόρους, τῆς παραδοσιακῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, πού καθώς θρυλεῖται «ἔχτισαν τόν κόσμο». Μεράκι κι ἔμπνευση, τέχνη, μόχθος, ζήλος. Κι ἐδῶ αὐτά τά στοιχεῖα λειτούργησαν, κι ἔγινε τό πολυτελέστατο τοῦτο

Λεύκωμα, ἀπό τό χέρι μιᾶς Ἑπειρωτοπούλας.

Λίγα λόγια, στή μιᾶ ἀριστερή σελίδα, κατατοπίζουν μ' ἀδρές γραμμές, γιά τό ἱστορικό κάθε ναοῦ, χρονολογία ἱδρύσεως, τοποθεσία, ὄνομα ἀγίου πού ἀφιερώνεται.

Μερικά παίρνουν τό ὄνομα ἀπό τό μέρος πού βρίσκονται. Πόσους μοναχούς εἶχε, τί πρόσφερε. Τά περισσότερα εἶναι ἀφιερωμένα στήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου, τήν Πλατυτέρα τῶν Οὐρανῶν, τήν ὁποία λατρεύει ὁ λαός, καί στή χάρη της ἐναποθέτει τίς ἐλπίδες του. Καί πραγματικά, στάθηκε πάντα ἡ γλυκειά παρηγοριά, ἡ στοργική Μητέρα στό βασανισμένο λαό, κατά τά χρόνια τῆς μαύρης σκλαβιάς τῶν αἰώνων.

Ἦκμασαν, δοξάστηκαν, πρόσφεραν τό «Μάνα» τῆς ψυχῆς, κι ἔπειτα λίγο λίγο, ἐρημώθηκαν. Ἡ ζωγράφος τά διασώζει τώρα, ὅσο εἶναι ἀκόμα καιρός.

Στήν ἄλλη, τή δεξιά σελίδα, ἀναλαμβάνει ἡ τέχνη, μέ τήν πλούσια, ἐκφραστική της γλώσσα, νά μᾶς ἀνιστορήσει, μαζί μέ τή σημερινή ὄψη, καί τήν παλιά της αἶγλη.

Μεγάλη τεχνίτρα ἡ ζωγράφος. Ἡ λεπτή τέχνη της, ἀποδίδει τέλεια τό ρυθμό, τήν ἀρμονία, τή βυζαντινή τους μεγαλοπρέπεια καί τή μυστική ἐκείνη ὁμορφιά, πού ἀναβλύζει σάν μύρο, ἀπό κάθε γωνία. Ἀνάλαφρα, ἀλλά σταθερά, ἀποτυπώνεται στό χαρτί, ὁ βαρὺς πέτρινος ὄγκος, τά περήφανα καμπαναριά, οἱ τρούλοι, οἱ στέγες, οἱ γραφικές καμάρες, οἱ βαριές πόρτες, τά σπασμένα σκαλοπά-

τια, κι ὅλος ὁ περίγυρος, μέ τά μεγάλα δέντρα, φρουροί στή ροή τῶν αἰῶνων. Ἐκεῖ στίς πυκνές φυλλωσιές ψάλλουν τώρα τά πουλάκια τό Δόξα ἐν ὑψίστοις, ἀπό ὄρθρου βαθέως.

«Τά ρυθμικά στοιχεία ἀποδίδονται πιστά μ' ἐπιδεκτικότητα καί καλλιτεχνική εὐαισθησία, καί σέ κάθε λεπτομέρεια φαίνεται ἡ διεισδυτική ἱκανότητά της... γράφει ὁ γνωστός γλύπτης Παῦλος Βρέλλης, προλογίζοντας τό Λεύκωμα.

Πραγματικά, ξέρει τί θά τονίσει, πού θά σταθεῖ, μέ προσοχή, σεβασμό, ὥστε νά μή προδώσει καμμιά πτυχή, καί νά δημιουργηθεῖ ἡ ἀτμόσφαιρα κατά τρόπο ἄμεσο.

Οἱ μνημές ξυπνοῦν, τά βιώματα ζωντανεύουν. Ἐδῶ λειτούργησε κρυφό σχολειό, μέ μοναδικό βιβλίο τό ψαλτήρι, ἐκεῖ κατέβαιναν οἱ ἄρματωλοί νά μεταλάβουν νύχτα καί νά ὀρκιστοῦν «Λευτεριά ἢ θάνατος». Ἄλλοῦ γίνονταν τά λαμπρά πανηγύρια, οἱ χοροί, τά βιολιά, τά τραγούδια, ἡ Ἑλληνική λεβεντιά. Ἐκκλησίες μεγαλόπρεπες ἀπό τά Βυζαντινά χρόνια, κι ἐκκλησιάκια, φτωχικά κι ἀλητούργητα ἀπό χρόνια.

Ἄναδρομή στό παρελθόν, πού χάνε-

ται στά βάθη τοῦ χρόνου.

Ἄνάμεσα σ' ὅλα αὐτά τά θρησκευτικά Μνημεῖα, ἀντικρίζω, στόν ἀριθμό 64 καί τό ἱστορικό Μοναστήρι τοῦ χωριοῦ μου, μέ συγκίνηση. «ΠΡΟΦΗΤΗΣ ΗΛΙΑΣ ΖΙΤΣΑΣ» ἐπάνω σέ λόφο. Ἐδῶ φιλοξενήθηκε ὁ Λόρδος Βύρων, καί τό τραγούδησε, γοητευμένος ἀπό τήν ὀμορφιά τοῦ τοπίου καί τήν ἀκμή τῆς Μονῆς. Ἐδῶ λειτούργησε κρυφό σχολεῖο, κι εἶχε πολλούς μοναχοῦς. Ἀκόμα καί μετόχι στό Βουκουρέστι. Ἡ Νίτσα Παπακώστα, κατά τρόπο θαυμαστό, ἀπέδωσε τή φωτεινότητα τοῦ τοπίου καί τήν ἱστορική αἶγλη πού τό περιβάλλει. Ἄνοιγω νοερά τή βαριά σιδερένια πόρτα καί μπαίνω νά προσκυνήσω...

Ἄπανωτές, χιλιάδες, ἑκατομμύρια λεπτές πινελιές, ἀπό τό θαυματοργό χέρι τῆς Νίτσας, ἀπεικονίζουν τά ἐννενηντα αὐτά «Μοναστήρια καί Ἐκκλησίες», καί τά προσφέρουν στήν Ἡπειρό μας, μέσα σ' ἓνα πανέμορφο Λεύκωμα.

Τήν εὐχαριστοῦμε καί τή συγχαίρουμε ὀλόθερμα κι ὀλόκαρδα.

Τό Λεύκωμα συνοδεύεται κι ἀπό πλούσια βιβλιογραφία, μέ φροντίδα κι ἔρευνα, τοῦ φιλόλογου, Εὐάγγελου Θ. Πριώνη.

Ἑσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνησις

Οἱ χρηματικὲς εἰσφορὲς πρὸς τὴν « Ἡπειρωτικὴ Ἑταιρεία » ἐκπίπτουν στὶς Δηλώσεις Φόρου Εἰσοδήματος.

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα συνεχίζεται κάτι, πού δέν ἔχει εὐκόλα προηγούμενο. Εἶναι τὸ δημοψήφισμα τῆς ἀγάπης τῆς « Ἡπειρωτικῆς Ἑταιρείας », πρὸς τοὺς φίλους τῆς, τὰ Μέλη καὶ τοὺς Ὑποστηρικτάς τῆς καὶ αὐτῶν, πού ἀνταποκρινόμενοι, τὴ στήριζον μέ τίς πάσης φύσεως αὐτοπροαί-

ρετες εἰσφορὲς τοὺς. Καὶ τονίζομε πῶς κάθε συνδρομὴ γιὰ τὸ Δελτίο καὶ τοὺς γενικώτερους σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας εἶναι αὐτοπροαίρετη. Καὶ κρίκοι αὐτῆς τῆς ἀλυσίδας τῆς ἀγάπης σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπάνθρωπους καιροὺς, πού ζοῦμε εἶναι αὐτὸ τὸ μῆνα, οἱ:

Κυρίτης ὁμοίως	500
Ὁ Δάσκαλος καὶ ἱστορικός ἐρευνητῆς κ. Φίλιπ. Κολοβός γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ἡ κυρία Μάχη Γούσια γιὰ τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς καὶ τὸ Δελτίο τῆς Ἑταιρείας	2.500
Ὁ κ. Γεώργ. Καραδηῆμος ὁμοίως	500
Ὁ κ. Κων. Κουκουζέλης ὁμοίως	1.000
Ὁ κ. Γεώργ. Εὐθυμιάδης ὁμοίως	1.000
Ὁ κ. Ἄθαν. Δημακόπουλος ὁμοίως	500
Ἡ κυρία Ρωξάνη Φασιλάκη ἀπὸ Λεπτοκαρυὰ Ζαγορίου στή μνήμη τοῦ θείου τῆς Κώστα Γ. Σταυριδῆ ἐξ χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του	1.000
Ὁ κ. Μιχ. Χαραλαμπόπουλος ἀξιωματικός ἐ.ἀ. γιὰ τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς καὶ τὴ στήριξη τοῦ Δελτίου	2.000
Ὁ Σύμβουλος κ. Γεώργ. Κουνδουρος στή μνήμη τοῦ θείου του Εὐεργέτη τῆς Πόβλας (Ἄμπελῶνος) Σπύρου Τσίγκου	500
Ὁ κ. Σωτήρ. Μπελτάος γιὰ τὸ Δελτίο	700
Ὁ κ. Κων. Ἀναγνωστόπουλος ὁμοίως	500
Ὁ δικηγόρος Μέλος τῆς Ἑται-	

ρείας, κ. Ἄθαν. Λιούμας, ὡς αὐτοπροαίρετη καὶ πάλι ἐνίσχυση, πέραν τῶν καταστατικῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων, γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας	2.000
Ἡ Φιλολόγος κυρία Θεοδοσία Γ. Σαραλῆ γιὰ τὸ Δελτίο καὶ τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας	500
Ὁ κ. Ἰωάν. Παπαγιαννόπουλος γιὰ τὸ Δελτίο	1.000
Ὁ κ. Χρῆστος Δαρίτσης	500
Ὁ Δάσκαλος καὶ ἱστορικός συγγραφέας κ. Κώστας Λαζαρίδης ἀπὸ τὸ συγγραφικὸ του μετερίζι (Κουκούλι Ζαγορίου) γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη ἐκδοσὴ τοῦ Δελτίου	600
Ἡ κυρία Μερόπη Ἀδαμαντίδου ὁμοίως	2.000
Ὁ κ. Δημ. Καψάλης	500
Ὁ κ. Χριστόφ. Κοσύβας γιὰ τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς	500
Ὁ Ἐκπαιδ. Σύμβουλος κ. Ἄνδρ. Γκόγκος γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Ἄθαν. Τσεκούρα καὶ τὸ δελτίο	1.000
Ὁ κ. Ἐπαμ. Βαδίλης γιὰ τὸ Δελτίο	2.000
Ἡ κυρία Ἀσπασία Κάρτα γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Ἄθαν. Τσεκούρα	500
	1.000

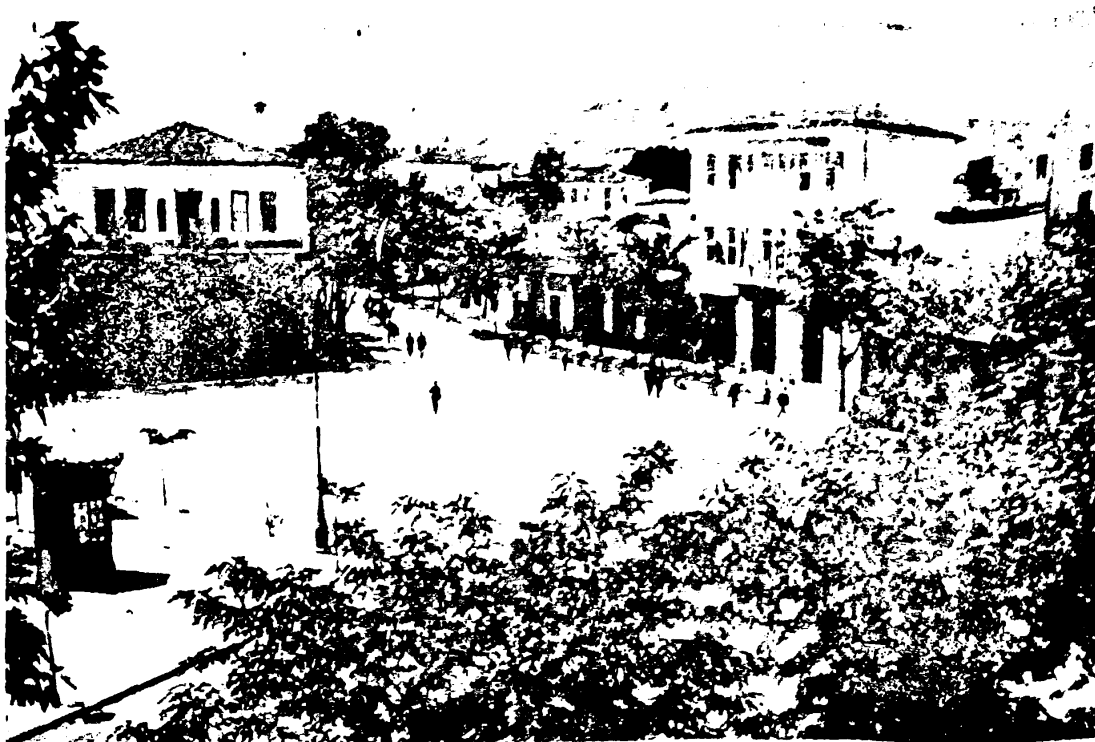

Ἡ κυρία Ἀννίκα Γκαναβία γιά τούς γενικωτέρους σκοπούς	1.000	Γεν. Λογιστηρίου τοῦ Κράτους κ. Θεοφ. Σωτηρίου ὁμοίως	500
Ὁ θαυμάσιος γιά τήν πρωτοτυπία του, στή ... μηνιαία συνδρομή τοῦ Περιοδικοῦ, κ. Δημοσθ. Παπαδόπουλος μέ τήν πάρα κάτω ἐπιστολή:	300	Ὁ Σύμβουλος κ. Γεώργ. Κούνδουρος ὑπέρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν	2.000
<i>Ἐν Βόλῳ τῇ 25 Μαρτίου 1984</i> Πρός Τήν Ἡπειρωτικήν Ἐταιρεία Ἀθήνας. Σᾶς ἀποστέλω τήν ἐκ Δρχ. 300 εἰσφορά μου διά τό Δελτίον Πνευματικῆς Ἐνημερώσεως, τεῦχος 88 τοῦ μηνός Ἰανουαρίου 1984. Μέ συγχωρεῖτε διότι ἐβράδυνα νά ἀποστείλω τήν εἰσφορά μου καθ' ὅσον λόγῳ τοῦ προκεχωρημένου γήρατός μου, εὐρισκόμενος εἰς τό 90ον ἔτος, ἀδυνατῶ νά κυκλοφορήσω. Μετά τιμῆς		Ὁ κ. Βασίλ. Σαλάκος γιά τούς γενικωτέρους σκοπούς εἰς μνημην καί ἐπ' εὐκαιρία τοῦ φιλολογικοῦ μνημοσύνου τοῦ συγγάμβρου του καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου Εὐαγγέλου Σκουβαρά	2.000
<i>Ἀπάντηση:</i> Χαριέστατε κ. Παπαδόπουλε! Ἐμεῖς μέ τά... προκεχωρημένα νιάτα! τί καταλάβαμε, πού βιαζόμαστε; Πῶς νά σέ εὐχαριστήσουμε μέ τίς συγκινήσεις, πού μᾶς δίνεις; Πῶς νά μή πάει καλά τούτη ἡ Πνευματική Ἐταιρεία μέ τέτοιο ἀτέλειωτο σταλαγμό τύχης; (α.χ.μ.). Ὁ Καθηγητής κ. Νικόλ. Χ. Ρεμπέλης γιά τό Δελτίο	500	Ὁ ἰατρός Λαογράφος - Εὐθυμογράφος κ. Ἀναστ. Παπαγγέλης γιά τό Δελτίο	500
Ὁ Λαογράφος κ. Σταῦρος Καραδήμας ὁμοίως	500	Ὁ Λαογράφος κ. Ἀναστ. Εὐθυμίου ὁμοίως	500
Ὁ Ἐπίτιμος Διευθυντής τοῦ		Ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν κ. Ἰωάν. Λώλης ὁμοίως	500
		Ἡ Λυκειάρχης κυρία Μαρία Βαζάκα γιά τούς γενικωτέρους σκοπούς	1.000
		Ὁ Δάσκαλος Ἐκπαιδευτικός Συγγραφέας καί Λαογράφος κ. Τάκης Δάνος γιά τό Δελτίο	1.000
		Ὁ κ. Ἐλευθ. Παπᾶς γιά τούς γενικωτέρους σκοπούς	1.000
		Ὁ Πρόεδρος τῆς Συντεχνίας Ἀρτοποιῶν κ. Προκόπης Κατσέλης ὁμοίως	2.000
		Ὁ Βουλευτής τοῦ Ἀγροτικοῦ Κόμματος κ. Κώστας Νάσης ὁμοίως	5.000
		Ἡ ποιήτρια κυρία Τζένη Παπαϊωάννου γιά τό Δελτίο	1.000
		Ἡ κυρία Παρή Μιλάνου ὁμοίως	500
		Ὁ κ. Λάκης Ἐξαρχος ὁμοίως	1.000
		Ἡ κυρία Ἀρσινόη Βαταβάλη ὁμοίως	500
		Ὁ Κοσ καί ἡ Κα Γεωργίου Βαλουρδου γιά τούς γενικωτέρους σκοπούς τῆς Ἐταιρείας	

εἰς μνήμην τοῦ Παύλου Κιτσανέ- λη πατέρα τῆς Ντίνας Βαλούρ- δου, ἀπό Ἐνω Ραβένια Πω- γωνίου	2.000	τοὺς γενικοὺς τῆς σκοποῦς Ἄ Κοσ και ἡ Κα Εὐαγ. Λυτερίνα, ὁμοίως	1.000 1.000
Ἄ γείτων (Θεσσαλός) καὶ φίλος τῆς Ἐταιρείας καὶ συνορειβάτης μου κ. Κώστας Κοντογιάννης, τραπεζικός γιὰ τοὺς γενικωτέ- ρους σκοποῦς τῆς Ἐταιρείας	2.000	Ἄ κ. Μ. Τσουβαλίδης γιὰ τό Δελτίο	1.000
Ἄ κ. Σπῦρος Βλάχος ὁμοίως	1.000	Ἄ κ. Νικ. Τσίπας ὁμοίως	500
Ἄ κυρία Κική Λαμπρινοπούλου γιὰ τό Δελτίο	1.000	Ἄ κ. Στέφ. Μπότσιος, δικη- γός ἀπό Ἰωάννινα ὁμοίως	500
Ἄ φιλόλογος κ. Θεόφιλος Μέτσιος ὁμοίως	500	Ἄ κυρία Σωσάνα Μαντᾶ, ἰατρός ὁμοίως	500
Ἄ κ. Δημήτριος Ἐξαρχόπου- λος στή μνήμη τῆς Μητέρας του Ἄθηνᾶς Γ. Ἐξαρχοπούλου	3.000	Ἄ κ. Ἰωάν. Λεοντίδης ὁμοίως	500
Ἄ δικηγόρος, Κορυτσαία, κυρία Μαρίκα Πρίφτη γιὰ τό Δελτίο	500	Ἄ κυρία Βαρβάρα Ζαφείρη ὁ- μοίως	500
Καὶ στή μνήμη τοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἀλησμόνητου φίλου μας Δικη- γόρου Νίκου Πρίφτη μέ τά ἀπα- ράμμιλα προϊόντα τρυφερῆς λυ- ρικῆς του ποιήσεως	1.500	Ἄ κ. Γεώργ. Καραμπίνας, ὁ- μοίως	1.000
Ἄ Μεσσήνιος μαχητῆς τοῦ ἄ40 στήν Ἠπειρο, Νότιο καὶ Βόρειο, καὶ ἐκ τούτου φίλος τῆς Ἠπεί- ρου καὶ τῆς Ἐταιρείας ἀξιωμα- τικός ἐν ἀ.κ. Ἐλευθ. Ψαρᾶς γιὰ		Ἄ Ἄγρονόμος κ. Ἄριστ. Κάτσιος ὁμοίως	500
		Ἄ κ. Κων. Τσέλιος, ὁμοίως	500
		Ἄ Συμβολαιογράφος Ζίτσας κ. Ἄλέξ. Δημητριάδης ὑπέρ τῶν πνευματικῶν σκοπῶν τῆς Ἐται- ρείας	1.000
		Ἄ κ. Δημ. Μέγας γιὰ τό Δελτίο	500
		Ἄ Δίς Φλωρεντία Δρόσου ὁμοίως	500
		Ἄ κ. Βασίλης Βρέλλης στή μνή- μη τῶν Γονέων του Ἄθηνᾶς καὶ Παναγιώτου	2.000

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Είκολες από τα παλιά Γιάννινα (1929). 'Αριστερά τό Ξενοδοχ. 'Αβέρωφ. Δεξιά τό Ξενοδοχ. Μσυ. Βρεττανία. Στή θέση του Τζαμιού σήμερα τό Νομαρχιακό Μέγαρο.

('Αρχείο Γ. Κουνδούρου)

Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Η ΠΑΓΩΜΕΝΗ ΛΙΜΝΗ ΙΟΑΝΝΙΝΩΝ " ΠΙΑΜΒΟΤΙΣ .. ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1929 "

Είκολες από τά παλιά Γιάννινα (1929). Στήν παγωμένη Λίμνη.

('Αρχείο 'Αλεξ. Μαμμοπούλου)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Ὁ Ναός τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στήν Κόνιτσα. Τρίκλιτος Βασιλική μετὰ τρούλλου σταυροειδῆς. Ἡ στέγη μέ σχιστολιθικές πλάκες.

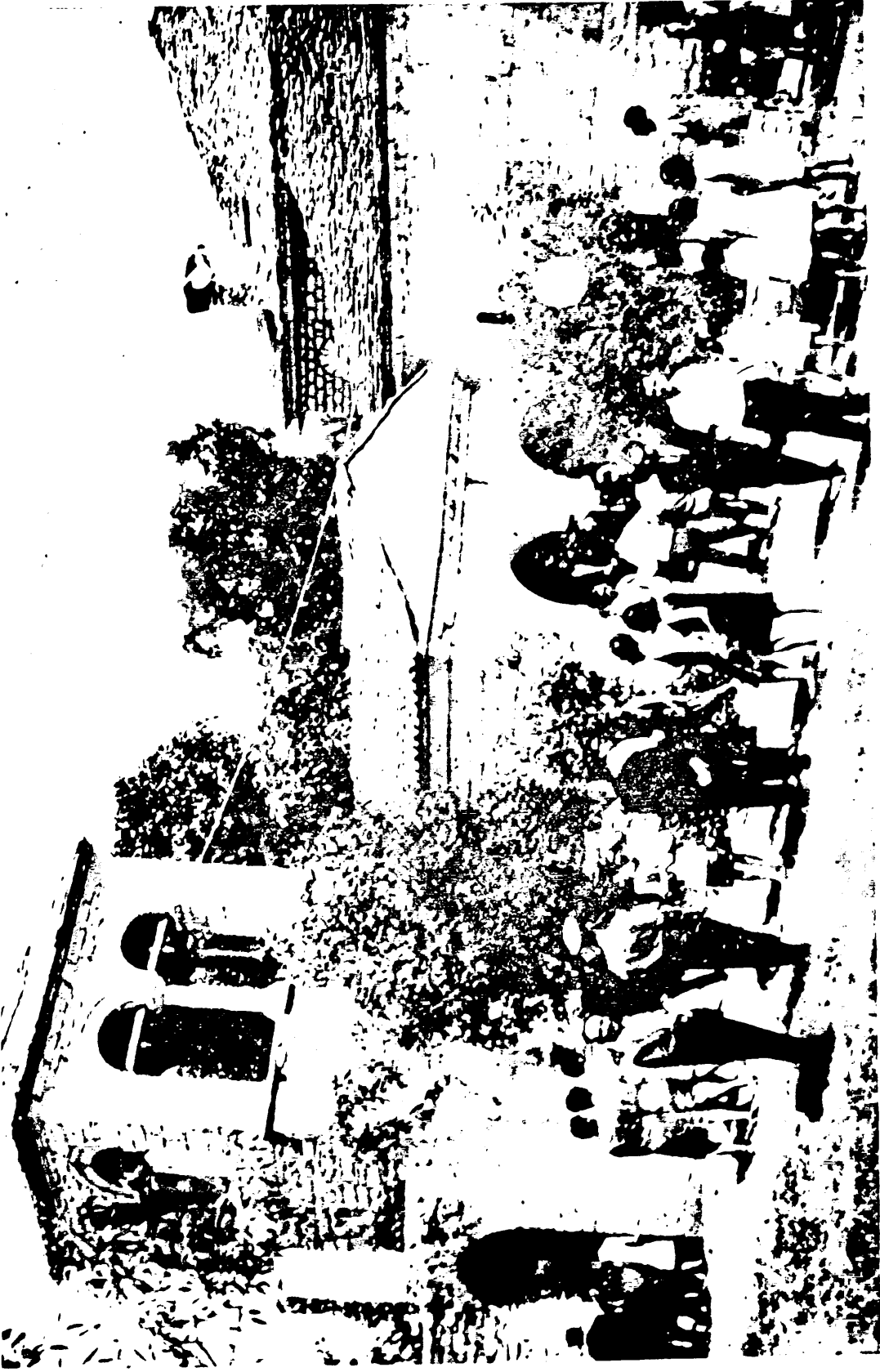
(Ἄρχεῖο Ἀποστ. Βερτοδούλου)

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Φορεσιές Καστάνιανης Κονίτσης. Τό Μοναστήρι τῆς Παναγιάς Γηρομερίου Θεσπρωτίας.

(Ἄρχ. Τριαντ. Παπαζήση)

Ο Προφήτης Ηλίας Ζίτσας, «πανταζόμενος τότε όρατός».

(Αρχείο Κοιν. Έξαρζου από φωτογραφία Αράσση)